

”Jengi olis kelannu mä oon nössö”
Otteita väkivaltarikoksia tehneiden nuorten
elämänpoluilta

Julia Saarholm

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**”Jengi olis kelannu mä oon nössö”
Otteita väkivaltarikoksia tehneiden nuorten elämänpoluilta**

Julia Saarholm
Sosionomi YAMK
Opinnäytetyö
4/2021

Julia Saarholm

“Jengi olis kelannu mä oon nössö” Otteita väkivaltarikoksia tehneiden nuorten elämänpoluilta

Vuosi

2021

Sivumäärä 69

Opinnäytetyön tavoitteena oli syventää ymmärrystä nuorisorikollisuudesta ilmiönä ja saada vastauksia siihen, mitä tekijöitä nuoret näkevät merkityksellisinä rikosten tekemiseen ja rikollisuudesta sekä päihteistä irrottautumiseen. Opinnäyte tuo vakavia väkivaltarikoksia tehneiden nuorten ääntä yhteiskunnalliseen keskusteluun, jotta nuorten rikoskierteiden katkaisuun tähtäävä työ vahvistuu nuorisolähtöisemmäksi. Opinnäytetyön viitekehystenä toimii narratiivinen tutkimusote, jossa nuorten rikoskäyttäytymistä tarkastellaan osana nuoren elämänpolkuun liittyviä seikkoja. Nuorisorikollisuuden taustatekijät sekä rikollisuudesta irrottautumiseen liittyvät kriminologiset selitykset pohjustavat opinnäytetyön kontekstia.

Opinnäytteen aineisto muodostuu kuudesta (N=6) nuoren elämänpolullisesta narratiivisesta haastattelusta. Haastattelun apuna on käytetty väljiä teemoja, jotka ovat taustatiedot, läheiset, vapaa-aika, viranomaiset, rikokset ja päihteet sekä tulevaisuus. Nuorten tarinoiden pohjalta nuorisorikollisuus näyttäytyy ryhmäilmiönä, jossa kavereiden merkitys nousee esiin niin rikosten teossa kuin niistä irrottautumisessa. Päihteidenkäyttö oli merkityksellinen osa nuorten sosiaalista elämää lähes kaikissa haastatteluissa, ja nuoret kuvailivat päihteidenkäytön hyviä puolia sekä haitallisia seurauksia. Eri viranomaisten ja toimijoiden kohtaamisessa nuoret kertoivat niin rikos- ja päihdekäyttäytymistä ehkäiseviä tekijöitä, kuin kokemuksia, joissa ammattilaiset eivät olleet onnistuneet. Nuorten itsenäistymishaaveet olivat moninaisia. Rikollisuudesta irrottautumiseen liittyi ristiriitaisia merkityksiä - toisaalta nuoret halusivat olla rikoksettomia, mutta näkivät useita syitä, jotka voivat johtaa rikosten uusimiseen. Opinnäytetyön johtopäätöksissä korostuu aikuisten kohtaamistapojen merkitys nuorten luottamuksen saamisessa. Opinnäytetyö haastaa myös pohtimaan koulutettujen kokemusasiantuntijoiden suurempaa käyttöä osana nuorten palveluita.

Tutkimustuloksia ja tutkimusaineistoa hyödynnetään jatkossa myös Koneen säätiön rahoittamassa *Palvelujen pirunpolskasta nuorten nuotteihin 2021-2022*-tutkimushankeessa.

Asiasanat: nuorisorikollisuus, narratiivinen tutkimusote, desistanssi, väkivalta, päihteet

Julia Saarholm

“Guys would think that I’m a pussy” Life course stories of the young people who had committed serious violent crimes

Year   2021   Pages   69

The objective of the thesis was to deepen the understanding of the phenomenon of juvenile delinquency, and to find some answers which factors young people see as relevant for committing crimes and desisting from crime and substance use. The thesis brings the voice of young people who have committed serious violent crimes to the social debate, and thus makes the work that aims for breaking the circle of crime work more youth-oriented. The framework of the thesis is narrative research approach, in which criminal behavior is seen as part of the course of life. The background factors of juvenile delinquency as well as criminological explanations related to delinquency form the context of the thesis.

The material of the thesis consists of six (N = 6) narrative interviews with a young person. Interviews consists of six lax themes that are background information, the close ones, leisure, authorities, crimes and substance use, and the future. Based on the stories of young people, youth delinquency emerges as a group phenomenon, where the importance of friends emerges both in the committing and desisting of crime. Substance use was a significant part of young people’s social life almost in every interview, and young people described the pros and cons of substance use. In encounters of different authorities and actors, the young people described both the factors that prevent crime and substance use, and experiences in which professionals had not succeed. The dreams that young people had about gaining independence appeared diverse. There were conflicting meanings associated with desistance from crime - on the other hand, young people wanted to be innocent but also saw several reasons for recidivism. The conclusions of the thesis emphasize the importance of the way that adults encounter young people in order to gain the trust of young people. The thesis also challenges us to consider the wider use of trained experts by experience in young people’s services.

In the future, the research results and research material will be utilized as part of the 2021-2022 research project “Palvelujen pirunpolskasta nuorten nuotteihin” funded by the Kone Foundation.

Keywords: Juvenile delinquency, narrative research approach, desistance, violence, substance use

Sisällys

1	Johdanto.....	7
1.1	Tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	8
1.2	Opinnäytetyön juoni	8
2	Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys	9
2.1	Narratiivinen tutkimusote	9
2.2	Nuorisorikollisuudesta yleisesti	10
2.3	Nuorisorikollisuuden kriminologisia selityksiä	11
2.4	Rikollisuudesta irrottautuminen ja narratiivinen kriminologia.....	13
3	Aineisto ja menetelmät	14
3.1	Aineiston analysointi.....	17
3.2	Tutkijan positio.....	21
3.3	Opinnäytetyön eettisyys	22
4	Rikoskäyttäytymisen taustatekijät ja sosiaaliset suhteet nuorten tarinoissa	25
4.1	Taustatekijöitä nuorten elämänpoluilta	25
4.2	Nuorisorikollisuus ryhmäilmionä: Hyvät ja pahat kaverit.....	26
4.3	Statuksen hakemista ja hyväksytyksi tulemista vertaisryhmässä	28
4.4	Yhteenveto	29
5	Päihteidenkäytön ja siitä irtautumisen merkityksiä nuorten tarinoissa	30
5.1	Päihteidenkäyttö: sosiaalinen ulottuvuus	31
5.2	Päihteiden merkitykset hyvässä ja pahassa	33
5.3	Oman kokemustiedon sekä kokemusasiantuntijoiden merkitys.....	36
5.4	Yhteenveto	38
6	Viranomaiset ja muut toimijat nuorten elämänpoluissa	39
6.1	Lastensuojelun tuki ja kontrolli hyvässä ja pahassa	40
6.2	Järjestyksenvartijoiden, poliisin ja vankilan kohtaamiset ja interventiot	43
6.3	Yksilölliset vaikeudet ja opettajien kohtaamiset koulussa	45
6.4	Yhteenveto	47
7	Itsenäistyminen, primaaridesistanssi ja tulevaisuus nuorten tarinoissa	50
7.1	Haaveet ja pettymykset itsenäistymisprosessissa.....	50
7.2	Primaaridesistanssi ja mutkat matkalla rikoksettomaan elämään	51
7.3	Yhteenveto	53
8	Johtopäätökset: Syyllistävästä kannustavaan ja kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen	54
8.1	Kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen merkitys	55
8.2	Vertaissuhteiden ja kokemusasiantuntijuuden huomioiminen	57
8.3	Pohdintaa.....	58
	Lähteet	61

Liitteet	65
----------------	----

1 Johdanto

Nuorten tekemä rikollisuus saa herkästi julkista moraalista paheksuntaa ja aiheuttaa jopa paniikkia (Pekkarinen 2010). Nuorisorikollisuus ja erityisesti nuorten tekemä vakava väkivalta, kuten ryöstöt, henkirikokset ja niiden yritykset ovat olleet ajankohtaisesti esillä julkisessa keskustelussa 2020-2021. Helsingin Sanomat nosti teeman esiin 10.11.2020 kertomalla, että Helsingin keskustassa liikkuu vaarallinen sadan nuoren joukko, jotka käyttävät väkivaltaa ja ryöstävät muita. Hetken päästä uutisointia korjattiin, ettei kyseessä ole yksi yhtenäinen joukko, vaan noin sata nuorta, joiden hyvinvoinnista ollaan huolissaan. Keskustelu polarisoitui ja yksinkertaistui kuitenkin nopeasti. Kantasuomalaisista nuorista rikoksentekeijöistä ei puhuttu lainkaan, vaan keskustelu kääntyi poliittiseksi kysymykseksi maahanmuutosta niin sosiaalisessa mediassa kuin kahvipöytäkeskusteluissa. Keskustelussa unohtui marginaalisen nuorten joukon, jotka tekevät vakavia rikoksia, erityiset tarpeet sekä kokonaisrikollisuuteen liittyvä tilannekuva. Osa toi esiin keskustelun ongelmallisuutta kaikkien nuorten maahanmuuttajien leimaamisella ja toisaalta kriittisimmin maahanmuuttoon suhtautuvien tahojen ”tätähän me olemme varoittaneet” -argumentilla verrattiin Suomen kulkua Ruotsin No go zone-lähiöiksi, jonne poliisit ja muutkaan viranomaiset eivät uskalla mennä. Keskustelua siitä, mitä 1. polven suomalaisnuoret tarvitsisivat yhteiskunnalta ja ympäristöltä käytiin melko vähän.

Nuorisotutkijat sekä kriminologit osallistuivat keskusteluun tuomalla esiin historiallista näkökulmaa nuorison vaarallisuuden ajoittaisesta pulpahtamisesta pintaan ”uutena ilmiönä” sekä tulkitsemalla ja selittämällä tilastoja. Nuorisorikollisuuden tilastollista tosiasiallista vähenemistä tuotiin esille ja muistutettiin, että kuluvan vuoden tilastot eivät ole vielä vertailukelpoisia aiempiin vuosiin. Nuorisorikollisuus on noussut sadan vuoden aikana pintaan ajoittain ja haitallisiin ilmiöihin on pystytty puuttumaan muun muassa nuorisotyön ja poliisin yhteistyöllä. (Koivuranta Yle, 11.11.20 Koivuranta, Vaarala Yle 13.11.20.) Vuosien 2020-2021 erityispiirteenä on ollut Covid19 - pandemia, joka on johtanut osaltaan nuorten löyhempään sosiaalisen kontrolliin viranomaistahojen osalta, kun nuoret ovat olleet osittain etäkoulussa ja nuorisotilat sekä harrastustoiminta on ajoittain ollut suljettuna. Nuorisorikollisuus tilastojen valossa on ollut laskusuhdanteessa viimeisen kymmenen vuoden ajan. Kuitenkin erityistä huolta herättää pienelle joukolle kasautuva huono-osaisuus ja siihen liittyvät raaistuvat väkivallanteot, joita korona osaltaan on voinut olla korostamassa.

Työ nuorten rikoskäyttäytymisen parissa on herättänyt kiinnostuksen myös tutkia nuorisorikollisuutta. Opinnäytetyön tavoitteena onkin lisätä erityisesti nuorten parissa työskentelevien aikuisten ymmärrystä nuorisorikollisuudesta ilmiönä. Nuorisorikollisuus on kompleksinen ilmiö, koska siihen vaikuttavat useat tekijät yksilöiden persoonallisuuspiirteissä ja kasvuympäristössä. Nuorisorikollisuuteen puuttumiseen ja siihen vaikuttamiseen ei olekaan löydettävissä yksittäisiä patenttiratkaisuja, joilla nuorisorikollisuus saataisiin loppumaan.

Jokaisen nuoren tilanne ja tausta on yksilöllinen. Riski- ja suojaavia tekijöitä voidaan tunnistaa nuorten genetiikasta, persoonasta, ympäristötekijöistä, kavereiden ja lähiyhteisön vaikutuksesta kuin nuoruuden kehitysvaiheesta. Näiden lisäksi nuorten rikosoirehtijoiden parissa toimii useita eri alojen ammattilaisia, kuten koulun, sosiaalityön, terveydenhuollon, rikosseuraamuslaitoksen, poliisin, nuorisotyön sekä eri järjestöjen ammattilaisia. Nuorisorikollisuuteen puuttuminen on pirstaloitunut palvelujärjestelmässämme, eikä se ole yksiselitteisesti kenenkään ammattitahon tai ministeriön vastuulla (ks. Haikkola, Hästbacka ja Pekkarinen 2019).

Välillä julkisessa keskustelussa käydään vastakkainasettelua siitä tulisiko yhteiskunnan resursseja nuorten käytösoirehdintaan vaikuttamisessa keskittää enemmän ennalta ehkäisyyn vai korjaavaan työhön. Suomalaisten käytäntöjen tarkastelu nuorisorikollisuuteen vastaamiseksi osoittaa, että systemaattiset mallit keskittyvät juurikin ennalta ehkäisevään työhön, ja rikoskierteessä olevien nuorten rikoksista irrottautumisen prosessia tukevia palveluita ei ole kehitetty riittävästi (Haikkola ym. 2019). Katariina Mertasen väitöskirja haastaa ”syrjäytymisvaarassa olevaksi” nuoret identifioimalla yhteiskunnan itseasiassa tuottavan ”nuoriso-ongelmaa”, kun katse suuntautuu yksilöihin palvelujärjestelmän rakenteellisuuden sijaan (2020, 6).

Tässä opinnäytetyössä halusin antaa äänen vakavia väkivaltarikoksia, kuten ryöstöjä ja törkeitä pahoinpitelyitä, tehneille nuorille haastattelujen myötä. Näin nuorten ääni tulee osaksi julkista keskustelua heidän elämänpolkuihin liittyvien kertomusten kautta. Katse kohdistuu nuorten näkökulmiin rikosten tekemisestä sekä heidän kokemuksista ympärillensä olevista ihmisistä ja palveluista.

1.1 Tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena oli syventää ja lisätä ymmärrystä nuorisorikollisuudesta nuorten näkökulmasta käsin. Tämän saadun ymmärryksen kautta tarkoitus oli tehdä näkyväksi rikoksia tehneiden nuorten kokemuksia rikosten tekemisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä.

Tutkimuskysymykset:

1. Mitä näkemyksiä nuorilla on rikosten tekemisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä?
2. Millaisia kokemuksia nuorilla on viranomaisten ja muiden toimijoiden puuttumisesta tai interventioista rikos- ja päihdekäyttäytymiseen?
3. Mitkä tekijät nuorten näkökulmasta tukevat rikos- ja päihdekäyttäytymistä irrottautumista?

1.2 Opinnäytetyön juoni

Opinnäytetyön raportissa on elementtejä klassisesta tarinan rakenteesta sisältäen: orientaatiota, mutkistavia toimintoja sekä juonen päätöksen (Valli & Aaltola 2015, 175; Presser

& Sandberg 2015, 2). Opinnäytetyö etenee *orientaatiolla* avaten narratiivisuutta, nuorisorikollisuutta sekä siitä irrottautumista selittäviä kriminologisia näkökulmia. Tämän orientoivan kontekstin avaamisen jälkeen on varsinaiset haastatteluiden pohjalta nostetut tutkimustulosten esittely, jossa keskiössä on neljässä kappaleessa erilaisia nuorten elämänpolkuihin liittyviä *mutkistavia toimintoja*, jotka ovat taustatekijät ja sosiaaliset suhteet, päihteiden käytön merkitykset, eri viranomaisten ja ammattilaisten interventiot ja kohtaamiset sekä nuorten itsenäistyminen ja tulevaisuus.

Jokaisen tulokappaleen lopussa on yhteenveto-osio, jossa nostan osion keskeisiä teemoja sekä peilaan aiempien tutkimusten ja haastatteluiden herättämiä ajatuksia. Lopuksi eri päälukujen pohjalta on *johtopäätöksiä* erityisesti rikoksia tekevien nuorten kohtaamiseen liittyvästä näkökulmasta. Opinnäytetyö päättyy pohdintaosioon, jossa opinnäytetyö linkitetään osaksi yhteiskunnallista keskustelua ja jatkotutkimusta.

Erityisesti aiempiin tutkimusaihetta koskeviin tutkimuksiin perehtyminen auttoi syvemmin ymmärtämään opinnäytetyöni antia ja sen paikkaa suhteessa aiempaan tutkimukseen ja teorioihin. Raporttia kirjoittaessa välillä tuntui, että olen tutkimusmatkalla, jossa koko ajan ymmärrän enemmän niin omasta aineistostani kuin sen suhteesta muihin tutkimuksiin. Halusin mahdollistaa tämän tunteen myös lukijalle. Narratiivisuus korostuukin opinnäytetyön raportissa sisältämällä paljon suoria viittauksia nuorten kertomuksiin ja tavoitteena on, että lukija kokee lukevansa vaikuttavaa kertomusta varsinaisen tutkimuksen sijasta. Parhaimmillaan tutkimusraportti on kuin lukisi todentuntuista runoutta ja joka havahduttaa lukijaansa katsomaan maailmaa hieman eri tavalla (Valli & Aaltola 2015, 165).

2 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä toimivat narratiivisuuden lisäksi nuorisorikollisuutta selittävät kriminologiset teoriat ja rikollisuudesta irrottautumista sekä narratiivista kriminologiaa kuvaavat käsitteet ja teoriat. Tässä osiossa myös kuvataan yleisesti nuorisorikollisuutta sekä lyhyesti avataan siihen liittyvää tilastotietoa.

2.1 Narratiivinen tutkimusote

Narratiivin käsite juontaa juurensa latinankielisestä *narratio*, joka tarkoittaa kertomusta. Narratiivinen tutkimusote ei tarkoita yhtenäistä kokonaisuutta tai tiettyä metodologiaa. Sen lähtökohtana on kuitenkin ymmärrys, jonka mukaan narratiivit eli tarinat tai kertomukset ovat ensisijainen tapa kommunikoida, selittää ja ymmärtää inhimillistä elämää ja ihmisten välisiä suhteita. Narratiivisuudella voidaan väljästi tarkoittaa tietämisen tapaa, kerättyä tutkimusaineistoa, aineiston analyysia tai tutkimuksen käytännöllistä merkitystä. Ihmisen

elämässä narratiivisuus voi tarkoittaa muun muassa tapahtumien esittämistä sanallisesti, ihmisen mielessä olevaa sisäistä tarinaa, tai elettyä tarinaa, joka muodostuu episodeista, eli aluista, keskikohdista tai lopuista. (Puusa, Hänninen & Mönkkönen 2020, 216-217.)

Narratiiville luonteenomaista on sisäinen logiikka, jonka varaan kertoja rakentaa kertomuksensa juonen, alun, keskikohdan ja lopun (Kaasila, Rajala & Nurmi 2008, 43). Narratiivit rakentavat ja selittävät päähenkilöidensä identiteettejä, syy-seuraussuhteita sekä niille on ominaista ajallisuus, jolla selitetään mennyttä tai ennustetaan tulevaa (Puusa ym. 2020, 217). Opinnäytetyöni tutkimusote on siis kerronnallinen, narratiivinen, jossa kiinnitetään huomio kertomukseen tiedon välittäjinä ja rakentajina (Valli & Aaltola 2015, 151). Opinnäytetyöni lähestymistapa on monesta näkökulmasta käsin narratiivinen. Nuorten haastatteluissa nuoret sanoittavat tarinoidensa avulla omaa sisäistä tarinaansa, historiaansa ja ”ennustavat” haaveiden kautta tulevaisuuttaan. Tutkimusaineisto on osin narratiivinen, kun se on pyritty keräämään niin, että nuoret saavat vapautta elämänpolkuihin liittyvistä teemoista kertomiseen. Tutkimusaineiston analyysi ja raportointi on myös pyritty tekemään narratiivisuutta kunnioittaen. Aineisto ja menetelmät kappaleessa avataan tarkemmin narratiivisuuteen liittyvää analyysia.

2.2 Nuorisorikollisuudesta yleisesti

Tässä opinnäytetyössä keskitytään 16-18-vuotiaiden vakavia väkivaltarikoksia tehneiden nuorten kokemuksiin nuorisorikollisuudesta ja siihen liittyvistä tekijöistä. Tämän vuoksi teoreettiseen viitekehykseen kuuluu nuorisorikollisuuden yleisen kuvailun jälkeen kriminologisia selityksiä nuorisorikollisuudesta sekä teoriaa rikollisuudesta irrottautumisesta.

Nuorisorikollisuudesta puhuttaessa keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa Suomessa 15 vuoden iässä, eikä tätä nuorempia tuomita rangaistuksiin. Alle 15-vuotias on kuitenkin vanhempien nuorten tapaan korvausvelvollinen aiheuttamastaan vahingosta ja hänet voidaan myös ohjata rikosten sovitteluun. Alle 18-vuotiaiden rikosprosesseissa tulee olla mukana sosiaaliviranomainen. Rikosoikeudessa puhutaan nuorista rikosentekijöistä 15-20-vuotiaiden kohdalla. (Marttunen & Salmi, 2009, 201.)

Nuorisorikollisuus on ollut yleisesti laskussa koko 2010-luvun ajan. Tätä kuvaavat niin poliisin rikollisiksi epäiltyjen alaikäisten sekä rikosseuraamuksiin tuomittujen alaikäisten määrät tilastojen valossa. Esimerkiksi kaikkien muiden paitsi liikenne rikosten osalta 15-20-vuotiaiden epäiltyjen määrä on pienentynyt vuoden 2011 noin 24 700 epäilystä, vuoden 2019 noin 14 500 epäiltyyn. Yhdestä rikoksesta epäiltyjen alaikäisten määrä on vähentynyt, mutta puolestaan kahdesta tai kolmesta rikoksesta epäiltyjen alaikäisten määrä on kasvussa. Tämä viittaa siihen, että nuorisorikollisuus kasautuu aiempaa pienemmälle joukolle nuoria. (Haarakangas 2020.) Vakavat väkivaltarikokset, kuten törkeät ryöstöt, henkirikokset ja niiden yritykset ja pahoinpitelyt sekä törkeät pahoinpitelyt näyttää poliisirekisterin mukaan hieman nousseen

viimeisen kolmen vuoden aikana. Vuonna 2018 kaikki alle 18-vuotiaiden väkivaltarikosepäilyt rikosnimikkeittäin poliisirekisterin mukaan olivat Helsingissä 462 ja vuonna 2020 653. (PolStat 2021.) Poliisirekisterin tilastot ovat rikosprosessien varhaisessa vaiheessa kerättyjä. Kyseessä on rikosepäilyt, ei tuomioistuimen vahvistamat lopulliset tuomioit. Yhdessä kirjatussa rikosilmoituksessa/ tapahtumassa voi olla kirjattuna useita eri rikosnimikkeitä sekä useita tekijöitä. Kuitenkin viimeisen kolmen vuoden aikana alaikäisten epäillyksi tekemä vakava väkivaltarikosepäilyt näyttää hieman kasvaneen.

2.3 Nuorisirikollisuuden kriminologisia selityksiä

Kriminologia on tieteenala, joka tutkii rikollisuuden syitä sekä seurauksia. Kun rikosalttiuta tarkastellaan väestössä, tarkastellaan samanaikaisesti sosiaalisia rakenteita ja yksilötasoisia tekijöitä (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 21). Toistuva rikollisuus heikentää nuorten hyvinvointia monin tavoin ollen yhteydessä niin heikkoon asemaan perhe-elämässä, koulutuksessa, terveydessä, vapaa-ajalla kuin työelämässä. Rikoksia usein tekevät nuoret joutuvat myös muita useammin rikosten uhreiksi (Haikkola, Hästbacka ja Pekkarinen, 2019, 17.)

Tutkimuksissa havaittuja yksilötasoisia riskitekijöitä rikoksen polulle ajautumisessa ovat muun muassa aggressiivisuus, päihteiden väärinkäyttö, impulsiivisuus ja hyperaktiivisuus, itsekontrollin puute, alhainen prososiaalisuus ja erilaiset psykiatriset häiriöt. Erityisesti on ennustettu, että näistä useamman tekijän kasautuminen ennustaa rikollisuutta parhaiten. (Elonheimo 2010, 23.) Itsekontrolliteoria korostaa yksilöiden välisiä melko pysyviä eroja ja sitä kutsutaankin Gottfredsonin ja Hirschin mukaan rikoskäyttäytymisen yleistoriaksi. Rikokset tarjoavat välitöntä tarpeen tyydytystä ja heikko itsekontrolli puolestaan haittaa pitkäjänteisten suunnitelmien tekoa, kuten työhön tai opiskeluun panostamista. Lapsuudessa norminrikkomusalttius voi ilmetä aggressiivisuutena, varasteluna ja kiusaamisena ja aikuisena mm. parisuhdeväkivaltana. Itsekontrolliin voidaan tutkitusti vaikuttaa tukemalla koko perhettä, kodin ja koulun yhteistyön tehostamalla sekä tunteiden säätelyyn ja itsekontrolliin liittyviä taitoja harjoittamalla. (Kivivuori ym. 2018, 22, 147, 153.)

Sosiaalisilla tekijöillä tarkoitetaan ympäristön vaikutusta rikosalttiuteen. Sosiaalisen ympäristön selittävää tekijää nykykriminologiassa selittää sosiaalisen kontrollin teoria, jonka mukaan rikoskäytös on seurausta yksilöiden heikenneistä sosiaalisista siteistä yhteiskuntaan. Sosiaaliset verkostot ja yhteiskunnan instituutiot muodostavat ne siteet, joihin kontrolliteorian ydin nojaa. Itsekontrolli ja sosiaalinen kontrolli linkittyvät vahvasti toisiinsa. (Kivivuori ym. 2018, 164-165.) Iän ja rikollisuuden yhteys on yksi vahvimpia löydöksiä kriminologisessa tutkimuksessa. Suurin osa ihmisistä tekee jonkin rikoksen elinikänsä aikana, useimmat nuorena. Sen lisäksi rikosten kasautuminen tietyille joukolle näkyy jo nuorisirikollisuuskyselyissä. Vuonna 2008 toteutetussa nuorisirikollisuuskyselyssä 6 % nuorista oli tehnyt puolet kaikista

ilmoitetuista teoista. Yksilötasoisien rikosten kasautumisen lisäksi kriminologiassa on havaittu perheisiin kasautuva rikollisuus. (Kivivuori ym. 2018, 114,120, 122.)

Nuorisorikollisuuteen vaikuttavat perhetasoiset tekijät voidaan jakaa perheen *rakenteeseen, toimintaan ja vanhemmilla oleviin haasteisiin*. Kriminologian näkökulmasta *rakenteellisesti* merkittäviä ovat esimerkiksi vanhempien ero, yksinhuoltajuus, asuinpaikan muutokset, äidin nuori ikä sekä suuri perhekoko. *Perheen toiminnassa* riskitekijöitä ovat sisäiset konfliktit, lasten ja vanhempien suhteessa tunnekylläisyys, puutteellinen kiintymyssuhde sekä epäsuotuisat kasvatuskäytännöt, kuten epäjohtamukaisuus, ankaruus, välinpitämättömyys ja puutteellinen valvonta. *Vanhempien haasteita*, jotka voivat vaikuttaa nuoren rikoskäyttäytymiseen ovat esimerkiksi alhainen sosioekonominen asema ja antisosiaalisuus. Laajemmin sosiaalinen ympäristö, joka voi vaikuttaa rikollisuuteen on esimerkiksi kaverisuhteet ja kouluyhteisö. Rikollisuuteen linkittyy mm. huono koulumenestys, alhainen sitoutuminen ja tavoitteiden puute. (Elonheimo 2010, 24.)

Lisääntyneen maahanmuuton myötä on myös tutkittu maahanmuuton vaikutusta rikollisuuteen. Sen tutkiminen on vaikeaa, ja erot ovat suurempia maahanmuuttajaryhmien kuin kaikkien maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. Kriminologisesti ei olekaan mielekäästä vertailla kantaväestöä ja maahanmuuttajia kokonaisina ryhminä. Joidenkin maahanmuuttajaryhmien korkeampaa rikollisuutta selittää osittain väestörakenne ja sosiaalinen huono-osaisuus. Nuorten maahanmuuttajien kohdalla rikosalttiuta puolestaan selittää keskimääräistä heikompi sosiaalinen kontrolli ja vapaa-ajan viettäminen kontrollin ulkopuolella. (Kivivuori ym. 2018, 384.)

Kriminologisessa tutkimuksessa on myös havaittu suojaavia tekijöitä, jotka vähentävät riskitekijöiden vaikutusta. Onkin ajateltu, että riski- ja suojaavien tekijöiden summa määrittää yksilön päätymistä rikolliseksi. Yksilötasoisia suojaavia tekijöitä on yksilön vahva resilienssi ja henkilökohtaiset voimavarat, kuten älykkyys, tunne-elämän vakaus, sosiaalinen kypsyyt ja psyykinen energia. Sosiaaliset siteet perheeseen, seurustelukumppaniin, kouluun tai työhön tuottavat sosiaalista kontrollia, joka ehkäisee rikollisuutta. Perheen myönteinen vaikutus saattaa esimerkiksi saada jo alkaneet ongelmat loppumaan. Internalisoivat piirteet, kuten ujous, ahdistus ja masennus saattavat myös suojata rikolliselta polulta. Tutkimusten mukaan erilaiset käännekohdat ”turning points” saattavat palauttaa rikolliselta uralta raiteilleen. Tällaisia ovat naimisiinmeno, mielekäs työ, muuttaminen eri alueelle ja rikollisten piirien hylkääminen. Uuden rikoksettoman identiteetin omaksuminen ja uusi elämäntapa voivat olla ratkaisevia tekijöitä. (Elonheimo 2010, 25.) Alaikäisenä naimisiinmeno, työn tekeminen tai omasta valinnasta tapahtuva muuttaminen ovat melko kaukaisia tekijöitä ratkaisemaan rikollisuudesta irrottautumista, mutta näihin voinee rinnastaa suojaavaa seurustelusuhdetta, mielekäästä opiskelua ja kaveripiirien muutosta.

Elonheimon väitöskirjan pitkittäistutkimuksessa tarkasteltiin miespuolista nuorisirikollisuutta ja havaittiin, että 4 % miespuolisista moninkertaisista uusijoista tekevät 72 % kaikista rikoksista. Tutkimusaineistosta ilmeni, että nuorisirikollisuuden ennustekijöitä lapsuudessa olivat rikkinäinen perherakenne, vanhempien alhainen koulutustaso, lapsen käytöshäiriöt ja levottomuus. Nuoruusiässä selittäviä tekijöitä olivat pienellä paikkakunnalla asuminen, vanhempien ero, seurustelu, itse ilmoitettu antisosiaalisuus ja säännöllinen tupakointi ja humalajuominen. Rikosten uusijoista yli puolella oli psykiatrinen diagnoosi. Vain 3 % oli käyttänyt mielenterveyspalveluja kuluneen vuoden aikana. Eri rikoslajien taustatekijät olivat tutkimuksen perusteella melko samanlaisia. Elonheimo suosittelee tutkimustulosten pohjalta tunnettujen riskitekijöiden mukaan tarjottavaa ennaltaehkäiseviin palveluihin panostamista ja korjaavassa toimissa sitä, että psykososiaaliset palvelut tavoittaisivat eniten palvelua tarvitsevat. Jos tuon pienen vähemmistön rikoskäyttäytymiseen päästään vaikuttamaan, vaikutukset kokonaisrikollisuuteen olisivat suuret. (Elonheimo 2010, 4-5, 76-77.)

2.4 Rikollisuudesta irrottautuminen ja narratiivinen kriminologia

Rikollisuutta selittävien tekijöiden lisäksi kriminologisessa tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä keskitytty erityisesti *rikollisuudesta irrottautumista eli desistanssia* tukevien tekijöiden tutkimiseen. Desistanssissa on kyse siitä, että aiemmin rikolliseksi identifioitu henkilö lopettaa rikosten teon. Desistanssia kuvataan useissa tutkimuksissa prosessiksi, johon voi kuulua retkahduksia ennen rikosten teon pysyvää lopettamista. Desistanssia on lähestytty niin rakenteellisten eli yksilön ulkopuolisten kuin subjektiivisen yksilön päätöksenteosta johtuvien tekijöiden kautta. Rakenteellisissa tekijöissä puhutaan usein jonkinlaisista käännekohdista ”turning points”, jotka edistävät prosessinomaisesti rikosten teon vähenemistä. (Kivivuori ym. 2018, 204-206.)

Prosessinomaisuutta rikollisuudesta irrottautumisessa on kuvattu muun muassa primaari- ja sekundaarivaiheilla, joissa ensimmäisessä retkahdukset ovat mahdollisia, mutta yksilöllä on halu irrottautua rikoksista, kun taas jälkimmäisessä yksilöllä on uusi ei-rikoksentekijän identiteetti. Monissa tutkimuksissa on hyväksytty sekundaarivaiheeksi, mikäli yksilö ei ole tehnyt kahteen vuoteen uusia rikoksia. (Viikki-Ripatti 2011, 199-200; Granfelt 2013, 213.) Haastateltujen nuorten osalta kyseessä on siis enemmänkin varhaisen primaarivaiheen desistanssin aikaisten kertomusten tutkimuksesta, koska viimeisimmistä rikoksista on kaikilla alle 2 vuotta.

Useissa desistanssitutkimuksissa on havaittu, että rikoksentekijän oma arvio rikoksen teon jatkamisesta ennustaa hyvin todellisia mahdollisuuksia irrottautua rikoksista (Farral & Caverley 2006, 6). Desistanssitutkimuksissa ei perinteisesti olla kiinnostuneita pienen joukon desistanssiprosesseista. Desistanssitutkimuksissa tulee aina määritellä, mitä rikoksista luopuminen ajallisesti on kuin se, mitataanko sitä tilastoiduilla rikoksilla vai syvällisemmin huomioiden myös piilorikollisuus. (Kivivuori ym. 2018, 204.) Näin ollen tässäkin tutkimuksessa

desistanssi ei ole yksinään keskeisin teoreettinen viitekehys, koska haastateltavien määrä on pieni ja rikollisuudesta irrottautumista ei voida vielä edes todentaa, kun rikosten tekemisestä on niin vähän aikaa. Nuorten parissa kuitenkin tulee olla osaamista rikollisuudesta irrottautumista tukevaan työhön, joten desistanssitutkimus on hyvä pitää rinnalla, kun nuoria haastatellaan elämänpolullisesti. Opinnäytetyö toimii pienestä aineistosta huolimatta ikkunana tarkastella nuorten näkemyksiä ja kokemuksia tarinoiden kautta rikosten tekemiseen ja niistä luopumiseen nuoruusiässä.

Honkatukia ja Suurpää (2007) haastattelivat elämänpolullisesti 20 maahanmuuttajataustaista rikoksia tehnyttä nuorta 16-25-vuotiasta miestä. Nuoria tavoitettiin haastatteluihin niin sovittelun, lastensuojelun kuin vankilan kautta. Tutkimuksen metodologia pohjautui erityisesti kulttuuriseen kriminologiaan, joka kiinnostuu rikosten tekemisen merkityksellistämistä osaksi sosiaalista järjestelmää, kulttuuria ja arkielämää. Vuorovaikutus yksilön ja hänen ympäristönsä välillä on merkityksellisempää kuin suoraviivaisesti yksilön persoonallisuuspiirteet tai yhteiskuntarakenteet yksinään. (Honkatukia & Suurpää 2007, 214.) Kulttuurinen kriminologia kuvaa tiettyjä rikollisia toimintoja laajassa kulttuurisessa kontekstissa eikä se ole ristiriidassa narratiivisen tutkimuksen kanssa, kunhan *tekemistä "doing"* ei oikeuteta yli *puhumisen "speaking"* (Presser & Sandberg 2015, 13).

Ricoeur 1984 on kuvannut kokemuksen ja kertomuksen välistä yhteyttä. Kertomus voi olla objektiivinen kuvaus menneestä kokemuksesta, subjektiivinen tulkinta tuosta kokemuksesta tai kertomus, jolla muokataan kokemusta. Kriminologian narratiiviset tutkijat usein omaksuvat tuon viimeisen näkökulman. Esimerkiksi Shadd Maruna 2001 päätteli rikoksista irrottautumisen vaativan sitä, että yksilö muodostaa uuden ei-rikoksentehtäjän identiteetin, jota varten hänen täytyy selittää ja oikeuttaa itselleen tarinan avulla, miten elämänmuutos tapahtui. (Presser & Sandberg 2015, 4, 8.) Opinnäytetyön metodologiset ja teoreettiset viitekehykset ovat moninaiset pyrkimyksellä kuvata nuorisirikollisuuden ilmiön kompleksisuutta. Opinnäytetyössä narratiivisuus ja elämänpolkumaisesti etenevät nuorten haastattelut yhdistää niin rikollisuuden taustatekijöiden tarkastelun kuin desistanssitutkimukset niissä merkityksissä, joita nuorten haastatteluissa korostuu rikoksista irrottautumiseen liittyvinä tekijöinä. Kulttuurinen kriminologia toisaalta muistuttaa ympäröivän yhteiskunnan ja rakenteiden sekä yksilön rikosten teon välistä yhteyttä.

3 Aineisto ja menetelmät

Vastaavan kohderyhmän eli vakavia rikoksia tehneiden nuorten tavoittaminen tutkimukseen on yleensä haastavaa. Tästä kertoo esimerkiksi Honkatukian & Suurpään tutkimus, jossa 20 väkivaltarikoksia tehneen nuoren miehen tavoittaminen haastatteluihin kesti yhteensä 9 kuukautta (2007, 22-23). Opinnäytteessä kohderyhmän tavoittamista helpotti työni Aseman Lapset ry:ssä, jossa yksi kehittämishankkeista, *Pasila-hanke*, tekee työtä pitkäaikaisissa

rikoskierteissä olevien nuorten ja heidän perheidensä parissa. Pasila-hankkeeseen nuoret ohjautuvat Helsingin poliisilaitoksen nuorisoryhmästä, jossa tutkitaan keskitetysti alaikäisten nuorten tekemiä rikoksia. Pasila-hankkeen tavoitteena on vähentää nuorten riskiä uusiin rikoksiin sekä tukea rikoskierteiden katkaisua tekemällä tiivistä yhteistyötä nuoren läheis- ja ammattilaisverkostojen kautta. Pasila-työntekijät toimivat nuorten ja heidän perheidensä rinnallakulkijoina ja tarjoavat tukea vapaa-aikaan, koulunkäyntiin, viranomaisasiointiin sekä rikosprosesseihin. (Forss, Turkka, Saarholm 2020.)

Haastattelin lopulta opinnäytteeseeni kuutta (6) Pasila-hankkeen asiakkuudessa olevaa nuorta lokakuun ja joulukuun 2020 välisenä aikana, joista yhden nuoren kanssa työskentelin itse, yhden nuoren olin tavannut kollegojeni kautta joitakin kertoja ja neljää en tuntenut entuudestaan, mutta tavoitin opinnäytetyöhön kollegojeni kautta. Haastatteluihin valikoitu kollegojeni kautta nuoria, joilla on jokseenkin stabiili elämäntilanne, taustallaan vakavia väkivalta- ja osalla lisäksi päihderikoksia sekä jo jonkunlainen tauko rikosten tekemiseen (tai ainakin niistä kiinni jäämiseen).

Haastatellut nuoret olivat iältään 16-18-vuotiaita ja heidän joukossaan oli sekä tyttöjä että poikia. Olin odottanut työni puolesta nuorten tavoittamisen olevan nopeampaa. Tämä kuvastaa hyvin sitä, että olemassa oleva välillinen tai välitön kontakti nuoriin ei tarkoita itsestään selvästi sitä, että tavoittaa nuoren tutkimushaastatteluun. Koen kuitenkin, että tavoittaminen oli työni puolesta helpompaa ja osittain haastatteluiden tekemisen sykliä määrittä myös omat mahdollisuuteni käyttää aikaa haastatteluihin. Tarjosin joka viikolla yhtä päivää, jolloin olin valmis haastattelemaan nuorta. Haastatteluiden kesto vaihteli 32 minuutista yli kahteen tuntiin. Yhteensä aineistoa oli 5,5 tuntia, josta tuli litteroitua tekstiä 88 sivua. Haastattelut toteutettiin pääosin Aseman Lapset ry:n tiloissa Helsingin Rautatieasemalla, mikä oli nuorille entuudestaan tuttu paikka. Yksi nuorista toivoi haastattelun toteutettavaksi hänen kotonaan, joten se toteutettiin hänen kodissaan.

Narratiivinen haastattelu eroaa strukturoiduista haastatteluista antamalla haastateltavalle mahdollisuuden kertoa tarinoita hänelle tärkeistä asioista strukturoitua haastattelua vapaammin. Tutkija antaa haastateltavalle tilaa ja pyrkii kysymään kysymyksiä, joilla saisi vastaukseksi kertomuksia. Haastateltava voi päättää, mistä aloittaa ja miten hän kertoo. (Kaasila ym. 2008, 45.) Haastattelu ei ollut kuitenkaan täysin vapaamuotoinen ja muutamasta avoimesta kysymyksestä lähtevä, vaan käytin haastattelun tukena teemakortteja (liite1), joihin otin mallia Tanja Äärelän väitöskirjan aineistonkeruussa käyttämistä haastattelukorteista. Näin ollen aineistonkeruu oli episodinen eli useista erillisistä tarinoista koostuvaa, yhdistäen narratiivisuutta ja teemahaastattelua. Äärelä haastatteli väkivallasta vankilaan tuomittujen nuorten ja nuorten aikuisten kokemuksia peruskoulusta, joten kohderyhmäkin oli samankaltainen. (Äärelä 2012, 85, 87.)

Haastattelussa lähdin liikkeelle avoimista kysymyksistä koskien teemakortteja tai joissain kohdissa en kysynyt mitään, vaan nuori alkoi puhumaan nähdessään kortin ja lähinnä kannustin kertomaan, mitä nuori haluaa kyseisestä teemasta minulle kertoa. Autoin keskustelua tarvittaessa alkuun erilaisilla kysymyksillä ”Mitä ajatuksia, mitä kokemuksia, mitä tästä tulee mieleen”. Jaottelin teemakortit kuuden eri teeman alle, jotka olin kirjoittanut käsin neutraalin värisille pastellinsävyisille kartongeille. Teemat olivat taustatiedot, läheiset, viranomaiset, vapaa-aika, rikokset ja päihteet sekä tulevaisuus. Jokaisessa teemassa oli useampi tarkentava kortti. Näiden lisäksi haastattelun lopussa oli kaksi jokerikorttia, joissa oli ”elämän käännekohtat + ja -” sekä ”tärkeät aikuiset”. Ymmärsin sekä työstäni nuorten parissa, että Äärelän väitöskirjasta, että nuorille voi olla vaikeaa puhua haastattelussa omaan elämäänsä liittyvistä arkaluontoisista asioista laajoina avoimina kysymyksiä, jonka vuoksi kortit toimivat apuvälineinä haastattelussa helpottamassa nuorten henkilökohtaisista asioista kertomista. Samalla ne toivat itselleni varmuutta ja runkoa siihen, miten edistän haastattelun kulkua, jos menen ”lukkaan”.

Nuoret saivat korttien avulla jotain, johon kiinnittää katse tai koskea. He saivat korttien avulla myös määritellä haastattelun etenemistä sekä sitä, mistä haluavat puhua ja mistä eivät. Kaksi nuorista tosin toivoi, että minä ”vaihtelen kortteja”. Useat haastattelut alkoivatkin nuoren kommentteilla, kuinka vaikeaa on puhua itsestä tai vastata avoimiin kysymyksiin. ”*Mä en osaa kertoa itsestäni. Jos multa vaan kysyy jotain, niin osaan vastata*” - kommentit vahvistivat sitä, että korttien käyttö itsessään oli hyvä ratkaisu. Myöhemmässä vaiheessa olen pohtinut sitä, olivatko kortit oikeita, puuttuiko sieltä jotain tai kenties oliko niitä liikaa. Osa nuorista kertoi haastattelussa paljon pitkiä tarinoita, osa enemmänkin vastaili kysymyksiin, joita tarkensin. Osa nuorista pidättäytyi juuri vuorossa olevasta korttiin liittyvistä seikoista kertomalla, kun osa taas saattoi siirtyä teemoista ja kokemuksista toisiin, suuremmin välittämättä mikä kortti oli vuorossa.

Haastattelussa käytetyissä teemakorteissa oli varsinaisen haastateltavia yhdistävän ilmiön, rikosten tekemisen, lisäksi teemoina niin lapsuuteen, perheeseen, kavereihin, kouluun, lastensuojeluun ja muihin viranomaisiin kuin tulevaisuuden odotuksiin liittyviä teemakortteja. Otin hieman mallia Tanja Äärelän väitöskirjan teemakorteista, mutta muokkasin niitä omaan opinnäytteeseeni sopivaksi käymällä reflektiota kollegojeni kanssa siitä, mitkä teemat olisivat sopivia nuorille tutkimuskysymysteni kannalta. Oletin, että jokaisella rikoksia tehneellä nuorella on todennäköisesti ollut kontakteja niin lastensuojelun, poliisin kuin järjestyksenvalvojen kanssa ja jokaisen lapsen elämään kuuluu koulukokemukset jollain tavalla. Nuorilla oli myös mahdollisuus todeta jostain kortista, ettei tästä ole mitään kokemuksia tai kerrottavaa. Elina Pekkarisen ydinviesti nuorisorikollisuuden historiaa koskevassa väitöskirjassaan oli, ettei yhteisön normeja poikkeavaa käytöstä voi tarkkailla irrallaan siitä sosiaalisen toiminnan kokonaisuudessa, jossa yksilöt elävät (2010, 175). On siis perusteltua myös, että kun nuoret kertovat elämästään ja rikoksien tekemisestä, että haastattelijat osoittaa kysymyksiä myös tuohon ympäröivään yhteisöön, kuin vain nuoren omiin

normien vastaisiin tekoihin. Näin nuori myös itse saa mahdollisuuden tarkastella omaa elämäänsä eri näkökulmista herkässä nuoruuden kehitysvaiheessa.

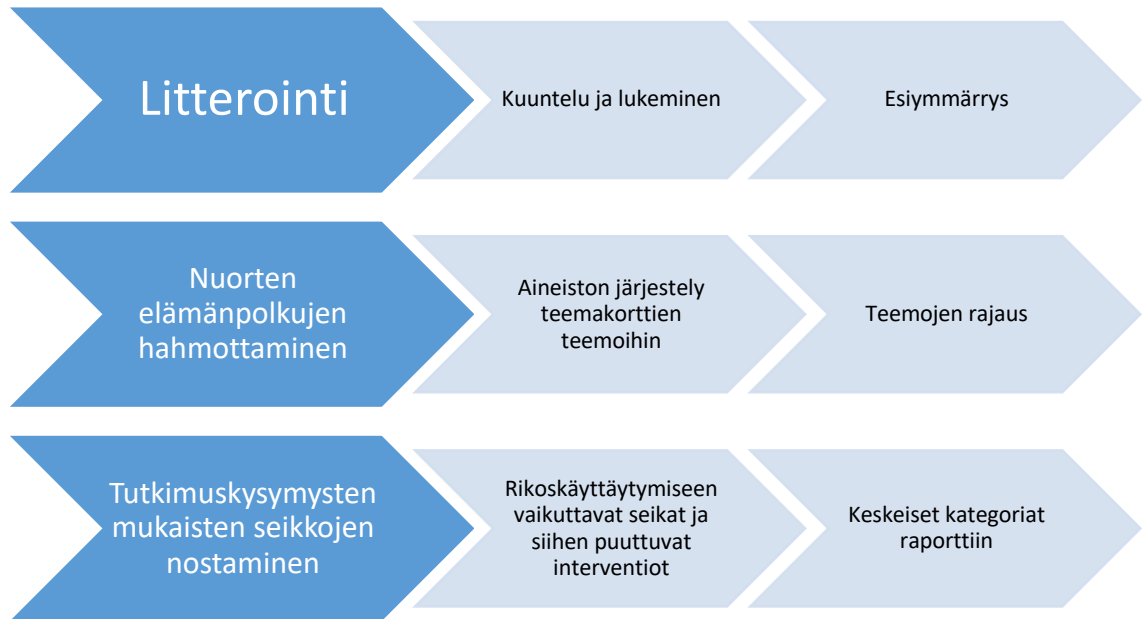
3.1 Aineiston analysointi

Narratiivisessa analyysissä voidaan erottaa holistinen ja kategorinen tapa, joista holistinen kuvaa usein elämäkerrallista analyysia, jossa elämäkerran eri osia tulkitaan osiensa muodostamassa kontekstissa. Kategorinen tapa puolestaan on hyödyllinen, kun tutkijan päähuomio kohdistuu ilmiöön, joka on yhteinen jollekin ihmisryhmälle. Tätä Polkighorne 1995 kutsuu narratiivien analyysiksi. (Kaasila ym. 2008, 46.) Opinnäytetyössäni rikoskäyttäytyminen on kaikkia haastateltavia yhdistävä ilmiö. Näen analyysitapani enemmän kategorisena, kun pyrin löytämään rikoskäyttäytymisen ympärille selittäviä tekijöitä ja nuorten niille antamia merkityksiä. Olisi myöskin vaarantanut haastateltavien tunnistettavuutta, mikäli olisin liian tarkasti avannut yksittäisiä elämänpolkuja kokonaisuudessaan. Haastattelut muodostivat jokaisesta nuoresta jonkinlaisen elämänpolullisen kokonaisuuden minulle tarkasteltavaksi, mutta analyysissä pyrin keskittymään erityisesti tutkimuskysymysteni mukaisiin kohtiin, eli 1.) nuorten näkökulmiin rikosten tekoon liittyvistä tekijöistä 2.) nuorten kokemuksiin viranomaisten ja muiden tahojen interventioista tai puuttumisesta rikos- ja päihdekäyttäytymiseen sekä 3.) nuorten näkökulmiin rikos- ja päihdekäyttäytymisestä irrottautumista tukevista tekijöistä.

Narratiivinen analyysi pyrkii tuottamaan uuden kertomuksen aineiston pohjalta, kun *narratiivien* analyysissä kertomukset luokitellaan esimerkiksi tapaustyyppien, metaforien tai kategorioiden kautta. Opinnäytetyön aineisto ja sen analyysi koostuu useista elämänpolkuun liittyvistä narratiiveista, tarinoista. (Valli & Aaltola 2015, 151, 160.) Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, etsien yhtäläisyyksiä sekä eroja, ja aineistoa tiivistäen. Sisällönanalyysi pyrkii tuottamaan kuvatusta ilmiöstä tiivistettyä kuvausta, joka kytkee sen osaksi laajempaa kontekstia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

En varsinaisesti pyrkinyt tuottamaan kertomuksista uusia kertomuksia, vaan enemmänkin etsin kategorioiden tapaan vastauksia siihen, mitkä nuorten rikoskäyttäytymiseen liittyivät. Kategoriat eivät olleet tarkkarajaisia, vaan eri kategoriat liittyivät luonnollisesti toisiinsa. Elämäntapahtumia onkin vaikeaa ”jakaa osiin”. Tarkastelin kategorioita siitä näkökulmasta, mitkä tekijät ovat olleet nuorten rikoskäyttäytymiseen heidän kertomustensa perusteella merkittäviä tai siitä irrottautumista tukevia. Näin valitut kategoriat enemmän klassisen tarinan rakenteen mukaisina *mutkistavina toimintoina* suhteessa rikollisuudesta irrottautumiseen tai siihen ajautumiseen. Koen, että analyysitapani yhdistelee narratiivien kategorista analyysia sekä sisällönanalyysia.

Kuvio 1: Analyysin vaiheet

Taulukkoon 1 olen kuvannut analyysini kolme päävaihetta, jotka olivat 1.) litteroinin ja aineistoon tutustumisen kautta saatu esiyymmärrys aineiston annista, 2.) nuorten elämänpolkujen hahmottaminen ja aineiston järjestely teemoihin sekä 3.) tutkimuskysymysten mukaisten seikkojen nostaminen aineistosta ja kategorisointi raporttiin.

Aloitin perehtymisen aineistoon kuuntelemalla ja lukemalla sen useaan kertaan ilman erityistä analyttistä apuvälinettä (Valli & Aaltola 2015, 174). Haastatteluissa käytetyt teemakortit (liite1) ohjasivat aineistoon tutustumisen jälkeen analyysin aloittamista. Valmiit teemat helpottivat aineiston järjestelyä, kun liimasin ja leikkasin aineistosta osia näiden teemojen alle. Koin tämän vaiheena, jossa tutustuin aineistooni syvemmin, mitä se haluaa kertoa minulle ja mitkä teemat kattoivat runsaimmin nuorten elämänpolkuja. Litteroitua aineistoa minulle muotoutui lopulta 88 sivua, joten tällä vaiheella sain hahmotettua paremmin aineiston sisältöä tekstimassasta. Tämän jälkeen teemojen sisältä löytyi erilaisia toistuvia, ristiriitaisia tai muuten merkityksellisiksi nousseita seikkoja, jotka nousivat nuorten elämäntarinoista esiin. Teemojen järjestäminen eri osien alle ei ollut yksinkertaista, koska usein nuoret puhuivat myös muiden teemojen yhteydessä toisista teemoista ja osittain nämä teemat linkittyivät läheisesti useaan eri teemaan.

Kun olin riittävän pitkään syventynyt aineiston äärelle, rupesin kokeilemaan, mistä teemoista löydän nuorten riköskäyttäytymiselle tarinan, elämänpolun kannalta merkitykselliset teemat. Tässä kohtaa minulla oli seinilläni useita fläppejä, joihin kirjoittelin pääotsikkoja ja siirtelin post-it - lappuja niiden alla, kunnes löysin tavan, joka kuvasi aineistoa tutkimuskysymysten kannalta mielestäni parhaiten. Tässä keskeisesti tarkastelin seikkoja, joita nuoret nostivat runsaimmin eli mainintoja oli esimerkiksi teemaan eli riköskäyttäytymiseen tai siihen liittyviin tekijöihin eniten.

Analyysissa ja kategorioiden tekemisessä minua helpotti William Labov'n (1972) havaitsema *kertomuksien klassinen rakenne*. Pyrin ymmärtämään, mitkä ovat nuorten elämänpoluissa *orientaatiota*, joka johdattaa nykyhetkeen. Mitkä ovat olleet *mutkistavia toimintoja*, jotka vievät tarinaa liikkeelle eteenpäin ja mitkä ovat *juonten päätöksiä*. Näin päädyin myös lopulta opinnäytetyön raportin rakenteeseen, jossa lähdin liikkeelle lukijaa nuorisorikollisuuteen johdattavista tekijöistä kohti rikosten tekoa ja niistä sitten niihin keskeisiin mutkistaviin toimintoihin, jotka nuorten kertomuksissa nousivat esiin rikosten tekemiseen vaikuttavista tekijöistä. (Valli & Aaltola 2015, 175; Presser & Sandberg 2015, 2.)

Tarkastelin aineistoa ikään kuin elämänpolut olisivat kertomuksen rakenteita ja mitkä siellä ovat tekijöitä, jotka ovat Labov'n kertomuksen klassisen rakenteen mukaisia ”mutkistavia toimintoja” eli tässä tapauksessa rikos- ja päihdekäyttäytymistä selittäviä tai niistä irrottautumista helpottavia tekijöitä. Orientaatioksi koin kohdat, joissa nuoret kertoivat kasvuympäristöstään tai erilaisista elämäntapahtumista historiassa. Eniten teemoista rikoskäyttäytymistä nuoruudessa selittämään löytyi nuorten tarinoissa kavereiden ja päihteiden merkitystä korostavia tarinoita sekä eri viranomaisten ja muiden toimijoiden puuttumiseen ja interventioita kuvailevia kohtia. Näistä muotoutuikin ”mutkistavia toimintoja”. Kiinnitin huomiota siihen, että lähes jokaisesta teemasta löytyi vastakkaisia näkökulmia; ”niin hyvää kuin pahaa” ja osa tekijöistä, kuten päihteiden käyttö, kuvattiin hyvin ristiriitaisesti. Näin ollen jokaisesta teemasta toin raportissa esiin niin myönteisiä, kielteisiä kuin neutraaleja merkityksiä. *Juonen päätöksenä* on nuorten tulevaisuuden haaveita sekä ajatuksia rikollisuudesta irrottautumisesta sekä näiden mutkistavien toimintojen pohjalta syntyneet johtopäätökset sekä pohdinta.

Tein itselleni mind-mappeja, joiden ympärille keräsin rikoskäyttäytymisen ympärille liittyviä tekijöitä ja jotka helpottivat ala- ja pääkategorioiden muodostamista. Suurimmat kategoriset teemat olivat rikoskäyttäytymisen sosiaalinen ulottuvuus, päihteet, viranomaisten ja muiden toimijoiden kohtaamisten ja interventioiden merkitykset. Erotin nämä raporttiin siksi keinotekoisesti erikseen ja avasin niihin liittyviä nuorten tarinoita sekä loppuosaan vielä nostin näiden läpileikkaavia seikkoja sekä nuorten tulevaisuuskuvauksia. Aineiston lopulliset pääkategoriat tekevät osittain väkivaltaa nuorten tarinoilla, esimerkiksi kategorian muodostamisessa olevaan esimerkkiin (taulukko 2) liittyi oleellisesti päihteiden käytön sosiaalinen ulottuvuus, mutta olen päihteiden merkityksen rajannut kokonaan omaksi pääluvukseen. Haastatteluiden lopussa kysyin ikään kuin jokerina nuorilta heidän kokemuksiaan elämän käännekohdista, joista nousi myös esiin analyysia tukevia seikkoja.

Helpottaakseni lukijaa ymmärtämään analyysin tarkempia vaiheita olen avannut esimerkiksi taulukkoon 2 ajatteluketjuani, jolla kategoriat muodostuivat. Esimerkki koskee opinnäytetyön ensimmäisen tulosluvun ”Nuorisorikollisuuden taustatekijät ja sosiaaliset suhteet” muodostumista. Aineistossa erilaisten mainintojen tihentyminen johti siihen, että kiinnostuin

tästä teemasta, mitä kautta aloin muodostamaan alakategorioita, jotka lopulta saivat yhdistin pääkategoriaan, joka samalla toimii raportissa olevan kulloisenkin tulosluvun pääotsikkona.

Taulukko 2: Esimerkki kategorian muodostamisesta

Aineistossa olevat mainintojen tiheytyvät = suorat viittaukset aineistoon	Alakategoriat = raportin alalukujen otsikointi	Yhdistävä pääkategoria = raportin pääotsikointi
Maininnat kasvu ympäristöstä ja taustoista Perhetilanne, vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat, perheen tärkeys Maininnat kavereista Hyvät kaverit Pahat kaverit, maineen saaminen, kovan esittäminen	Perhetaustat ja kasvu ympäristö Nuorisoriikollisuus ryhmäilmionä Statuksen hakemista ja hyväksytyksi tulemistä	Nuorisoriikollisuuden taustatekijät ja sosiaaliset suhteet

Aineistoon tutustumisessa ja analysoinnissa kuljin laajasti ymmärrettynä niin sanottua hermeneuttista kehää, jossa käydään tutkimuksellista dialogia aineiston kanssa. Analyysissa hyödynsin aiempia tutkimustuloksia erityisesti siinä kohtaa, kun olin jo löytänyt opinnäytetyöni kannalta keskeiset teemat. Tutkimusaineisto toimii tutkijan dialogikumppanina, ei haltuunotettuna tietovarastona. Tutkija kulkee niin sanottua hermeneuttista kehää, jossa ymmärrys aineistosta syvenee siihen tutustuttaessa, sen kanssa keskustellessa. Tutkija saa esiyymmärrystä jo haastattelutilanteessa ja tekee oletuksia tutkimusaineistosta. Tuosta tulee päästä irti kriittisen reflektoinnin avulla. (Valli & Aaltola 2015, 35, 37, 38.) Oman työkokemuksen sekä ennako-oletusten häivyttäminen on ollut tutkimuksen analysoinnissa kriittinen vaihe. Huomasin tehneeni heti haastatteluissa oletuksia siitä, mitä merkityksiä

nuorten haastatteluissa nousi esiin. Tutustuessani aineistoon yhä uudestaan, eri lähestymistavoin, huomasin ylitulkinneeni haastattelutilanteessa jotain näkökulmia. Näkökulmat muuttuivat ja täsmentyivät, kun tutustuin aineistoon yhä uudestaan. Lopullisessa analyysissä ja raportoinnissa varmasti kuitenkin välittyi myös sellaiset tulkinnot, joita katson myös osittain työkokemukseni näkökulmasta.

Narratiivisessa haastattelussa pyritään saamaan vastauksiksi tarinoita, mutta osittain nuoret vain vastasivat kysymykseen kertomatta varsinaisesti tarinaa. Kaikki analysoitu aineisto ei siis ole täysin narratiivejakaan, mutta tämä kuvastaa hyvin mielestäni nuoruutta kehitysvaiheena ja vaikeutta sanoittaa ja reflektoida omaa elämäänsä. Osa haastatelluista nuorista puhui kahta eri kieltä, minkä vuoksi myös tunteiden ja ajatusten sanoittaminen saattoi olla hankalaa suomenkielellä. Narratiivinen haastattelu saattaa yllättää haastateltavan siinä, kuinka paljon hän itse asiassa kertoo itsestään heittäytyessään tarinan kerrontaan (Valli & Aaltola 2015, 181). Nuorten vähäsanaiset vastaukset saattoivat johtua myös ennen kaikkea omasta osaamisestani ohjata narratiivista haastattelua sekä luoda sellainen tila nuorelle, jossa voi heittäytyä tarinan kerrontaan. Jokainen saamani vastaus, lyhyt tai pitkä, on arvokas juuri sellaisenaan.

3.2 Tutkijan positio

Oma roolini sekä Aseman Lapset ry:n työntekijänä että nuorten haastatteluja toteuttavana tutkijana on tutkimuksen haastatteluaineiston luotettavuuden ja eettisyyden kannalta keskeinen tuoden opinnäytetyöhön niin etuja kuin myös huomioitavia seikkoja. Pyrin saamaan haastatteluun erityisesti sellaisia nuoria, keitä en ollut työssäni henkilökohtaisesti tavannut tai keiden kanssa en tehnyt itse töitä. Koska haastatteluiden saaminen ei ollut helppoa ja nopeaa, päädyin haastattelemaan myös nuoren kenen kanssa itse työskentelen, sekä toisen nuoren, jonka kanssa en varsinaisesti työskennellyt, mutta jonka olin työni puolesta tavannut joitakin kertoja.

Rajasin haastattelun runkona olleista teemakorteista omaa ja kollegojeni työtä koskevat kysymykset haastattelun ulkopuolelle. Jos nuori oma-aloitteisesti halusi kertoa kokemuksiaan Pasila-hankkeesta, toki kuuntelin ja esitin lisäkysymyksiä. Halusin pyrkiä erottamaan oman työni ja tutkimuksen teon, jottei minulle haastattelua tehdessä tule tahatonta houkutusta ”kalastella” nuorelta lausuntoja, joissa oman työyhteisöni työ tulee merkitykselliseksi. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen mietin jo, että olisiko sittenkin pitänyt antaa nuorille mahdollisuus kertoa kokemuksistaan myös Pasila-hankkeesta erikseen siitä kysymällä. Osa olisi varmasti mielellään sen tehnyt. Toisaalta opinnäytetyön analyysi- ja raportointivaiheissa olin tyytyväinen ratkaisuuni, etten asettanut nuoria haastattelutilanteessa asemaan, jossa he joutuisivat antamaan minulle palautetta omasta tai väistämättä edustamani organisaation työstä.

Nuorille kerroin, että tutkimusta tehdessäni en edusta Aseman Lapset ry:tä, eikä haastattelujen sisältöjä paljasteta muille työntekijöille, sosiaalityöntekijöille tai huoltajille ilman nuoren

lupaa. Olin myös varautunut siihen, että jos jotain hälyyttävää nuorten elämäntilanteita akuutisti vaarantavaa kertomuksissa tulee esille, tulisin kysymään nuorelta haastattelun jälkeen, haluaako hän, että välitän sen tiedon eteenpäin esimerkiksi hänen huoltajalle, sosiaalityöntekijälle tai Pasila-työntekijälle. Tällaisia tilanteita ei varsinaisesti tullut. Pasila-hankkeessa työskennellessämme on nuorten asiakkuus meihin vapaaehtoinen, mutta sen alkamiseksi edellyttämme perheeltä avointa tiedonsiirtoa Pasila-työntekijöiden, poliisin ja lastensuojelun kanssa. Tämän vuoksi yritin korostaa sitä, että tämä keskustelu todella jää meidän väliseksemme. Erityisesti nuoret, ketkä itse tunsin entuudestaan, ovat voineet vastata siten, kuin ovat olettaneet minun haluavat kuulla. Arvioisin, että ne nuoret, ketkä tunsin entuudestaan vähiten, olivat minulle avoimimpia ja kertoivat enemmän tarinoita.

Osassa nuorten vastauksissa ilmenee aluksi yleisten käsitysten ilmaiseminen, mutta tarkentavilla kysymyksillä usein pääsi lähemmäs nuorten omia ajatuksia ja kokemuksia. Niiden nuoret haastattelut, keitä en tuntenut ennalta, olivat kestoltaan pidempiä, kuin niiden kanssa, ketkä tunsin entuudestaan. Toisaalta myös nuorten tavoissa kertoa ja sanoittaa ajatuksia ja tunteita oli paljon eroja. Toisten kanssa keskustelut etenivät enemmänkin tarkentavilla apukysymyksillä ja vastauksilla, kun muutamat nuoret intoutuivat kertomaan pitkiäkin tarinoita minun vain ollessani hiljaa ja kuunnellessani. Yhden nuoren haastattelussa tuli esiin sellaista muutokseen ja tulevaisuuteen suuntautuvaa reflektiota, jonka vuoksi kysyin haastattelun lopuksi, haluaako hän, että jaan tiedon Pasila-työntekijöiden kanssa. Yhden haastattelun osalta kävin siis reflektiota nuoren Pasila-työntekijöiden kanssa nuoren suostumuksella.

Rikoksenteijöiden kertomuksia perinteisesti yhteiskunnassa epäillään. Narratiivisen tutkijan näkökulmasta ei ole merkityksellistä onko tarinan kuvaus tosi, vaan miksi se on kerrottu. Tarina on voitu kertoa strategisista syistä tai ehkä kertoja itsekin uskoo siihen. (Presser and Sandberg 2015, 4, 14.) Opinnäytetyöhöni haastateltujen nuorten kertomukset saattavat olla heidän todeksi kokemiaan kuvauksia tai tulkintoja elämästään. Niitä saatetaan kertoa minulle, oletuksina, mitä haluan kuulla. Tarinat olisivat varmasti hyvin erilaisia, jos ne kerrottaisiin kavereille, huoltajille tai poliisille. Sama ilmiö on siis paitsi tutkimuksessa myös nuorten arjessa, kun nuoret kohtaavat niin lähiyhteisön kuin viranomaisyhteisönsä ihmisiä ja kertovat tarinoita elämästään.

3.3 Opinnäytetyön eettisyys

Tutkijan positioni sekä tutkimuksen eettisyys kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Tutkimuksen teon kaikissa vaiheissa olen pohtinut tutkimusetiikkaa. Se on ollut läsnä niin suunnitteluvaiheessa, toteutuksessa kuin raportoinnissa.

Selvitin tutkimuslupia hakiessani tarvitsenko nuorisotutkimusseuran tutkimuseettiseltä toimikunnalta lausunnon ja selvisi, että eettisyyden arvioinnista vastaa opinnäytetöissä opinnäytetyöntekijä oppilaitoksensa ohjauksessa. Laurea-ammattikorkeakoulussa olen käynyt keskustelua tutkimuksen eettisyydestä opinnäytetyönohjaajani Teemu Rantasen kanssa.

Tutkimuslupapyyntöni (Liite 3) olen hakenut ja saanut Aseman Lapset ry:n hallitukselta. Opinnäytetyöstä on myös lähetetty tiedote (Liite 4) Helsingin poliisilaitokselle, koska poliisi on nuoret alun perin Pasila-hankkeeseen ohjannut taho. Tutkimuslupa hakemuksen lähetin ja sain myös alun perin Lapin poliisilaitokselta, koska alun perin oli tarkoitus toteuttaa haastatteluita siellä vastaavan kohderyhmän kanssa poliisilaitoksen kautta nuoret kontaktoiden. Aikataulullisista syistä Lapin alueen nuoria ei saatu haastatteluun, joten liitteenä ei ole sinne lähetettyjä tutkimuslupapyyntöjä.

Olen sitoutunut yleisiin tutkimuseettisiin periaatteisiin, eli olen kunnioittanut haastateltavien ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta sekä pyrkinyt varmistamaan, että tutkimuksesta ei aiheudu haittaa tutkimuksen kohteena oleville ihmisille. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019, 7.) Tämä on ilmennyt mm. siinä, että nuorilla on ollut usea mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta ja haastattelun aikana olla vastaamatta kysymyksiin, joista ei halua puhua. Lisäksi pyrin varmistamaan, että jos aistin haastattelutilanteessa, että jokin kysymys on nuorelle erityisen arkaluontoinen, siirryin seuraavaan aiheeseen, enkä udellut enempää. Myös nuorten kontaktoinnissa haastatteluihin varmistettiin yhteistyössä nuoren Pasila-työntekijöiden kanssa, että nuoren elämäntilanne on jokseenkin stabiili tutkimukseen osallistumiseksi.

Nuorilla on ollut tietoon perustuva suostumus osallistua tutkimukseen sekä peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa tutkimuksen aikana (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019, 8). Nuoret allekirjoittivat tutkimussuostumuksen (liite 2), joissa pyysin lupaa 4 asiaan erikseen, jotka käytiin läpi ennen haastattelun aloittamista. Pyysin lupaa haastatteluun, litteroidun aineiston säilyttämiseen mahdollista jatkotutkimuksia varten, lupaa olla mahdollisesti yhteydessä heihin muutamien vuosien päästä sekä litteroidun aineiston jakamista Vaasan yliopiston ja Aseman Lapset ry:n yhteisen tutkimushankkeen (Palvelujen pirunpolskasta nuorten nuotteihin 2021-2022) tutkijoille. Opinnäytetyön suhteesta Pirunpolska-hankkeeseen pohditaan opinnäytetyön loppuosassa. Yhden nuoren kohdalla haastattelutilanne keskeytettiin nuoren pyynnöstä, ja tarkoitus oli jatkaa sitä myöhemmässä vaiheessa uudestaan. Tämä ei toteutunut, joten nuorta ei painostettu osallistumaan tutkimushaastattelun loppuun viemiseen.

Suurin osa haastateltavistani oli alaikäisiä, joten pyrin huomioimaan, että heidän saamansa tieto tutkimuksesta tuttuja työntekijöiden kautta suullisesti, minulta tutkijana kirjallisesti viestein, suullisesti sekä tutkimussuostumuslomakkeessa olisi heidän helppoa ymmärtää. Alaikäisten ollessa kyseessä yleensä huoltajat informoidaan tutkimuksesta. Yli 15-vuotiaalla on kuitenkin oikeus osallistua tutkimukseen oman suostumuksensa perusteella. Päädyin ratkaisuun, että en informoi tutkimuksesta huoltajia, koska tutkimuksen aihe oli hyvin arkaluontoinen ja se olisi voinut vaikuttaa nuorten kertomuksiin tai osallistumiseen (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019, 9.) Vastaavanlaiseen ratkaisuun päätyi Haikkola ym. 2019 haastatellessaan rikoksia tehneitä nuoria.

Narratiivitutkijat usein ajattelevat elämäntarinan olevan keskeinen osa ihmisen minuutta, jolloin se on samalla erittäin arvokasta ja haavoittuvaa. Tutkijan tekemät tulkinnat tarinoista voivat olla haastateltavaa loukkaavia ja tarinat saattavat olla raportoinnissakin vielä tunnistettavia. (Valli & Aaltola 2015, 181.) Nuorten elämäntarinoiden haastatteleminen voi olla erityisen haavoittavaa, koska nuorilla on usein elämäkokemukset käsittelemättömiä ja identiteetti vielä kehittymässä ja kypsymässä kohti aikuisuutta. Haastatteluiden eettisyyttä olen arvioinut koko tutkimusprosessin ajan ja usein peilannut sitä yhdessä tiimimme päällikön Heikki Turkan, työkavereideni Nina Liukon, Jari Raikusen ja Timo Kyllösen kanssa sekä narratiivista tutkimusta tehneen, erityispedagogiikan dosentti Tanja Äärelän kanssa. Huomasin olevani paljon tarkempi ja hitaampi kuin normaalisti päätöksenteossa työssäni. Esimerkiksi vaikka sain nuoren yhteystiedot työkaveriltani, joka oli jo varmistanut nuoren alustavan suostumuksen haastatteluun, varmistin vielä ennen yhteydenottoa nuoreen hänen työntekijältä, arvioiko hän olevan sopiva hetki olla yhteydessä nuoreen. Jossain tilanteissa tämä osoittautui hyväksi, nuoren elämäntilanteessa oli saattanut tulla mutkia matkaan, jolloin oli parempi jättää tutkimuspyynnöt taka-alalle.

Haastatteluteemana rikollisuus voi olla nuoren identiteettiä rikolliseksi vahvistavaa tai leimaavaa, jonka vuoksi haastatteluiden teemakortit kattoivat elämänpolullisesti teemoja lapsuudesta tulevaisuuden haaveisiin, jotta nuori sai sanoittaa haluamiaan itselleen merkitykselliseksi koettuja asioita sen sijaan, että haastattelu olisi koskenut pelkästään rikosten tekoa ja näin ollen ”rikollista identiteettiä”. Näin nuori sai mahdollisuuden reflektoida omaa elämäänsä ja siihen vaikuttavia ulkopuolisiakin tekijöitä. Haastatteluihin rekrytoimisessa oli tärkeää, ettei nuori koe velvollisuudentuntoa tai painostusta. Muutama nuori suostui haastatteluun, mutta jätti tulematta sovittuna ajankohtana. Näiden osalta annettiin mahdollisuus uudelle ajalle, mutta annettiin myös selvästi tietoa ja tilaa sille, että tutkimuksesta voi kieltäytyä. Osa ei lopulta osallistunutkaan haastatteluihin.

Haastatteluiden litterointien jälkeen tuli minulle muutamassa kohdassa halu tarkentaa käytyjä keskusteluja, kun huomasin omia puutteitani haastattelijana, kun olin ohittanut monia mielenkiintoisia seikkoja nuorten kertomuksista. Pohdin yhdessä nuoren omien työntekijöiden kanssa sitä, onko eettistä pyytää jatko-haastattelua. Vaikka osan kohdalta totesimme jatko-haastattelun olevan hyvä ja että nuori halutessaan varmasti osaa kieltäytyä siitä, päädyin olemaan tässä vaiheessa pyytämättä ketään toiseen haastatteluun. Jätän jatko-haastattelut myöhempien jatkotutkimusten vaiheeseen, jolloin olen kokonaisuudessaan oppinut enemmän tutkimusten tekemisestä ja voin varmistua, että jatko-haastattelu on tarpeen. En halunnut esimerkiksi tuottaa nuorelle kokemusta siitä, että hänen jo kertomansa arvokas tarina ei ole ”riittävä”, kun tarvitaan uusi haastattelu, tai epäonnistumisen tunnetta siitä, jos toinen haastattelu ei esimerkiksi onnistukaan. Kaikki kokonaisen haastattelun läpikäyneet antoivat haastattelusta positiivista palautetta, joten päädyin siihen, että tuotan raporttini niillä aineistoilla, jotka olen ensihaastattelussa kerännyt. Nuoret saivat myös lahjakortin valitsemaansa paikkaan palkkiona haastatteluun osallistumisesta. Tätä mietin etukäteen, että

saakohan se osan suostumaan haastatteluun vain palkkion toivossa, mutta esimerkiksi kieltäytyminen haastatteluista lahjakortista tietäen sekä käymäni haastattelukeskustelut nuorten kanssa vahvistivat sitä, että vaikka lahjakortti olisi motivoinut heitä tulemaan haastatteluun, ei se ollut ainut syy.

Raportoinnissa kiinnitin erityistä huomiota siihen, mitä asioita nostan esiin nuorten tarinoista, ettei heitä voi tunnistaa. Koska suhteeni tutkittaviin on tutkimuksen raportoinnin kannalta oleellista kertoa lukijoilla, eittämättä Aseman Lapset ry:n Pasila-hankkeen asiakkuus jo rajaa mahdollisten haastateltavien henkilöllisyyttä ja siten nostaa heidän tunnistettavuuden riskiä ainakin niille työntekijöille, jotka nuoret tuntevat. Tämän vuoksi raportoinnissa esitetyt viittaukset H1-6 (haastateltava) numerot on täysin sekoitettu ja nuorten yksilöitäviä tietoja on jätetty pois. Yhdenkään nuoren koko elämänpolkua ei kuvata, vaan nuorten elämäntarinoita tarkastellaan yhtäaikaaisesti opinnäytteessä esiin tulleiden teemojen mukaisesti. Sukupuoli, asuin- ja synnyinkunnat sekä maat, iät ja koulupaikat on häivytetty suorista viittauksista.

4 Rikoskäyttäytymisen taustatekijät ja sosiaaliset suhteet nuorten tarinoissa

Tässä osiossa tuon esiin opinnäytetyön haastatteluissa nuorten kertomuksissa esiin nousseita taustatekijöitä heidän kasvuympäristöistään ja historiastaan, joita he ovat minulle kertoneet haastattelun yhteydessä. Näen nämä merkityksellisinä osina heidän rikoskäyttäytymiseen, koska he ovat halunneet nämä mainita haastattelun aikana, jonka tiesivät koskevan rikosten tekemistä. Lisäksi tässä kappaleessa avaan kertomuksista esiin nousseiden sosiaalisten suhteiden merkitystä rikoskäyttäytymisessä. Rikosten tekeminen yhdessä kavereiden kanssa ja esimerkiksi oman paikan ja statuksen hakeminen vertaisryhmässä rikoksia tekemällä olivat keskeisiä haastatteluissa esiin nousevia seikkoja.

4.1 Taustatekijöitä nuorten elämänpoluilta

Nuorten kertomuksissa elämänpoluistaan löytyi kaikilta tutkimuksen valossa rikollisuuden riskitekijöiksi määritellyjä taustatekijöitä (Elonheimo 2010). Avaan ne tässä väljästi nuorten kasvuympäristö- ja taustatekijöinä, koska pienellä aineistolla sekä laadullisella tutkimusotteella ei ole mielekästä arvioida, mitkä ovat olleet kullekin nuorelle varsinaisia teoreettisessa taustoituksessa esitettyjä riski- tai suojaavia tekijöitä. Tässä avatut taustatekijät on poimittu haastatteluista ilmenneinä mainintoina, joten tämä ei myöskään ole kaiken kattava kuvaus nuorten taustoista ja elämänhistoriasta, vaan sellaisia kohtia, jotka nuoret ovat jossain kohdin haastattelua tuoneet esiin. Tarinoiden kontekstin ja historian pohjaksi tuntuu tärkeältä nostaa näitä tekijöitä näkyväksi, koska nuoret ovat itse maininneet haastatteluiden aikana. Tämä lisää myös lukijan ymmärrystä nuorten elämänpolkuja kohtaan.

Osa kertoi omasta keskittymisen ja tarkkaavaisuuden häiriöstä tai muuten kuvaili vaikeutta keskittyä koulussa. Joissain nuorten rikoksiin ja päihteidenkäyttöön liittyvissä tarinoissa kuului

myös impulsiivinen ja harkitsematon/suunnittelematon toiminta, mikä toisaalta on tyypillistä nuoruudessa. Eräs nuori kertoi vaikeudesta pidättäytyä tappelemista, mikä kuvastaa impulsiivista käyttäytymistä. Perherakenteissa näkyi niin vanhempien eroja, yksinhuoltajuutta kuin suurikokoisia perheitä. Traumaattisiksi luokiteltavia tilanteita oli osalla nuorista niin lapsuudessa kuin nuoruudessa, vaikka nuoret eivät useinkaan kertomuksissaan sanoneet niiden olleen traumaattisia, vaan ne olivat osa elettyä elämää. Tällaisia seikkoja olivat esimerkiksi vanhempien päihteenkäyttö tai mielenterveysongelma, kodin ulkopuolelle sijoitus, vanhemman tai sisaruksen kuolema sekä kriisialueella asuminen.

H4: Joo, sen takia mut pääosin sijoitettiin, mun vanhemmilla oli tosi paljon päihdeongelmia huumeiden kans ja kaikkee tämmöstä näin.

H4: Joo kävin siel (lääkärillä), kun mul on ADHD:ta ja just tämmöstä. Tosi paljon noita keskittymishäiriöitä ja tollasta, aggressiivisuutta ja itsepäisyyttä.

H3: No me muutettiin sodan takia Suomeen. Tulin Suomeen olikse, kun mä olin 10-11.

Nuorten elämäntarinoissa ja lapsuudesta löytyi myös rikollisuudelta suojaavia tekijöitä. Esimerkiksi erään nuoren haastattelussa kuvaus ydinperheessä elämisestä sekä vanhempien ammattien perusteella korkea sosioekonominen status. Useimmilla nuorilla oli jo lapsuudesta alkanut pitkäaikainen harrastus, joka oli jokaisella kuitenkin teini-iässä keskeytynyt. Myös omasta persoonasta oli mainintoja sosiaalisiksi ja verbaalisesti taitavaksi.

H2: Ei, mä lopetin sen (harrastuksen) ku mä olin 14-vuotias. Mä aloitin kun olin joku 5. Siis ei, 5-6 vuotiaana en kunnolla harrastanu mut menin aina mukaan treeneihin. Mut sit myöhemmin mä aloin kunnolla.

H2: Menin aina mun (sisaruksen) ja mun (vanhemman) kanssa (harrastukseen). Se aina meni sinne.

H5: Sanoisin aina et oma perhe on aina tärkein. Sillai, kävi mitä kävi.

Nuoret kuvasivat lapsuuttaan useimmiten mahdollisista rankoista taustoista tai rikkonaisesta perhetaustasta huolimatta hyväksi ja perhettä tärkeäksi. Tämä saattoi olla nuorille tyypillistä lojaalisuutta vanhempiaan kohtaan, joidenkin asioiden kertomatta jättämistä tai vilpittömästi nuoren kokemus siitä, että lapsuus oli hyvä. Nuorten kokemukset lapsuudesta ja erilaisista traumaattisista tilanteista voisivat olla erilaiset, jos niistä kysyttäisiin myöhemmin aikuisuudessa, kun ne olisivat eri tavoin käsiteltyjä.

4.2 Nuorisorikollisuus ryhmäilmionä: Hyvät ja pahat kaverit

Useammassa opinnäytetyöni haastattelussa nuori jakoi kavereitaan ”hyviin” ja ”pahoihin”. Pahat kaverit olivat kertomuksissa niitä, keiden seurassa ajautui tekemään rikoksia tai käyttämään päihkeitä ja hyvät oli sellaisia, jotka jopa saivat estettyä nuorta tekemästä rikoksia.

Jako pahoihin ja hyviin kavereihin saattoi tulla myös tarpeesta selitellä minulle kaverisuhteita ja tehtyjä normien vastaisia tekoja. Nuoret olivat ehkä kuulleet jo monen aikuisen varoittavan viettämästä aikaa tiettyjen kavereiden kanssa. Minun ehkä odotettiin pitävän rikosten tekoa tai päihteiden käyttöä pahana asiana, jolloin ne kaverit, joiden kanssa rikoksia tehtiin, tuli esitettyä pahana. Esimerkiksi ”pahojen” kavereiden piiristä löytyi nuorelle tärkeitä kavereita. Vaikka osa kuvailikin, että oli jättänyt huonot kaverit taakseen, osan tarinoissa kuului se, että edelleen aikaa vietettiin kaikenlaisten kaverien kanssa.

H2: Kyl mulla on siin huonoski porukas sellanen hyvä frendi. Tiesä ei se, ei meil oo siin jutus, juttuja. Perus ollaa hyvii frendejä ja tällee.

Yksi nuori kuvaili itseään todella sosiaaliseksi ja helposti verkottuvaksi, ja toinen taas kuvaili, että hänen ihmissuhteisiin aina liittyy vaikeuksia. Suhteessa rikosten tekemiseen ilmeni melkein kaikissa tarinoissa jonkinlainen kaveripiirin muutos, jonka jälkeen rikoksia alkoi tapahtua tai päihdekierre syveni.

H4: Kaikkihan lähti siit ku tuln laitoksee ja siel oli muutama muu laitosnuori ja tutustuin sit heihin. Niinku aloin liikkuu samois porukoissa ja tällee näin. Siit se lähti.

H5: No riippuu vähän niinku kenen kans ollu. Mut joittenki kans on tullu just tehtyy tyhmyyksii ja tällee. Jotku on jeesannu aika paljon. Se riippuu ihan frendeist.

H5: Just tyylit ollu tuken tällee, jos käyny huonosti ja kaikkee tommost. Auttanu.

Kavereilta saatu tuki mainittiin vain yhdessä haastatteluissa, enemmän korostui yhdessä vietetty vapaa-aika. Toisaalta tarinoissa tukena näyttäytyi kavereiden huolenpito ja kuulumisten kysyminen. Vapaa-ajan viettämisen tavoissa mainittiin niin autolla ajelua päämäärätiedottomasti, hotelli-bileitä ja muita juhlia, polttelua, alkoholinjuomista, kuin elokuvien katselua, urheilua ja hengailua ulkona ilman varsinaista tekemistä. Kavereiden merkitystä ja suhteissa välitettyä lojaalisuutta kuvattiin tarinoilla, joissa kavereille valehtelu kerrotaan vaikeaksi ja ei-hyväksyttäväksi.

H1: No siis, niin no, mä sanoisin näin et oikein parhaan kaverin eteen ei mee oikein mitään. Mä en oo sellanen tavallaan rottamainen persoona, et niinku, mä valehtelen kavereille. Mun on muutenki tosi vaikee valehdella. Se menee yleensä sit semmoseks änkyttämiseksi. Just niinku menee ihan lukoo, et koita nyt keksii jotain. Yleensä se menee siihen niin aina, et yritäksä niinku puhuu shittii tai jotain. Sanoisin, et kavereiden edelle ei mee mikään. Kai seki niinku riippuu kaverista, et oonks mä tuntenu sen kauan vai pari päivää. You get my point.

H2: Tällä hetkellä ne on taas muuttunut, suurin osa on 18-19 -vuotiaita, paras on mun ikänen. Jah, noh. Ihan semmosia kivoja, välillä menee kaikilla menee lujaa, mut ne on niin mun tyylisii.

H3: Joo. Ja nää muut on ku minä oikeesti. Eli hyvii ihmisii.

H2: Emmä tiiä. Mmm. Ne on nykykaverit, ne saa mut pysyy poissa ongelmist. Yks kaveri ainaki saa mut pois ongelmista.

Kavereiden merkitys nousi maininnoissa, joissa samastuttiin kavereihin - ”*Ne ovat niin kuin minäkin.*” Kaverit nousivat myös merkittävään rooliin siinä, että rikoksista ja muista ongelmista pystyi olemaan erossa heiltä saamallaan tuella. Neljä nuorista kertoi kuitenkin pitävänsä nykyään vähemmän yhteyttä kavereihin. Yksi esimerkiksi ilmaisi nyt keskittyvänsä kouluun, jota kavereihin yhteydenpito olisi haitannut. Nuoret saattoivat kuvata esimerkiksi rajanneensa ajanvieton muutamiiin kavereihin tai olevansa omissa oloissaan kotona mm. pelaten.

4.3 Statuksen hakemista ja hyväksytyksi tulemista vertaisryhmässä

Haastatteluissani nuoret toivat esiin ryhmäpainetta paitsi rikosten tekemiseen myös esimerkiksi tilanteessa, jossa nuori kuvaili kotikaupunkinsa mopokulttuurin merkitystä - sitä kuinka oli todella noloa, mikäli ei mopoja sattunut omistamaan. Silloin ei kuulunut joukkoon.

H1: No voin kertoa vaik (kaupungissa ennen 16-v) vapaa-ajast. Siel oli tosi sellanen mopokulttuuri. Jos sul ei ollu mopoo tai mitää menopelii sä et ollu cool. Sä olit roskasakkii sillon. No, mä täytin 15 ja (vanhempi) hommas mulle mopon siinä niin. Tuli sit korjailtuu koko ajan. Se oli ihan sellanen ruoska sanoisin. Hajos viikossa viis kertaa. Piti aina korjailla. Mopoi tuli, mopoi meni. Mä ostelin niitä ja korjailin niitä ja ajelin niitä. Semmost. Se oli semmonen landemesta siel ei poliisit liikkunu, jengi ajoi ilman korttii siellä niin ja tällee niin. Kyl ne päivät sillee meni. No koulunkäynti alko siin menee, kosk, kaikki meni koulunkäynnin edelle. Mä olin et en jaksä käydä koulua. No nykyää kun ajattelen, mun olis pitäny käydä koulu. Koska en oo vieläkään käyny peruskoulua läpi. Mul on ysiluokka käymättä vielä. Niin, niin tota, ei siel oikee muuta tehty ku ajeltii ja kuuneltiin musiikkii. Siel ei oikee paljoo näit huumeita pyöriny. Oli siel jotai bentsoi kävin kokeilemas mut ei siel niinku ollu samanlaist meininkii kun Helsingis, et ihmiset käyttää tääl kamaa tosi paljon. Siel oli enemmän sillee, ajeltiin mopoilla, ajeltiin rannoilla, kuunneltii musiikkii, käytii syömäs, tommost perus.

Useimmiten väkivaltarikokset olivat tapahtuneet ryhmässä, vain yksi maininta haastatteluissa löytyi, jossa nuori kertoi tehneensä joitain rikoksia myös yksinkin. Neljä nuorta kertoi, että kavereille esittäminen oli merkittävä syy rikosten tekemiseen.

H3: Se on se juttu, et esittää. Esittää, pystyy tehä, osaa tehä tollast.

H3: Joo siit saa niinku maineen.

H2: Emmä tiiä. Tietsä you know, piti pienen olla vähän niinku kova tällee. Esittää kavereille. Niin. Ja jos on niinku paljon kavereit ja tällee.

H3: olin lapsi ja mä en tajunnu tieksä. sillon ku mä tein ne. mä en ajatellut tieksä. niinku mä sanoin mä polttelin ja olin välinpitämätön. mä vain tein mitä muutki niinku.

H3: ei voinu sanoo, et en mä tee. jengi olis kelannu mä oon nössö tietsä. tietsä perus mitä junnut ajattelee.

H2: No, ryöstäny ihmisii kaveriporukassa. Ja siks, koska tein niin, halusin vaan, esittää kovaa. Niin.

Toisaalta siis nuorten mukaan kavereiden seura sai tekemään nuorten tulkintojen mukaan rikoksia tai käyttämään päihteitä, jotta kuuluisi hyväksytyksi porukkaan ja muutamien nuorten vastauksissa ilmeni erityisen ”kovan” statuksen tai maineen saaminen ryhmässä. Yksi myös kertoi itse olleensa ajoittain yllyttämässä kavereita esimerkiksi päihteidenkäyttöön. Yhdessä oleminen, yhteinen vapaamuotoinen tekeminen, kavereilta saatu tuki ja toisaalta myös kontrolli rikosten tekemättä jättämiseen olivat haastatteluissa näkyviä merkityksiä kaverisuhteissa. Haastatteluissa nuoret kuvasivat kaveripiirien muutoksia eräänlaisena käännekohtana rikoksiin ajautumisessa.

4.4 Yhteenveto

Nuorten taustat olivat moninaisia, mutta kaikilla oli jonkinlaisia kehitykseen tai kasvuympäristöön vaikuttavia tekijöitä taustallaan, kuten omat neurologiset erityispiirteet, perhetausta tai muut traumaattiset kokemukset. Lapsuutta kuitenkin pääosin kuvattiin hyväksi ja useimmilla oli ollut pitkäaikainen harrastus elämässään, joka oli katkennut teini-ikäen kynnyksellä.

Nuoruuden kehitysvaiheessa kaverit ja ystävät ovat usein merkittävä osa elämää ja vapaa-aikaa. Vertaisten kanssa harrastetaan, ollaan ja hengailaan, jaetaan elämän iloja ja suruja sekä kokeillaan uusia asioita. Sosiaaliset suhteet auttavat nuorta rakentamaan ja peilaamaan omaa identiteettiään ja tulevaisuuden suunnitelmia. Kaverisuhteiden ulkopuolelle jääminen eristetyksi tulemisen tai itse eristäytymisen vuoksi näyttäytyy huolta herättävänä asiana, jota joutuu selittämään itselleen ja muille. (Aaltonen & Kivijärvi & Peltola & Tolonen 2011, 29.)

On siis luonnollista, että myös opinnäytetyössäkkin rikoksia tehneiden nuorten tarinoissa kavereiden merkitys nousi esiin monin tavoin. Nuoruuden kehitystehtävään kuuluu irtautuminen vanhemmista, jolloin usein kavereista tulee nuorelle korostuneen tärkeitä. Nuorten keskinäisten suhteiden tuomaa sosiaalista pääomaa tutkinut Riikka Korkiamäki (2013) toi esiin nuorten moninaisia merkityksiä kaverisuhteille. Tarkastelutavasta riippuen kaverisuhteet näyttäytyvät joko riskinä nuoren hyvinvoinnille tai voimavaroina ja arkisina sosiaalista osallisuutta lisäävinä käytäntöinä (Korkiamäki 2013, 237.) Usein nuorten kaverisuhteet nähdään aikuisten silmin huolestuttavina ilmiöinä ja riskeinä, mutta Korkiamäki varoittaa huomion kiinnittämisen vain negatiivisiin puoliin, jottei myönteiset merkitykset, kuten ryhmään kuulumisen inhimillinen perustarve, jää huomaamatta. (Korkiamäki 2018, 12.) Nuorten vapaa-ajan tutkimuksessa on havaittu, että mitä organisoidumpaa tai institutionalisoidumpaa ajankäyttö on, sen vähemmän se nuorista tuntuu omalta. Hengailu on ennakoimatonta, mahdollista päämäärättömyyttä tai tilanteista yhdessäoloa, joka usein koetaan ”omaksi” ajaksi. (Aaltonen & Kivijärvi & Peltola & Tolonen 2011, 45.) Opinnäytetyön haastatteluissakin

nuorten vapaa-aikaa koskevat vastaukset sisälsivät ”hengailun” ja päämäärättömän oleskelun kuvauksia yhdessä kavereiden kanssa.

Nuoruudessa on ylipäättään tärkeää saada hyväksyntää vertaisiltaan ja kokea kuuluvansa yhteisöön, muuhunkin kuin siihen perheeseen, josta pyrkii irti itsenäistymisen kynnyksellä. Nuorisokulttuurinen ulottuvuus, ryhmään kuuluminen ja vertaissuhteiden merkitys on noussut esiin rikoksia selittävänä tekijänä myös Honkatukian ja Suurpään (2007) tekemissä rikoksia tehneiden nuorten omissa tulkinnoissa. Rikoksia tehtiin usein ryhmässä julkisilla paikoilla lähisuuhdeväkivaltaa lukuun ottamatta. (2007, 80, 83.)

Vertaissuhteet nousevat keskeiseen asemaan nuorisorikollisuutta koskevissa aiemmissä tutkimuksissa, nuoruuteen yleisesti liittyvissä tutkimuksissa kuin myös tässä opinnäytteessä. Opinnäytetyössäni rikosten tekemistä selittää myös statuksen hakeminen vertaisryhmässä, mikä eroaa mm. Honkatukian ja Suurpään tutkimuksessa oleviin nuorten tulkintoihin ryhmässä tehdyistä rikoksista, jossa statuksen haku ja esittäminen ei noussut esiin, vaan heidän haastattelema nuori jopa haastoi tätä ajattelumallia toteamalla: ”ei tarvi esittää mitää, et joo mä hakkaan ton äijän” (2007, 94).

5 Päihteidenkäytön ja siitä irtautumisen merkityksiä nuorten tarinoissa

Haastatteluissa päihteiden käyttö nousi esiin merkittävänä osana 5 nuoren elämänpolkuja. Vain yksi sanoi, ettei alkoholi eikä muutaakaan päihteet tupakkaa ja nuuskaa lukuun ottamatta olleet hänen juttunsa. Muissa haastatteluissa päihteet näyttäytyivät usein ristiriitaisina, niissä nähtiin hyviä ja huonoja puolia. Kannabis ja alkoholi nousivat esiin eniten ja kannabis koettiin muutamassa haastattelussa mielekkäämpänä päihteenä kuin alkoholi. Eräessä haastattelussa minua yllätti, että alkoholia oli kunnolla käytetty vasta kuluvana vuonna, kun muut, kovatkin, huumeet olivat merkittävästi olleet nuoren elämässä jo useamman vuoden. Yhdessä haastattelussa nuori kertoi tehneensä rikoksia rahoittaakseen päihteidenkäyttöä. Kaksi nuorista kertoi kokeilleensa lähes kaikkia huumeita, mitä Suomesta saa. Erityisesti päihteidenkäyttö osana vertaisryhmän mielekästä tekemistä tai hengailua nousi esiin useissa tarinoissa.

Päihteistä puhuminen nuorten kanssa ja heidän tarinoidensa kuuleminen oli hyvin opettavaista ja silmiä avartavaa. Opin ja unohdin haastatteluiden aikana liudan päihdeyhdisteiden kemikaalisia termejä. Päihdeteemasta keskusteltaessa haastateltavat toivat esille ensimmäiset päihdekokeilukokemuksensa ja pitkällisen päihteidenkäytön seurauksia omaan elämäänsä. Nuorten kertomat tarinat vaihtelivat, muutamat kuvailivat hyvin tarkasti tarinoin kokemuksiaan, osalle tarinoiden kertominen oli vaikeampaa ja haastattelu eteni enemmänkin tarkentavilla kysymyksillä auttaen. Päihteidenkäyttö nousi merkityksellisenä esiin, koska vain yksi haastateltavista sanoitti, ettei päihteet millään lailla kosketa hänen vapaa-aikaansa tai rikosten tekoa. Päihteiden käytön merkityksiin liittyi positiivisia, ajanvietollisia näkemyksiä

kuin myös nuoret kertoivat päihteiden käytön haitallisista seurauksista. Kokemusasiatuntijuuden merkitys, niin oman kokemuksen kuin työntekijällä mahdollisen omakohtaisen kokemuksen merkitys nousi haastatelluissa esiin.

5.1 Päihteidenkäyttö: sosiaalinen ulottuvuus

Niin tupakan, alkoholin kuin huumeiden ensikokeiluihin liittyvät tarinat olivat osin sympaattisia kertomuksia, joista välittyi varhaisnuoruuden uteliaisuus, naiivius, kokeilunhalu ja tietämättömyys.

Tarina tupakoinnin aloittamisesta:

H5: Tupakan, sen mä alotin tosi, todella nuorena. Se lähti siit, et ku, mun naapuri poltti röökiä. Et toi näyttää tosi siistilt, et miks ihmiset polttaa tupakkaa. En tienny. Kävin, salaa joskus niit stögöi nappaa siit ja hain äitin tulitikut. Enhän mä sit tienny miten poltetaan, aluks mä puhalsin siihen ja ihmettelin miksei tuu savu suusta tai sillee. Sit pari viikkoo myöhemmin, vähä sellanen vanhempi, se oli sillee niin, et teeppä silleen, et ota savut suuhun ja sano "hevonen", noh mä sit tein epäilemättä yhtään mitään, meinasin yskii mun keuhkot pihalle. Tein sen sit uudelleen. Se ei sit enää yskittänykää ilmeisesti, siihen tottuu tosi nopeesti. Mietin et hei täähän on tosi siistiä. Ei siit kauaa menny kun mä pyysin mun kaverin kaverii, joka on täysi-ikäinen. Pyysin hakemaan sitä mulle tupakka-askin. Sen ekan tupakan muistan kun poltin ja tuli huono olo ja oksentelin. Mietin et koht lähtee henki. Meinasin etten polta röökiä enää ikinä. Pari viikkoo myöhemmin mä poltin sitä uudestaan. Siit tuli sellanen pikkuhiljaa lähti tulee sellanen tapa, et joka päivä poltetaan yks rööki.

Tarina alkoholin juonnin aloittamisesta:

H5: About 13-12 vuotiaana, en mä silloin viel juonu ihan känniin känniin. Et tota, muistan kun porukat piti viinakellarissa, ne piti, ei ne koskaa juonu, mut ne piti niit siellä. Saattoi pari olutta tai siiderii hakee sielt viikonloppuna. Mä kävin kattoo niit juomii siel. Tiesin et niil pääsee känniin. Kaikki aina puhu kannistä, kaikki kaatuilee ojiin ja muuta tämmöst. Mietin jos mä yhen tollasen, sellanen lasipullo, drinkki, en muista olikse joku margarita tai joku en tiiä. Mikähän se oli, just sellasii lasipullojahan ne oli. Maistui vähän mehulle. Mut siin oli se alkoholin katku kuitenkin. Yhen join, mietin et miks en tuu känniin tai mitään tämmöstä. No, mä sit jätin sen jutun siihen, koska mä tavallaan pelkäsin sitä. Olin kuullu et ihmisii kuolee alkoholiin. Luulin et saattaa kuolla heti, jos ottaa vähänkin, sit tota, ei siit kauaa, menny. Sit meni pari kuukautta, kaverilla oli salmiakkiviinaa, se esitteli sitä. Mä otin siit muutaman, mul ei ollu mitään kokemusta. Mä otin niit muutamii hörppyjä, näin et asiat menee vähän hitaammin. Kun ei ollu kokemusta alko heti oksettamaan. Olin et nyt oksettaa, pakko oksentaa. Joo, et mee vaan ulos, vaan, annat mennä. Siit jäi sit pieni trauma tai sellainen koska oksensin melkee heti. Tuli vaan paha olo ja tälle näin. Sit laitoksessa kun menin tohon päihdekuntoutuslaitokseen, silloin tuli läträttyä paljon alkoholin kans.

Sekä tupakan että alkoholin käytön ensikokeilu tarinoissa yhdistyy viehäytys niiden kokeilemisesta, vaikei olekaan vielä taitoja tai ymmärrystä siihen täysin. Tupakantumppeihin puhaltaminen ja vanhempien alkoholipullojen katsomassa käyminen kertovat siitä, että aikuisille sallitut ja lapsille kielletyt asiat ovat olleet mielenkiintoisia, pelottavia ja jänniä

asioita. Tukea näiden kokeilun aloittamiseen nuori sai naapurista tai vanhemmilta kavereilta. Nuorten haastatteluissa ei korostunut päihteet syynä tehdä rikoksia, mutta erikseen kysymällä neljässä haastattelussa jollain lailla mainittiin alkoholin tai kannabiksen vaikutuksen alaisena rikoksien tekeminen.

H6: Mut niinkun selvinpäin mä tarkotin et oon polteltu siin niin, mut ei niinku huumeit.

Eräs nuori vastasi tehneensä selvinpäin rikokset, mutta tarkensi vielä perään olleensa polttanut kannabista, mitä ei pitänyt huumeena. Kertojan antamia merkityksiä voidaan tulkita sillä, mitä puhuja tarkoittaa tai aikoo sanoa, sekä sillä, mitä lause tarkoittaa (Ricoeur 1978, 39). Tämä korostaa myös haastattelun aikana tehtävien tarkentavien kysymysten ja oikein ymmärtämisen varmistamisen merkitystä, jotta haastattelija tavoittaa haastateltavan antamia merkityksiä kertomistaan seikoista. Ilman nuoren omaa tarkennusta, en välttämättä olisi tajunnut kysyä, että mitä selvinpäin oleminen hänen mielestään tarkoittaa. Kannabiksen mieltäminen päihteeksi, mutta ei huumeeksi, tuli esiin muutamissa tarinoissa. Syynä rikosten teolle ei noussut esiin päihteidenkäyttö, vaan ryhmän vaikutus rikosten tekoon nousi lähes kaikissa haastatteluissa esiin voimakkaammin. Myös päihteidenkäyttöön liittyen vertaisryhmässä ajanvietto, jossa mukavana tekemisenä oli päihteidenkäyttö, nousi sen sijaan esiin.

H2: -- Tykkään käydä baareissa, meil on yks lempparibaari tässä ihan kulmilla (nauraa), jossa tuttu baarimikko, jossa on kiva käydä. Vaikka niinku yhillä keskellä viikkoa. Täst ei kukaan tiedä, mut se on mun uus harrastus. En oo jäänyt pitkään aikaa kiinni. Se on ihan sellanen pikkupaikka eikä siel kysytä henkkareita. Siel on hyvä käydä. Sitten, noh, tupakanketjutupakointi on kivaa, istua jossain ja juoda energiajuomaa se on tosi kivaa. Sitten mikäs muu, no välillä, jos nälkä käydä syömässä ja maleksia ulkona. Siin ne oli.

H1: Dokaaminen, muijat ja ne bileet, kemut, musiikit ja nää

H1: Olla kännissä, sit se on parempi bilettää ku on kännis. Sit menee helpommin niille puhuu tietsä. Ei niinku selvinpäi uskalla sillee. Kännii tarvii ja rohkeeta tällee.

H5: No ei mitään. Se oli vaan et oltii sisäl ja poltella. Et se oli se, hauska tekeminen. Et mitä aina ootettiin.

H6: Mmmm. No, kuunnellaan musiikkii, saatetaan vähän tissutella muutama olut siinä (nauru), riippuu sillee niinku ihan niinku päivästä, et niinku. Viikonloppusin saatetaan käydä jossain kemuis tai tälleen näin. Ennen se oli sillee kova juttu et piti olla jossain bileis, tai tommosis, käydä vetää douppii. Ei sitä oikeen sillee jaksa, siihenki väsy sit jossain vaiheessa. Alaikäisenä se oli sellai juttu. Sit ku mä oon 18 mä oon joka päivä jossain reiveillä tai tommost, mut ei se sit niinku lähteny oikee. Kylhä se oli pari ekaa kuukautta ku täytti 18, meno oli sellasta et koko ajan mennään ja tälleen. Mut siihenki sit jossain vaiheessa meni into.

Alkoholinkäyttö, kannabiksen polttelu tai muiden huumeiden käyttö nousi esiin mielekkäänä sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvänä tekemisenä nuorten tarinoissa. Tämä ilmeni me-muodossa puhuttuna tekemisenä tai suoraan juhlista kertomalla myönteiseen sävyyn. Osa nuorista kertoi päihteiden aktiivisesta käytöstä vielä preesens muodossa - päihteidenkäyttö

edelleen väritti mielekästä arkea, kun taas muutamat kertoivat siitä selkeästi menneessä muodossa ja halusivat tehdä eroa entiseen.

H1: Sitä on joskus tullu juotuu reilusti. Mut en käytä enää alkoholia. Ehkä harvoin joskus viikonloppusin hyvässä seurassa. Ei tuu muuten juotuu enää.

Tavoitteet päihteidenkäyttöön tulevaisuudessa oli nuorilla hyvin erilaisia. Yksi nuori oli ollut syvässä suonensisäisten huumeiden kierteessä ja kertoi olleensa piikittelystä kuivilla haastatteluhetkellä kuukauden. Arjessa oli enää lähinnä kannabiksen polttelua, mitä hän ei laskenut huumeeksi - ensimmäistä käyttökertaa ja sen vahvoja vaikutuksia - lukuunottamatta. Yksi nuori kertoi lopettaneensa kannabiksen polttelun ja amfetamiinin käytön ja lopettamiseen liittyi vahvasti kaveripiirien vähentäminen. Yksi nuori kertoi haluavansa lopettaa kannabiksen käyttöä, mutta riippuvuuden takia koki sen hyvin vaikeaksi. Yksi nuorista kertoi alkoholinkäytön viihdyttävistä puolista, eikä ajatuksia vähentämisestä ilmennyt.

H1: Varmaa just toi salil käyminen. Siihen ei oikee sovi toi alkoholi. Just jos haluu mennä treenaa lauantaiamuna, sit ei just juo perjantaisin enää.

Yksi kertoi alkoholinkäytön reilusta vähentämisestä entiseen, suurimpana syynä kuntosalilla käynti ja peruskoulun loppuun suorittamiseen keskittyminen. Hänen kohdallaan myös kavereiden kanssa yhteydenpito oli vähentynyt.

5.2 Päihteiden merkitykset hyvässä ja pahassa

Päihteidenkäytöstä nuorten kanssa puhuttiin niin tupakasta, nuuskasta, alkoholista kuin eri huumeista. Suhtautuminen päihteidenkäyttöön ilmeni usean nuoren haastattelussa ristiriitaisena. Jopa samassa lauseessa päihteet saatettiin esittää niin hyvässä kuin pahassa. Hyvät puolet liittyivät useimmiten aiemmin mainittuun sosiaaliseen tilanteeseen päihteiden käytön aikana sekä päihteiden päihdyttävään, ajattelua tai keskittymistä helpottavaan vaikutukseen. Kaikki haastatellut esimerkiksi kertoivat käyttävänsä säännöllisesti joko tupakkaa, nuuskaa tai molempia. Kaksi kertoi tämän helpottavan koulussa keskittymistä, kun taas yksi harmitteli sitä, että se heikentää fyysistä kuntoa.

H5: Semmonen psykedeelinen, se ei oo sellanen tavallinen päihtymys, vähän niinku alkoholissa on yksinkertainen päihtymys et pyörii päässä ja meinaa horjuu. Se menee sun päähän, sun henkiseen ajatukseen se aine. Kyl se tuntuu myös päässä vähän huteralta, vähän fyysisesti sama, kun olisit humalassa, mut kaikki ei pyöri, vaan tuntuu hitaammalta. Katot nää asiat menee slow motionisti. Tulee miljoonia eri ajatuksia ja käsityksiä siitä, miten niinku ihmeellistä se on olla ees semmosessa olotilassa. -- Makuaisesti korostuu, hajuaisesti korostuu, kuuloaisesti ja näköaisesti. Nää värät selkeemmin ja kirkkaammin. Ja, tällee. Siinäkin on se, et toleranssihan siihen kasvaa tosi nopeasti. Enhän mäkää enää mee sekaisin siit kannabiksesta, sen oppii jossain vaiheessa, et, kun polttaa vaikka jonku kans joka polttaa ekaa kertaa. Huomaat siitä et se tuo esille liikaa niit vaikutuksia. Mä tunnen sitä tätä ja tota. -- Sil tavalla et ekalla kerralla se on huume. Se pistää pään sillon niin sekaisin. Kun sulla alkaa olee sietokyky

siihen, se on melkee sama kuin joisi muutaman bissen. -- Mut esimerkiks jos verrataa subutexii ja tollasii noin, mitkä on narkoottisii huumeita, niist meet ihan, et, sä et tajuu mistää yhtään mitään. Tai jostain essoist. Mul tuli essoist tosi sosiaalinen fiilis, saatoin lähtee kaverin kans ulos, puhuu ihan random ihmisille, pupillit ku lautaset ja ihmiset säikähtelee. Sit tulee sellai alkaa häpeämään, tulee myötähäpee itteä kohtaa. --

Nuori kertoi hyvin seikkaperäisesti eri päihdekokeiluistaan ja niiden vaikutuksista. Nuoren kertomuksessa yhdistyy niin päihteiden käytön hyviä kuin huonoja puolia. Päihtymistila itsessään kuvattiin hyvin mielenkiintoisena ja jännittävänä, mutta toisaalta päihteiden käytön seuraukset esitettiin lopulta negatiivisessa valossa. Hän pystyi myös tunnistamaan, milloin joku toinen oli ensikertalainen kannabiksen kokeiluissa, koska osasi sanoittaa, miten tuntemukset vaikuttavat käytön alussa ja pitkäaikaisemmassa käytössä. Ekstaasin käytön sosiaalisuutta lisäävä vaikutus oli jälkeenpäin tuottanut nuorelle vahvoja häpeän tuntemuksia.

H5: Alussa kun alko käyttää huumeita se oli tosi siistii. Ihan ku se olis tehny itsestään coolin tyyppin. Nykyään ku joku flexaa jollai et vetää xaolii, sanoisin todella todella luuserimaista. En lähtis täs kohdassa enää flexaamaan kenellekään, et oon vetäny kunnan pirilinkut. En mä silloin loppuvaiheessa kertonu kenellekää, saatoin kertoo jos joku kysy sun pupillit on tosi isot, mitä oot vetänyt. Sanon no amfetamiinii, ei sen kummempaa. En haluu enempää puhuu. Aikaisemmin oli aina, jos joku kysy, miten sul on menny. Koko ajan kerroin et oon vetäny pirii vaan ja bentsoja ja subuu tämmöst näin, eiks ookki siistiä. Kunnan myötähäpee. Tos ei oo mitään leuhkimisen aiheetta edes. Se on vaan tosi luuserimaista tappioon varautumist et turvaudut päihteisiin et saat paremman olon niillä. Oikeesti et saa elämästä mitään kii. Se on paha tilanne.

H5: Se on aika hauska tarina, et mä nostin aina hihat tarkotuksella et näkyy pistojäljet. Se on jotenki et halus näyttää sen muille, et oon huumeidenkäyttäjä se tekee musta siistin. Nykyäänki mä vaan, jos on pistojälkiä, niin se on ärsyttäny, koska tykkään pitää hihoi ylhäällä. JOs jotain jälkii niin joutuu peittelee niit ja. Ja jotkut kattoo, kattokaa mikä narkkari. Sanoisin et siin ei oo yhtää mitään siistii, se on tosi oksettavaa. Vaarallist aina pitäis olla steriilit paikat.

Pidempiaikaisesta huumeiden aktiivikäytöstä nuori eritteli ajatuksiaan ja tunteitaan eri vaiheissa. Alkuvaiheessa siihen oli liittynyt suurta ihannointia ja ylpeyttä. Oli tuntunut hienolta esitellä itseään huumeidenkäyttäjänä ja huumeiden käytön jälkiä muille. Myöhemmin nämä tuntemukset olivat vaihtuneet salailuun, päihteidenkäytön peittelyyn ja häpeän tunteisiin. Tämä kuvastaa hyvin päihteidenkäytön ja siitä irrottautumisen ristiriitaisuutta ja vaikeutta.

Kokemukset ovatkin jatkuvasti ajassa muuttuvia, eikä ole olemassa yhtä ja lopullista elämäntarinaa. Tarinat muuttuvat siis ajassa ja olosuhteissa, joissa ne kerrotaan (Presser & Sandberg 2015, 3.) Mikäli olisin haastatellut nuorta päihteidenkäytön alkuvaiheilla, olisi siis tarinat olleet hyvin erilaisia. Olisin kuullut varmasti päihteiden käytön hyviä puolia voittopuolisesti sekä ylpeyttä päihteidenkäyttäjäyydestä. Tarinoiden ja kokemuksen kerronta suhteessa nuorten tämänhetkiseen tilanteeseen vaikuttaa kaikissa kuulemissani tarinoissa. Oli

kyse rikoksista, päihteistä tai viranomaisista, nuoret kertovat niitä kokemuksia, joita heillä tässä vaiheessa on. Päihteidenkäytön haittapuolista oli paljon kertomuksia.

H4: Joo muutenkin must tulee tosi välinpitämätön, mä mietin sitä (kannabista) koko ajan. Mä unohdan (seurustelukumppaninki).

H4: Siis silloin ku sitä (ekstaasia) vetää, sen vaikutus on vitun hyvää, mutta. Emmä silti suosittelen.

H4: Koska se (ekstaasi) nussii mun aivot, tietsä. Seuraavan päivän on ihan paska olo.

H2: No seki, on hauskaa sillee, pienest. Mut sit se ei oo sen arvost.

H2: Koska seuraavana päivänä heräät ihan kuolleen näkösenä. Silmäpussit tulee, naamaki menee huonoks. Sä oot selvinpäin vähän aikaa. Sit näytät kuin paljon sua ärsyttää pienetki jutut. Ja sust tulee vihanen, nälkä menee pois, ruokahaluu ei oo.

Päihteidenkäytön haittapuolina nuoret toivat esille välinpitämättömyys niin ihmissuhteiden (kaverisuhteiden, seurustelusuhteiden, vanhempien) ylläpitoon kuin koulunkäynnin ja harrastusten hoitamiseen. Yksi kertoi menettäneensä kaverinsa huumeiden käytön vuoksi. Yksi nuori kertoi päihteiden käytön syynä lopettaa pitkäaikainen harrastus, mutta usean tarinoissa yhdistyi ajallisesti päihteiden aktiivinen käyttö ja harrastusten lopettaminen. Muuten päihteiden jälkivaikutuksia kuvattiin hyvin negatiivisesti, niin mielialaan, ruokahalun kuin ulkonäköön liittyen. Rankimmassa tapauksissa nuorella oli tullut vahvoja psyykkisiä oireita ja hallusinaatioita.

H3: Siin menee kaikki. Arki ei suju yhtään. sä nukut, vedät piri, nukut, sit siit alkaa tulla psyykkisii ongelmia. Mä muistan siit mä aloin vähentelee ja lopettelee, heräsin yhten aamuna, kuulosti siltä, et joku olis potkinut mun ovee. Mä tunsin sen siin mun lattiassa värähtelyn, kuulin "tuu avaa ovi, mä tapan sut" mä mietin kuka siel on, kuka huutelee tommost ja potkii mun ovee. Mä kävin varovasti kattoo ovenreiästä ja siin ei ollu ketää. Avasin sen oven, siin ei ollu yhtään ketään. Mietin et nyt mul on hajoamassa psyyke.

H5: Joo. Muutamii kavereit on tullu kysyy, et mites sul nykyä menee. Oon sanonu et oon kuivilla, ne on ollu tosi onnellisii mun puolesta ja näin. Mut kuten sanoin, huumeet on antanu paljon ja ottanu paljon, et niinku, joitain asioita mä muistelen hyvällä ja joitain en.

H5: Sillee hyvä et oon tajunnu minkäläist se on ja mä voin kertoa muille ihmisille, joilla on alkanu samoja ongelmia, et mihin se johtaa. Mä sain yhdenkin kaverin käännytetty kun se alko piikittellee. Kerroin mihin se vie, ei se siis sen jälkee oo koskenu värkkeihin. Ja niinku, tottakai jokainen tekee omat valintansa, mut, suosittelen mieltii läheisii ja omii kavereita ja omaa elämäänsä. Et se piikittämiseen kun menee, sä et kauaa elä sit sen jälkeen. Se on ihan perus nyrkkisääntö siin.

Päihteidenkäyttöön liittyen liikuttavin hetki oli nuoren punnitessa päihteiden hyviä ja huonoja puolia. Nuoren kertoi minulle päihteidenkäytön hyväksi puoleksi sen, että voi jakaa kokemuksiaan muille nuorille, jotta he välttyisivät vastaavalta kohtalolta. Nuori toi esiin myös

sen, että sai erään kaverin lopettamaan huumeiden käytön, kun hän oli itse jakanut omaa tietoaan sen haitallisista seurauksista ja nuori oli selkeästi ylpeä tästä.

5.3 Oman kokemustiedon sekä kokemusasiantuntijoiden merkitys

Eräässä nuoren haastattelussa nousi voimakkaasti esiin itsensä ja työntekijöiden omakohtainen kokemus ja sen merkitys päihdekierteestä irrottautumisessa. Nuori vertasi omaa kokemustietoaan esimerkiksi lääkäreiltä saatavaan tietoon ja päihneiden käytöstä kertoviin kirjoihin, joita hän kyseenalaisti kokemustiedoista vajeena. Nuori korosti, että ilman huumeiden käytön kokemusta, ei toinen ihminen voi aidosti tietää, mistä on kyse.

Erään nuoren haastattelussa tuotiin esiin päihdekuntoutuslaitoksessa asuminen ja erityisesti EHO (lastensuojelun erityisen huolenpidon jakson) merkitys pysäyttäjänä, nuorisoaseman (mielenterveys- ja päihde) avopalvelut mainittiin sivumennen, kun nuori pohti heiltä saamaansa tietoa tiettyjen huumeiden vaikutuksista ja reflektoi sitä omaan tilanteensa.

H1: Joo. Niin ja siis, mä otan paljon huomioon silleen mitä mä oon nähny. Semmoset ihmiset, jotka on huumeist lukenu kirjasta. Sä et voi kirjottaa kirjaan, mitään semmosta, mitä sä et tiedä. Esimerkiksi kannabis. Kun lukee kirjoit, monet on lääkäreit, et mä tiedän ihan kaiken kannabiksest. Sä et tiedä yhtään mitään. Vaik oot käyttäny kauan. Mä sanoisin, tiedän paljon enemmän, kun se lääkäri joka ei oo koskaan kokeillut. Sä et voi tietää vaikutuksista, jos sä et ite oo kokeillu sitä. Se on niin dissosiatiivinen et niinku, ei sitä voi tietää, jos et oo kokeillu.

Haastattelun loppuvaiheessa nuori vastasi kysymykseen elämän käännekohdista, että huumeidenkäyttö ja rikoksiin ajautuminen ovat olleet huonoon suuntaan vieviä, kun taas myönteisenä käännekohtana omassa elämässä on ollut se, kun hän on itse hakenut itselleen apua. Esimerkkinä tästä hän kertoi keskustelut Pasila-työntekijöiden ja kokemusasiantuntijan kanssa. Kokemus itse avun hakemisesta on mielenkiintoinen erityisesti Pasila-hankkeen osalta, koska hankkeeseen ei ole avointa ohjautumisväylää, vaan asiakkuudet ohjautuvat Helsingin poliisilaitokselta meille, mikäli nuori ja perhe siihen suostuu. Asiakkuus voi kuitenkin muotoutua prosessiksi, jossa asiakkuus on ollut ”tauolla” ja nuoren aloitteesta siihen on palattu. Kokemus siitä, että nuori on saanut vaikuttaa avunsaamiseen, on kuitenkin merkityksellinen.

H1: No miinusta ollut huumeet ja tommoset rikokset ja tommosia huonoja tilanteisiin ajautuminen. plussaa on ollut, et pystyny olee kuivilla ja hankkii itelle apuu. Esimerkiksi mä käyn juttelee tän (Pasila-työntekijä) ja (Pasila-työntekijä) ja (kokemusasiantuntija) joka on ollu iteki narkomaani aikoinaa. Silt oon saanu tosi paljon apuu tohon noin. Se tietää tost elämäst viel enemmän ku minä. Sil ollu sellasii juttuja jotka herättäny aika paljon ja pistäny mieltii, mitä mulle vois käydä jos jatkaisin tollast elämää. Ei sit niinku kiinnostanu siin vaihees, tiedostin ettei tuu elää kauaa jos jatkaa. Sit alkaa kiinnostaa kun onki tosi paha olo. Läheiset hävii, ei oo kavereita, kaverit vaihtaa porukkaa, koska käyttää niin kovii huumeita. On ollu sellasiiki kavereita jotka teki ihan samaa kun minä, mut ne ei enää oo mun kavereita. hommauduin tommosist piireist sit pois.

Nuori kuvaili myös haastattelussa, että apua hänelle on tarjottu useassa kohtaa elämän aikana, mutta hän ei ole ollut halukas ottamaan sitä vastaan. Käännekohtassa erityistä onkin se, että nuori on kokenut olleensa itse avunpyytäjänä, eikä sitä ole hänelle tarjottu. Nuori on itse toiminut aktiivisessa roolissa omassa asiassa.

H1: Se on, kyl se niinku päihteist puhuminen jeesaa tosi paljon. Tarkotan sillai niin, jos on niin vaikka, ei oo vaikka tietonen jostain ja joku on tietonen, niin mun mielestä se jeesaa tosi hyvin siinä. Oppii jotain uutta. Onhan kivaa oppii noistaki uutta, mut ei oo mielenkiintoa palata siihen. Kyl noist on ihan mukava joskus puhuu sillai.

Päihteistä puhumista nuori piti tärkeänä osana päihdekierteestä selviämistä, mutta siinäkin korosti, että on tärkeää, että keskustelukumppanilla olisi aiheesta enemmän tietoa kuin itsellään. Päihteiden, erityisesti huumeidenkäytön haittapuolia kuvasivat useat nuoret pitkin haastatteluita. Kokemusasiantuntijan kanssa tapaamisissa olleen nuoren haastatteluissa seurauksista puhuminen tuli esiin useassa kohtaa ja osassa kohdissa minusta tuntui, että nuori kertoi osittain toisen henkilön tarinaa. Esimerkiksi maininnat asunnottomaksi joutumisesta ei olleet selkeästi nuoren omia kokemuksia. Tuntui siltä, että nuori oli samastunut niin paljon kokemusasiantuntijan tarinoihin, että hän osasi yhdistää niitä omaan elettyyn elämäänsä ja kertoa tarinaa, jolla pyrkii vaikuttamaan muiden päihteiden käyttöön.

H5: Aaa, no on. Sil tapaa, et. Kannattis miettii, lähe omaa tulevaisuutta, haluuko semmosen tulevaisuuden et putoo hampaat suusta, tai et on maksimissaan 50 senttiä joka kertaa kun saat rahaa. et saa asuntoo mistää, pahimmillaan joudut yöpyy ulkona ja niinku. Tämmöstä näin. Semmost vinkki et miettii et on tos vaiheessa, onks sit kiva. Tai sit vaan saattaa päättyy hirttoköytee. Seki on aika olennainen tapa miten noist huumeist päässy eroo. Päättäny vaan luovuttaa. Semmosiiki on käyny tosi paljon. Tiedän pariki henkilöö, jotka on tehny itsemurhan, kun ei jaksa huume kierrettä ja on niin paha olo, ei keksi muuta.

Eryteisesti huumeiden käytöstä irrottautumisen ristiriitaisuus ja vaikeus nousi esiin nuorten kertomuksissa. Päihteiden hyviä ja huonoja puolia nuoret osasivat sanoittaa monin sanoin, osalla oli halukkuutta irtautua niistä, mutta riippuvuuden vuoksi se koettiin usein hankalaksi. Kokemusasiantuntijuuden merkitys nousi niin vahvasti esiin yhdessä nuoren tarinassa. Suoraan kysymykseen nuorelta haastattelun loppuvaiheissa kiinnostaisiko häntä toimia kokemusasiantuntijana, nuori vastasi, että voisi ehkä myöhemmin tulevaisuudessa toimia kokemusasiantuntijana.

H5: Joo toi on käyny mieles monta kertaa. Mul olis niinku sama homma. voisin ehkä myöhemmin tehdä ihan samaa duunii (kokemusasiantuntija). Mäki oon jonku verran tota elämää nähny. Jonku verran siit myös tiedän.

Vastauksessa ja muissakin tulevaisuuden suunnitelmissa koulutukseen ja työhön liittyen nuori totesi, että vielä pitää taistella päihteistä irti pysymisessä. Hän näki oman tilanteensa vielä kriittisenä kuntoutusvaiheena, jossa mahdolliset retkahdukset ovat vielä todellinen riski.

5.4 Yhteenveto

Haastatteluissa nuoret kuvasivat alkoholin ja huumeiden käyttöä suurelta osin sosiaalisena tekemisenä. Osalla päihteidenkäyttö oli alkanut tupakan ja alkoholin kokeiluina hyvin varhain, kun osalla taas päihteidenkäyttö oli alkanut teini-iässä pääasiassa huumeilla, eikä alkoholi liittynyt kuvioihin. Nuoret myös kuvasivat päihteidenkäytön hyviä ja huonoja puolia. Ehkä aikuisten tulisi paremmin pystyä kuuntelemaan tätä ristiriitaisuutta ja ymmärtämään päihteidenkäyttöä yksilöllisesti osana kunkin nuoren elämää. Nuorten kokemuksista mielenterveys- ja päihdepalveluista on niukasti saatavilla Suomessa (Peltola & Moisio 2017, 35).

Päihteiden käyttö ja väkivaltarikokset liittyvät tiiviisti toisiinsa Suomessa. Esimerkiksi 2003-2014 välisenä aikana tehdyistä henkirikoksista 77 % epäillyistä oli humalassa tekohetkellä. Nuorisoriikollisuuskyselyiden aineistojen pohjalta tehdyissä analyyseissa on myös havaittu yhteys humalatilassa olemiseen väkivalta- ja vahingontekorikoksissa, toisin kuin varkausrikoksissa. (Kivivuori ym. 2018, 130-131.) Suomalaisnuorten alkoholin ja tupakan käyttö on vähentynyt Suomessa tasaisesti 1995 vuodesta alkaen tehtyjen koululaiskyselyiden mukaan (Raitasalo 2019, THL-verkkosivut). Huolestuttavaa on kuitenkin, että 15-24-vuotiaiden amfetamiinin ja opioidien käyttö on suurempaa kuin koskaan aikaisemmin Suomessa ollen vuonna 2017 1,1-1,4 % koko ikäluokasta (Heino 2020, 64).

Yleisesti nuoret juovat, koska humalassa on hauskaa ja siihen liittyy vahva ja hauska sosiaalinen tunne. Juomiseen ja yhteiseen ajanviettoon hakeudutaan usein omasta halusta, eikä siihen liity negatiivista sosiaalista painostusta. Nuorten ryhmien juomistavoissa ja sosioekonomisissa taustoissa on kuitenkin eroja. Nuoret ovat tutkimusten mukaan omaksuneet sosiokulttuurisia maailmankuvia, joita toteuttavat juomisellaan. Juomistapoja analysoimalla voi siis katsoa nuoren elämää jäsentäviin sosiaaliin, kulttuuriin ja moraalisiin tekijöihin. Havainnot ei kuitenkaan määritä nuorten tulevaisuuden juomistapoja automaattisesti. (Maunu 148, 152, 154.)

Pelottelutarinat alkoholin vaaroista eivät estäneet haastateltujen nuorten päihdekokeiluja, mikä tukee myös tutkimustuloksia siitä, ettei pelottelu ole tehokas tapa vaikuttaa nuorten käyttäytymiseen (ks. Haikkola ym. 2019). Kokemusasiatuntijuuden vahva merkitys nousi yhdessä nuoren haastattelussa voimakkaasti esiin niin oman, kuin työntekijöillä olevan kokemustiedon arvostamisena. Tämä herättelee pohtimaan tämänhetkistä nuorten päihteidenkäytön lopettamista tukevia viranomaisten palveluita, joista perinteisesti puuttuu kokemusasiatuntijuus. Soronen 2020, käsittelee tutkimuksessaan kokemusasiatuntijuuden kehittymistä tunnekokemusten kautta. Tällä hän tarkoittaa eteenpäin kehittävää yksilöllistä, tietoista ja jäseneltyä kokemusasiatuntijan tunnekokemusta. Tutkimustuloksissa Soronen esittelee kuusi vaihetta, jotka ovat tunteiden kaaos, erittely, hyväksyminen, jakaminen, luottamuksen vahvistuminen sekä kokemusasiatuntijana jatkaminen ja kokemusasiatuntijana toimimisesta luopuminen. Ammattilaisten suhtautuminen ja asenteet ovat merkityksellisiä

kokemusasiantuntijuuden kehittämisessä, ammattilaiset voivat joko vahvistaa tai heikentää kokemusasiantuntijan kehittymistä luottamusta osoittamalla tunnetietoon ja kokemusasiantuntijaan ihmisenä. Perinteisessä ammattillisuuskäsityksessä on ollut järkipärisyys, jossa työntekijän tunteet häivytetään taka-alalle. Kokemusasiantuntijuuden käyttö on Suomessa perinteisempää järjestöjen piirissä esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien osalta. (Soronen 2020, 60-63.)

Nuoren haastattelussa löytyikin jo elementtejä Sorosen jäsenyyksistä kokemusasiantuntijuuden kehittämisestä. Nuoren kertomuksissa kuului tunteiden kaaos, erittely ja niiden jakaminen yhteen kietoutuneena. Ristiriitaiset ajatukset ja tunteet niin päihteiden ihanuudesta ja pahuudesta, kuin kokemuksen jakamisesta toisille sekoittuivat toisiinsa. Nuori myös tunnisti oman toipumisvaiheensa ja näki mahdollisen kokemusasiantuntijana toimimisen tulevaisuudessa. Hän arvosti erityisen paljon keskusteluitaan toipuneen kokemusasiantuntijan kanssa.

Rikoksia tehneiden nuorten (N=6, 15-25-vuotiasta) haastatteluissa Haikkola ym. 2019 havaitsivat myös kokemusasiantuntijuuden merkityksen nuorten tarinoissa. Tämän lisäksi nuoret myös puhuivat Haikkola ym. haastatteluissa itsestään ja rikoksiin ajautumisesta hyvin ankarin sanoin ja syylistivät itseään sen sijaan, että olisivat nähneet, että joku olisi voinut pyrkiä auttamaan heitä enemmän. Sama ilmiö näkyi haastatteluissani, joissa nuori kuvasi ankarin sanoin sitä, ettei ole itse vain pystynyt ottamaan apua vastaan.

6 Viranomaiset ja muut toimijat nuorten elämänpoluissa

Haastattelussa käyttämissäni teemakorteissa oli niin koulun, lastensuojelun, poliisin, järjestyksenvalvojen, terveydenhuollon ja lääkäreiden teemakortit. Lisäksi oli tyhjä kortti, jossa nuorella oli mahdollisuus tarkentaa muita elämässään olleita viranomaistahoja. Pohjana oli oletus, että vakavista väkivallanteoista tuomitut tai tuomiota odottavat nuoret olisivat kohdanneet näiden ammattikuntien edustajia. Haikkola ym. 2019 tekemissä nuorten haastatteluissa kysyttiin avoimemmin minkälaista tukea ja apua rikoksia tehneet nuoret ovat saaneet ja miten se on koettu. Vastauksissa viranomaisten merkitys ei kuulunut, vaan enemmänkin lähiyhteisöjen merkitys nousi esiin. Haastattelujen perusteella vaikutti, ettei nuorille oltu tarjottu asianmukaista ja kiinnipitävää tukea. Hyvissä kohtaamisissa kuitenkin korostui nuoren yksilöllisten tarpeiden huomioiminen, työntekijän aito kiinnostus nuorta kohtaan, työntekijän oma tausta ja kontrolli. (2019, 120-124.)

Opinnäytetyöhaastatteluiden loppuvaiheessa kysyin erikseen nuorilta, mitkä he kokevat elämänsä käännekohdiksi tai onko sellaisia. Näissä vastauksissa nousi esiin sekä viranomaisten että lähiyhteisöjen merkitys. Myönteisiksi, rikoksista ja päihteistä poispäin suuntaaviksi käännekohdiksi mainittuja kohtia olivat lastensuojelulaitokseen sijoitus, tutkintavankeuteen

joutuminen, seurustelun aloittaminen, kavereiden tuki sekä kokemusasiantuntijalta pyydetty apu. Viranomaisten kohtaamisista nuoret saattoivat ensin vastata yleisellä tasolla käsityksiään niin esimerkiksi lastensuojelusta kuin poliisista ”*Kai ne varmaa tekee vaan työtään. Ei mul oo mitää mielipidettä.*” Tarkentavien kysymysten jälkeen nuori saattoi kertoa omakohtaisia kokemuksiaan kyseisten viranomaisten kanssa toimimisesta. Usea nuori jakoi eri viranomaisia sekä ”hyviin että huonoihin”. Tarkentavilla kysymyksillä pyrin selvittämään, mitä nuo nuorten kertomuksissa tarkoittivat. Valmiiksi esitellyistä korteista terveydenhuolto ja lääkäri saivat vähiten mainintoja. Useimman nuoren kohdalla ne kortit ohitettiin melko nopeasti ja nuoret totesivat esimerkiksi, että hammaslääkäri on ainoita kontakteja ollut terveydenhuoltoon. Yksi nuori kuvasi elämässään olleen useita eri terveydenhuollon ammattilaisia ja viittasi sen liittyvän hänellä diagnosoituihin käytöshäiriöihin. Toisaalta tämä tukee myös aiempaa tutkimusta siitä, että rikoksilla oireilevat nuoret päätyvät tarpeistaan huolimatta harvoin mielenterveyspalveluiden piiriin (ks. Elonheimo 2010).

6.1 Lastensuojelun tuki ja kontrolli hyvässä ja pahassa

Lastensuojeluun liittyvät taustatilanteet olivat nuorilla erilaisia. Neljä nuorista oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle jossain vaiheessa, kun kaksi olivat asuneet ikänsä vanhempien luona, vaikka heillä olikin lastensuojelun avohuollon asiakkuus. Neljä nuorista asui tällä hetkellä yksin ja oli joko lastensuojelun asumisharjoittelun tai jälkihuollon piirissä. Nuorten kokemuksissa vaihtelikin siis ajallinen yhteys lastensuojelun toimenpiteisiin. Usea nuori kertoi, että silloin kuin interventio tapahtui, oli suhtautuminen hyvin kielteistä, mutta lopulta on hyväksynyt tehdyt rajoitustoimetkin.

H3: Niin no, aluks mä suutuin siitä tosi paljon. Hajos tuolt huoneest tavaroit ja muuta tämmöst. Otin sit sen tosi pahana asiana. Tälleen no. Kyl se sit mä aloin totuttelee ajatukseen, mietin et jos mä masentelen tällee, niin mä tuun hulluks tätä menoo. No sit kuukaudet vierä siel. Sit oli, et kuukaus mä pääsen EHOlt pois ja tähän tyylisiin niin kyl mä sanoisin täs kohtaa, et se oli ihan hyödyks se EHO jakso.” (Lastensuojelun erityisen huolenpidon jakso)

H5: Ei puolet noist ohjaajist (lastensuojelulaitos) on kaikki vitsin kusipäit ja tällee. Mut silti, esim. niinku kenen kaa oon nykyää (asumisharjoittelu) ne on ok tällee. Mut ne kenenkaa mä olin ennen, ei natsannu.

H1: Joo. Ne jotka pääsee laitoksee, voin sanoo, ne on hyväst. Sen tajuu pahasti jälkeinpäin.

H3: Joo et oli huono juttu. Mut jälkeinpäin tajuu et se on hyvä juttu.

Negatiivisiksi mielletyt päätökset olivat sellaisia, joissa nuorelle ei ole selvennetty ennakolta mahdollisia seurauksia tai seuraukset olivat nuoren mielestä ylimitoitettuja. Nuori oli esimerkiksi kokenut epäoikeudenmukaisuutta avautuessaan ja kertoessaan kaiken elämäntilanteestaan sosiaalityöntekijälle, joka oli sen jälkeen kiireellisesti sijoittanut hänet.

H2: Joo. tai niinku haluu kuulla kaiken, mut ei sit sano mitä seurauksia siellä on jos kertoo. Esittää kivaa, mut ei oo.

H4: Nojoo. Mont kertaa. Mut en mä tiedä. Tää ei ehk liity siihen, mut. Ne vaan huutaa joskus jostain asioist, mitkä on ihan turhii. Esim. meidän piti kerran, tietsä oli siivouspäivät. Mun piti tehdä mun siivoo, sit saan lähtee ulos. Sitte mä en halunnu viel siivoo. Olin just vähä myöhemmi siivoomas. Sitte ne tuli tälle, ne sano, noni täst päivästä sä et enää saa lähtee ulos. Sen päivän mä muistan mua ärsytti niin pahasti. Mä en saanu lähtee ulos. Mut se oli vaan sen takii ku en siivonnu just siin hetkes kun ne sano mulle.

H2: Kaikki mitä tapahtuu, ne suurennetaan, suurennellaan asioita. Ne kattoo, esittää kivaa, sitten yhtäkkiä "huostaan" (muuttaa ääntään)

Negatiiviselta tuntui nuorista myös keskustelut, joissa keskityttiin vain nuoren huonoon käyttäytymiseen, eikä häntä kohdattu kokonaisuutena, johon kuuluu myös vahvuudet ja voimavarat. Lastensuojelulla koettiin myös olevan turhan suuria odotuksia nopeasta muutoksesta ja yksi nuori kuvaili olevansa kyllästynyt kertomaan samat asiat uudestaan ja uudestaan eri ihmisille.

H3: Joo ja sillee ne luulee, et huolet muuttuu yhes yös.

H1: Esim. jotai, mä oon tehny jotain tyhmää. Sit siel (sosiaalityöntekijän tapaamisessa) puhutaan niinku niist. Sit jää vähän huono fiilis.

H4: Jos ne on sellasii iäkkäitä naisii. Sit ei niinku kehu yhtää tai mitää. Ne vaa kaikki huonot jutut tuo esiin.

Myönteiseksi koettuihin asioihin lastensuojelussa liittyi huolenpito ja nuoren tarpeiden huomioiminen, kontrolli pysäyttämisenä, joka sai nuoren pysymään poissa hankaluuksista ja uusien asioiden oppiminen.

H1: No, tosi kilttejä jotku tuo teetä ja kahvia aamulla ja illalla huoneeseen. Yks päivä mulla tuli nenästä verta, niin ne vaihtoivat lakanat. Ja jotku on kivoja. Jotku ei tee mikään. Sanoo vaan mä vien sut eristykseen läppäilee sellasta.

H5: Mä aloin käyttää noit päihteitä just sillon ennen kun mä jouduin sinne EHO:lle ja kaikkii rikoksii ja kaikkee muuta tyhmyilyy. Sen johdostahan mä jouduin sinne EHOlle. Jos mä en olis joutunu niin varmaan mä olisin täl hetkellä samassa tilassa. Se jotenki autto järjestykseen sen homman.

H2: Se oli fresh rehellisesti. (lastensuojelu)

H2: "Koska mä ymmärsin ku mä tulini takas, et mä tein ite väärin tietsä. sit mä hyväksyin sen et se teki sen päätöksen. se teki sen rehellisesti, ei liikaa.

Eräs jo itsenäisessä asumisharjoittelussa oleva nuori kuvasi osuvasti, että "Nytki mä tarvisin lvr:ää", mikä hyvin kuvaa nuoren kaipuuta huolenpitoon ja rajojen asettamiseen sekä vaikeutta asettaa itselle rajoja. Lastensuojelulaitoksessa liikkumisvapaudenrajoituksen eli LVR:n ansiosta hän kuvasi pystyneensä keskittymään paremmin kouluun.

Eräs tärkeä merkitys nuoren elämälle lastensuojelukokemuksissa oli se, kun kodin ulkopuolelle sijoittaminen oli mahdollistanut hänelle suomenkielen ja erilaisten arkisten käytöstarojen ja

sivistyksen oppimisen. Toisaalta tämä saattaa kertoa siitä, että perheen kotouttamistoimet eivät ole kyseisen nuoren perheen osalta palvelujärjestelmässä onnistuneet, mikäli nuori oppii suomen kielen vasta sen jälkeen, kun on jo alkanut oirehtimaan koulupoissaoloilla ja päihteidenkäytöllä, jonka jälkeen hänet on sijoitettu. Muita myönteiseksi koettuja kohtaamisia olivat nuoren kuuntelu päätöksenteossa, avun ja huolenpidon saaminen, esimerkiksi iltateen huoneeseen tuominen, ja sellainen sosiaalityöntekijä, joka ei syytellyt, vaan kohtasi nuoren arvostavasti tämän teoista huolimatta.

H2: Niist mul on hyvä kokemus. Ne oli hyvii. Se kuunteli mua. Ja ne teki hyvii päätöksiä. Joka kerta. En oo ikin pettyyny niihin.

H2: Niin no on. Mul nyt on vaihtunut melkeen koko ajan noi sosiaalityöntekijät, kukahan se nyt oli sillon. Muistan laitosaioil mä aina vihasin sitä yhtä sosiaalityöntekijää, toi (sosiaalityöntekijä), must tuntuu, et ihan mitä mä vaan tein, niin se pukas mulle kuukauden LVR ja YPR (yhteydenpidon rajoitus). No, mä en siit tykänny oikeen ikinä. Mut on mul nuorempana ollut ihan tosi hyvii sosiaalityöntekijöitä, jotka on jeesannu mua näis asioissa ja näin.

H2: Sellasen jolle voi puhua normaalisti. Ei oo hirveetä syyttelyä, jos on tehny jonku asian ja katuu sitä asiaa. Tää (sosiaalityöntekijä), muistan siit vähän semmosta. No, kyl siitäki oli hyötyä. Jos se ei olisi asettanut noita rajoja, olisin varmaan siinäki kohtaa edelleen samois tilanteessa tekemäs tyhmyykäi tuol ulkona. Mut ei sitä oikeen sillon tajunnu, tai osannu ajatella järkevältä kannalta.

H6: Ei, kosk sillonkaa mä en ees tehnykää mitää. Okei hyväksyin asiat. Okei oon LVR:s. Mut ne kohteli mua ku olisin tehny jotain niin isoa. Olin vähän erilainen kun muut.

Nuoret usein kuvasivat hyväksyvänsä itse rajoitustoimenpiteet, mutta epäoikeudenmukaisuutta oli koettu silti tavoista, joilla heitä oli kohdattu rajoitustoimia tehdessä tai niistä päätettäessä. Esimerkiksi liikkumisen vapauden rajoituksen saatuaan, nuori koki saavansa negatiivisessa mielessä erityistä huomiota, olevansa ”erilainen” kuin muut ja että hänen tekojaan suurenneltiin.

Eräs haastateltu nuori kertoi olleensa vuoden hatkoissa, joista kolmen kuukauden aikana edes vanhempiin hän ei ollut yhteydessä. Syyksi hatkaamiselle hän kertoi halun kokeilla kaikkia mahdollisia huumeita sekä olleensa vastaan tiukkoja sääntöjä yhteydenpitoon ja kotilomille pääsyn suhteen. Päihteidenkäyttö väritti siis voimakkaasti hatka-aikaa. Nuori kuvasi myös kerran yrittäneensä palata laitokseen, mutta tämä yritys epäonnistui.

H2: Ei vaan se oli. Pari, kolme kuukautta mä en puhunu mun mutsille. Mutsi ei tienny mitään mis oon. Elkä fajakaa. Sit soitin mutsille ja kerroin sille. Sit mä en puhunu vaan fajjan kans, mut mutsin kans joskus puhuin. Sit mä olin sillee, okei tuun takas. Et, öö yks ilta meni niin yli. Olin et en haluu enää tätä. Et yritän mennä takas. Sit mä yritin, sit sekää ei onnistunu. Sit taas mä menin hatkoille. Sit sielt sai jatkaa.

H2: Öö. Sillon olin (kaupunki) laitoksessa. Kun menin laitokseen, jouduin vankilaan sielt. Sit mä halusin, sit ku mä pääsin vankilast, ne sano mulle et sul

on LVR, sit mä olin sillee, et ei, mä olin just vankilas, et miks mul on viel LVR jos just pääsin pois. Sit mua ärsytti niin paljon, et lähin sielt.

Pitkä hatkareissu oli keskeytynyt siis laitokseen palaamisen jälkeen lyhyeen vankilareissuun. Vankilasta laitokseen takaisin päästyään, nuori kertoi, että hänelle määrättiin vielä liikkumisen vapauden rajoitus lastensuojelun toimesta. Laitoksen vastaanotto ja kohtaaminen nuoren palatessa sinne ei siis sujunut sellaisella tavalla, joka olisi saanut hänet jäämään laitokseen. Hän koki määrättyt rajoitustoimenpiteet epäoikeudenmukaisena tuplarangaistuksena, koska koki saaneensa rangaistuksen jo tutkintavankileuden muodossa, ja lähti tuplarangaistuksen vuoksi uudelleen hatkoihin.

6.2 Järjestyksenvartijoiden, poliisin ja vankilan kohtaamiset ja interventiot

Opinnäytetyön haastattelun teemakorteissa oli erikseen poliisin ja järjestyksenvartijoiden kortit. Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimistoon tai vankilaan liittyviä teemakortteja en ollut ennakkoon tajunnut tehdä, vaikka osa nuorista on ollut niin tutkintavankeudessa kuin yhdyskuntaseuraamuslaitoksella asiakkaana. Kokemuksia tästä huolimatta tuli esiin nuorten haastatteluissa erityisesti tutkintavankeuden kohdalta.

H3: Poliisit on poliiseja.

H2: Jotkut (poliisit) ollut mukavia jotkut ei.

H3: Mut ei kaikki poliisit oo huonoi.

H5: Järkkärit, niitten kans ei oo koskaan ollu mitään. En oo järjestyksenvartijoiden kans joutunu koskaa mihinkää ongelmii. En oo vissii puhunukaa kenenkää stevarin kans. Siit ei oo mitää.

H4: En pidä itse ollenkaan järjestyksenvartijista. Joskus järjestyksenvartijointa niinku pahoinpiteli mut. Muutenki sillee aika mulkkui ihmisii. En tykkää ollenkaa järjestyksenvartijist.

Suhtautuminen ja käsitykset järjestyksenvartijoihin ja poliisiin vaihtelivat. Osalla nuorista oli erityisen negatiivisia kokemuksia järjestyksenvartijoihin ja neutraalimpia poliiseihin. Toisaalta poliisikin kuvattiin negatiivien kautta hyväksi. ”Ei kaikki poliisit ole huonoja” - antaa vihjeen siitä, että valtaosa poliiseista on nuoren mielestä tai nuoren käsityksen mukaan huonoja. Muutamalla taas ei ollut erityisiä kokemuksia järjestyksenvartijoiden kanssa. Yksi nuori kertoi, että moni hänen kavereistaan on järjestyksenvartijoina. Järjestyksenvartijoiden mainittiin häätäneen kauppakeskuksista muualle, ylireagoivan leikkimielisiin tappeluihin sekä yksi nuori kertoi joutuneensa järjestyksenvartijan pahoinpitelyn kohteeksi. Nuoren kertomuksessa rikosilmoitus oli tehty järjestyksenvartijan toiminnasta, mutta se oli tapahtunut juna-aseamalla sellaisessa kohdassa, jonne videokamerat eivät yltäneet, joten tapauksen esitutkinta päättyi varhaisessa vaiheessa. Poliisien kanssa omakohtaiset kokemukset olivat melko neutraaleja.

Nuori saattoi mainita, ettei pidä poliiseista, mutta samalla toteaa heidän tekevään vain työtään.

H6: Niit (poliiseja) ei niinku yhtää kiinnosta. Tai en tiä onkse vaan mun kohdalla, mut munki mielest niit ei kiinnosta yhtään. Esim. kun ne pidättää sua, ne ei ees kato, et okei toi on pienikokoinen, toi on alaikänen, ne on vaa niinku tekee koko voimalla kaiken. Pistää maahan ja kaikkee.

H4: Emmä tiä, jotai riehunu siin. Leikitappelu kaverin kans. Niin siit.

H4: Tulee vaan häätämään. kosk, must tuntuu et ne järjestyksenvalvojat ei tiedä mikä on leikitappelu. Ne ottaa kaiken tosissaan vakavasti.

H3: No se toinen kerta, silloin mä niinku heräsin. Et sit loppu kaikki tämmönen hölmöily. Just toisen kerran kun jouduin sinne tutkintaa (tutkintavankeus). Silloin ehti miettii aika paljon. Kun oli siel aika monta päivää.

Haastatteluissa tuli esiin erilaisia interventiota ja puuttumistilanteita, joiden kohteena nuoret olivat olleet, esimerkiksi poistaminen alueelta, kiinniotto, pidättäminen, tehostettu matkustuskielto (nilkkapanta) ja tutkintavankeus. Osalle nuorista esimerkiksi tutkintavankeus oli käännekohta elämässä parempaan, paikka oppia, kun osa kuvasi esimerkiksi erityisesti järjestyksen valvojien tekemät puuttumistilanteet kielteisessä valossa.

H2: Se puhuu mukavasti. Se ei esitä et se on joku kyttä, et se on joku kova. Se on vaan normaali. Jotkut kun on poliiseja ne luulee liikaa itsestään. Sit ne puhuu jotenkin sillee, ärsyttävästi.

H4: Oon ollut joskus putkas ja tutkintavankeudes. Sit joskus jääny kii jostain. Jotain tommost. Kai neki tekee vaan niiden töitään. Ei mitään mielipidet oikee.

H4: Ehkä niist on vähä eri kuva välil.

H4: Just ku tv:stä näkee, vaikka poliisi sarjaa, ne on vähä erilaisia sit ku ne on oikees eläms.

H4: Sillee kilttejä ja nauraa ja kaikkee tämmöst (tv-sarjassa). Emmä nyt tiä. Ne kohtaamiset on siel asiallisempii siin.

Nuorten kuvailuissa poliisin vallankäytön, ”kovan” roolin taakse jääminen ja esittäminen ei saanut arvostusta. Nuori kuvaili arvostavansa poliisia, joka puhuu normaalisti. Poliiseista kertovat tosi tv-sarjat, jossa poliisit esitettiin kilttinä ja nauravaisina, ei vastannut toisenkaan nuoren kuvaa todellisuudesta. Kuitenkaan nuoret eivät juuri tuoneet esiin pidätyksiä tai muita poliisin tekemiä omakohtaisia pakkokeinoja negatiivisessa tai epäreilussa valossa.

H5: Joko oon ollu sil tuulella et oon ollu pahoillaan tai sit oon ollu sil tuulel et oon näyttäny keskisormee ja aukonu päätä. Sit se on yleensä menny siihen et oon seuraavan yön putkassa. Viime aikoina oon ollu sillee, jos oon joutunu esim. näpistäny jotain, ja poliisit on tullu paikalle, yritän vaan hoitaa sen tilanteen asiallisesti ja nopeesti pois. Nyt ei oo niinku moneen kuukauteen, moniin moniin kuukausiin ollu mitään tommost enää. Ku valmiiks on jo ehdollinen niin ei jaksa hommaa enää lisää ongelmii niiden päälle.

Yksi nuorista arvioi oman käyttäytymisensä vaikutuksia poliisin puuttumistilanteissa saatuihin sanktioihin. Jos on itse tilanteessa pysynyt rauhallisena, nuori on todennäköisesti välttynyt kovemmilta kontrollitoimilta, kuin silloin, jos on vastustanut poliisin toimia. Hätkähdyttävien vertaus tuli eräältä nuorelta, joka koki vankilan työntekijöiden kanssa tapahtuneet kohtaamiset paremmiksi kuin lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kanssa. Vankila-työntekijöiden ominaisuuksia kuvattiin kilttinä, ymmärtäväisenä ja heidän tapa puhua miellyttävänä.

H2: Mm. Mä olin tuol X(kaupunki) vankilas. Niin, no kyl neki, ei ne sillee mitenkää pahimmat. Jos mun pakko myöntää, vankila oli paljon parempi ku laitos.

H2: En tiää. Vankilas ne ohjaajatki niinku oli paljon kiltimpii ja ne ymmärs sua enemmän kun laitos, lastensuojelun tyypit.

H2: Ne niinku, en tiää. Niitten (vankilatyöntekijöiden) the way, miten ne puhuu, miten ne käyttäytyy, minkälaist. Emmä tiää. Kaikkee, kaikki oli vaan paljon parempi.

Hätkähdyttävimpiä hetkiä haastatteluissa oli kohdat, joissa vankila-aikaa kuvattiin mielekkäämpänä kuin lastensuojelussa oloa. Vankila puuttuu ja rajoittaa ihmisen perusoikeuksia eniten palvelujärjestelmässä, joten tämä oli yllättävää.

6.3 Yksilölliset vaikeudet ja opettajien kohtaamiset koulussa

Koulunkäynnissä useammalla oli ollut hankaluuksia, vaikei nuoret niitä itse välttämättä nimenneet vaikeuksiksi. Kouluvaikeudet ilmenivät välillisesti sillä, että peruskoulu oli edelleen suorittamatta tai nuorella oli vaikeuksia päästä eteenpäin toisen asteen opintoihin.

Hankaluudet koulunkäynnissä yhdisti kaikkia haastateltavia. Kahdella oli vielä peruskoulu suorittamatta, kolme oli siirtynyt toisen asteen opintoihin juuri tänä vuonna ja yksi oli tällä hetkellä koulupudokas toiselta asteelta. Peruskoulun läpäisemisen vaikeus, pienryhmät ja erityisluokat sekä toisen asteen opintoihin pääsemättömyys olivat konkreettisia merkkejä siitä, että vaikeuksia on ollut koulupolulla. Kaikissa haastatteluissa ei tullut niin tarkasti selville, mitkä olivat juuri kyseisen nuoren kipukohtia koulupolussa. Useassa haastattelussa nuori ilmaisi hankaluutta keskittyä koulussa. Koulunkäynnistä suurin osa ei pitänyt juurikaan, esimerkiksi työpaikan tai oppisopimuspaikan toivominen tuli useassa haastattelussa esiin koulunkäynnin sijasta. Toisaalta oli ristiriitaista, kun eräs nuori kuvaili, että ei muista enää miten käydä koulussa usean vuoden tauon jälkeen ja että erityisesti aamulla herääminen ja rytmi tuottaa vaikeuksia. Päivärytmin vaikeudesta kuvaamisesta huolimatta hän arveli, että työpaikka olisi hänelle sopivampi paikka. Yksi kertoi pitävänsä koulunkäynnistä ja että oli suorittanut myös peruskoulun ohella ylimääräisiä opintoja. Koulunkäyntiä edistäviä tai heikentäviä tekijöitä oli

nuorten puheissa niin päihteiden käyttö, kavereiden merkitys, vanhempien tuki, kouluympäristö kuin opettajien toiminta.

H6: Siis joo. Ennen, ku, piti keskittyä siihen hirveen paljon kaikkee. Sit sillo just tuli kaikki nää päihteet ja kaikkee. En pystyny handlaa kahta asiaa samanaikaa. Sit droppasin pois koulust. Sitte, mä lähin omil teille kaikkee tämmöst. Sit sillo kun mä lähin koulust pois, kaikki ongelmat alko. Ja silloin mä jouduin laitokseen ja kaikkee. Mut nyt mä alotan ens vuon koulun. Ehkä.

H4: Yläasteel ehk muuttu. Silloin en tykänny enää käydä koulus. Alko lintsaa niinku koulust ja oli frendien kans ulkon sillo. Sit ku kerran alkaa skippaa, niit kaikkii kouluu ja tälle. Sit ei vaa jaks enää mennä sinne.

H2: Joskus ei ollu motii polttelun takii.

Päihteidenkäyttö ja kavereiden kanssa koulusta lintsaminen ja ajan viettäminen olivat yleisimpiä nuoren ilmoittamia syitä koulupoissaoloille. Lopulta poissaoloja oli jo niin paljon, ettei se tuntunut enää missään. Yksi nuori kuvasi, ettei vanhempikaan jaksanut enää kannustaa häntä kouluun. Yläastetta myös kuvattiin usein vaikeammaksi kuin ala-astetta, tehtävät olivat hankalampia, koulupäivät pidempiä ja opettajat ”tiukempia”.

H1: Noh koulun opettajat on välillä ihan kivoja, joihinkin voi luottaa, mut toiset on ärsyttäviä, jotka kyselee liikaa kättelee ja suuttuu joka pikkuasiasta.

H1: Joilleki voi sanoa jos on jotain ongelmii, tai lääkäri tai joku, joilleki vaan et on henkilökohtanen meno.

H2: Se ei ollu yhtää kiukkunen. Se osas niinku puhuu meille rauhallisesti. Me opittiin tietkö paremmin ku se puhu rauhallisesti. Silt voi kysy apuu, se auttaa aina. Ne muut sanoo esim. tälle ”just äsken selitettiin, yritä miettii ite”.

Hyvän opettajan merkitys kuvattiin niin oppimisen helpottumisessa kuin koulussa pysymisessä. Hyvän opettajan ominaisuuksista nuoret kuvasivat luotettavuutta, joustavaa suhtautumista nuoren käyttäytymiseen sekä rauhallisuutta. Yhdelle nuoresta oli tärkeää myös samastuminen opettajan sukupuoleen ja ikään. Opettajan kärsivällinen suhtautuminen nuoreen on tuottanut sen, että nuori on voinut kertoa esimerkiksi henkilökohtaisista murheistaan rehellisesti tai esimerkiksi kysyä apua koulutehtäviin, joita ei osaa. Opettajan kärsimättömyys ja jopa kiukkuisuus johtivat puolestaan siihen, että nuori ei halunnut kertoa omista asioistaan tai pyytää apua koulutehtäviin. Erään nuoren kuvaus opettajista juoppoina oli mielenkiintoinen. Hän kertoi, ettei pidä opettajista, koska he ovat kiukkuisia, koska silloin ei uskalla pyytää apua, jos ei ymmärrä. Nuori sanoitti, ettei keksi mitään muuta syytä opettajien kiukkuisuuteen paitsi heidän alkoholinkäytön.

H2: Joo, tai en tiää onkse juoppoja. Oon kyl varmoi et ne nauttii alkoholist.

H2: Jos ope on kiukkunen ei pysty opiskella. Ei uskalla kysy, ei haluu kysyä.

Miellyttävä kouluympäristö oli löytynyt toiselle nuorelle peruskoulun loppuun suorittamista varten kodinomaisesta koulu ympäristöstä.

H5: Joo, se on sellai lesumpi koulupaikka. Se ei oo yhtään koulumainen. No, siin on keittiö, olohuone ja kaikki saa hakee syötävää, sohvat ja kaikki. Ei oo mitään pulpettei. Tosi lepsu koulupaikka. Just semmonen mitä halua käydä.

Eräs nuori syyllisti itseään koulun heikosta suorittamisesta. Nuori aiemmin kertoi haastattelussa keskittymisen ja tarkkaavaisuuden diagnooseistaan, mutta silti oli sitä mieltä, että omalla asenteella koulunkäynti olisi onnistunut.

H5: No ei, mä tein oikeestaan oman olemisen siel hankalaksi. Asenne oli se, et ei kiinnostaa, ei jaksa, ei pysty. Niin, no varmast olisin pystyny niinku jos mun asenne olis ollu toinen. Oli tosi siistii polttaa röökii. Aina kävin jossain koulun ulkopuolella polttaa tupakan ja siit sain aina jälki-istuntoo ja siit sit sota alkoikin. Mul ei ollu aamukessuu, mietin, et en pärjää koulus. Kyl mä olisin ihan hyvin pärjänny ilman tupakkaa joka ikisen koulupäivän. Halus vaan olla vanhempi mitä on. Semmost niinku. Ei jaksa käydä.

6.4 Yhteenveto

Nuoret kertoivat kokemuksiaan niin koulusta, lastensuojelusta, vankilasta kuin poliisien ja järjestyksenvalvojien kohtaamisista. Kaikkia nuoria yhdisti vaikeudet koulunkäynnissä sekä kaikilla nuorilla oli kokemuksia lastensuojelun ja poliisin kohtaamisista, vaikka kaikki nuorista eivät olleetkaan sijoitettuja kodin ulkopuolelle. Terveystuollon ja lääkäreiden kohtaamia nuoret kuvasivat hyvin vähän tai eivät ollenkaan. Peltola ja Moisio (2017) kartoittivat eri taustoista tulevien nuorten kokemuksia palvelusektoreista tutustumalla niistä tehtyihin tutkimuksiin, selvityksiin ja opinnäytetöihin. Hyvä kokemus linkittyi palvelusta tai nuoren viiteryhmästä riippumatta kuulluksi tuleminen, aito vaikutusmahdollisuus ja nämä mahdollistava luottamuksen tunne. Kartoituksessa mukaan nuoret kokevat usein osallisuuden ja vaikutusmahdollisuusien puutteita eri palveluissa. Palvelukokemukset eivät olleet yhdenvertaisia, vaan kokemuksiin ja palveluiden saatavuuteen vaikuttivat mm. nuoren sukupuoli, asuinalue, etnisyyt, seksuaalinen identiteetti ja kumuloituva huono-osaisuus. (Peltola & Moisio 2017, 23, 28.)

Opinnäytetyö vahvistaa rikoksilla ja päihteillä oireilevien nuorten kaipaavan palvelujärjestelmän toimijoilta aiemmissa tutkimuksissa ilmenneitä kuulluksi tulemistä, aitoja vaikutusmahdollisuuksia ja luottamuksen tunnetta työntekijöihin. Opinnäytetyön haastatteluissa nuorten kuvaamat kielteiset kohtaamiset niin lastensuojelun, poliisin, järjestyksenvalvojien tai koulun henkilökuntaan liittyivät usein kuulluksi tulemattomuuteen, luottamuksen puutteeseen ja siihen, että kohtaamisessa keskityttiin vain nuoren negatiiviseen toimintaan tai sanktioihin.

Nuorten ajatuksia järjestyksenvalvojien ja poliisien toiminnasta narratiivisella lähestymistavalla on tutkinut aiemmin esimerkiksi Elsa Saarikkomäki (2015), joka toi esille, että rauhallisuus ja viranomaisen toiminnan ennakoitavuus olivat keskeisiä tekijöitä oikeudenmukaiseksi koetulle kohtaamiselle. Poliisin kohtaamiset koettiin Saarikkomäen tutkimuksessa (N=31) hieman useammin oikeudenmukaisina ja reiluin kuin

järjestyksenvalvojien kanssa. Peltola & Moision 2017 lasten ja nuorten palvelukokemuksia kartoittaneessa raportissa havaittiin, että esimerkiksi lastensuojelusta on runsaasti tutkimuksia nuorten palvelukokemuksista, kun taas poliisin, vankeinhoidon, vartijoiden ja vastaanottokeskuksista niitä on vähemmän (2017, 34).

Aiempienkin tutkimusten mukaan, nuoret pystyvät hyväksymään myös viranomaisten kontrollitoimia, mikäli heidät kohdataan asiallisesti (Saarikkomäki 2015). Myös tässä opinnäytteessä nuoret suhtautuivat erilaisiin rajoitustoimenpiteisiin suhteellisen hyväksyvästi tai että ainakin jälkeinpäin on voinut hyväksyä rajoitukset. Sen sijaan syyllistävät tai johonkin ”pakottavat” kohtaamisen tavat olivat jääneet nuorilla hyvin negatiivisena mieleen.

Yle selvitti järjestystenvalvojien asiakkaisiin käyttämää väkivaltaa oikeuden tuomiota kartoittamalla ja toi esiin, että tilanteet ovat usein sana-sanaa vastaan ja sekä järjestyksenvalvojien että asiakkaiden oikeusturvaa heikentää puutteelliset videokameratallenteet. Haastattelussa myös järjestyksenvalvojien ja nuorten kohtaamia tutkinut Elsa Saarikkomäki kertoo, että tällaiset kertomukset eivät ole poikkeuksellisia. Nuoret ovat usein jättäneet ilmoittamatta pahoinpitelyistä poliisille. Poliisien toteuttamassa järjestyksenvalvojien toiminnan lupien valvonnassa ilmenee Yle:n selvityksen mukaan puutteita. Juttuun haastattelun antaneen poliisin mukaan väkivaltatuomion saaneelta järjestyksenvalvojalta peruttaisiin luvat, mutta tosiasiallisesti näiden tuomioiden seuraaminen on vaikeaa. Se vaatii luvansaaneiden järjestyksenvalvojien nimien seulomista rikosilmoituksista ja lisäksi rikosprosessin seuraamista aina tuomioon saakka. (Hämäläinen Yle 5.1.2021.) Rikoksilla ja päihteillä oireilevien, usein hyvin haavoittuvaisissa asemassa elävien nuorten, pahoinpitelyminen järjestyksenvalvojien suunnalta on epäilyksenäkin vakavaa vallan väärinkäyttöä, johon tulee tulevaisuudessa kiinnittää huomiota.

Nuorten lastensuojelulaitoksista karkaamisesta eli ”hatkaamisesta” on keskustelu paljon julkisessa keskustelussa. Tiedetään, että hatkoilla ollessaan nuoret altistuvat niin rikosten tekemiselle, rikoksen uhriksi joutumiselle kuin päihteidenkäytölle. Vuositasolla esimerkiksi pelkästään Helsingissä tehdään 800-900 etsintäkuulutusta poliisille hatkalaisten etsimiseksi. (ks. Rytönen Yle 22.5.19; Paastela Helsingin uutiset 28.9.2019; Turunen 2020.) Nuoren ollessa hatkoissa pitkään kotoa tai sijoituspaikastaan, on kyse voimakkaasta aikuisten rajoitusten vastustamisesta. Opinnäytetyö sai pohtimaan, mikä on oikea tapa vastaanottaa ja kohdata hatkareissuilta palanneet nuoret. Tutkimusten mukaan ei-toivottua käytöstä vähentämään pyrkivät rangaistus tai pelottelukeskeiset tavat, usein vain vahvistavat rikollista käyttäytymistä (Kivivuori ym. 2018, 367).

Rajojen ja rangaistusten asettamisen sijaan, hatkaavalle nuorelle voi olla ensiarvoisen tärkeää tulla kohdatuksi huolenpidon ja välittämisen kautta, sen sijaan, että ensimmäisenä ovelta on vastassa toruvat, syyttelevät ja rangaistuksia jakavat aikuiset. Opinnäytetyöhön haastatellun nuoren tarina vuoden kestäneestä hatkareissusta ja sen jatkumisesta liittyi juurikin

tilanteeseen, jossa vankilasta palattuun hänelle asetettiin lisää rajoitustoimia. Lasten palvelukokemuskartoituksen mukaan lasten ja nuorten kuulluksi tulemiseen lastensuojelun palveluissa pitää kiinnittää edelleen huomiota, vahvistaa osallisuutta ja tarjota vaihtoehtoisia kommunikointitapoja (Peltola & Moisio 2017, 34). Toisaalta varmasti rajoitustoimet ovat olleet nuorten tilanteissa perusteltuja, mutta löytyisikö vaihtoehtoisia tapoja käsitellä niitä nuorten kanssa niin, että nuoret voivat kokea vaikuttavansa niihin ja ymmärtävänsä oman toimintansa syy-seuraussuhteita paremmin?

Ihmisen aivot kehittyvät nuoruudessa toiseksi eniten ihmiselämän aikana. Syy-seuraussuhteita käsittelevä aivojen osat kehittyvät nuorilla viimeisinä ja impulsseja nuori pystyy aivokehityksen puolesta hallitsemaan ja riskejä minimoimaan vasta 25-vuotiaana (Hermanson ja Sajaniemi 2018, 13-16.) Opinnäytetyössä yksi haastateltava kuvasi, että nykyään osaa paremmin toimia poliisin ja järjestyksenvalvojen kanssa asiallisesti siten, että tilanteet eivät eskaloitu. Aivojen kehitys selittää, että teini-iän kuohunnassa, jossa tunteet ja toiminta voi olla impulsiivista, ei nuori pysty toimimaan laskelmoivasti oman käyttäytymisensä vaikutuksista tuleviin seurauksiin. Tämä herättää pohtimaan, miten eri viranomaiset ja aikuiset pystyvät omalla toiminnallaan edistämään sitä, että hankalatkin tilanteet nuorten kanssa eivät kärjistyisi. Meillä aikuisilla tulisi olla keinot ottaa vastaan nuoren rajukin käytös, jotta voimme ainakin ehkäistä sen, ettei oma suhtautumisemme heikennä entisestään nuoren asemaa esimerkiksi uusiin väkivaltatilanteisiin provosoimalla.

Haastatteluissa nuoren vertaukset siitä, että kohtaamiset vankilan työntekijöiden kanssa ovat miellyttävämpiä kuin lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kanssa, olivat hätkähdyttäviä. Vankilassa pääasiassa kohdataan täysi-ikäisiä rikoksentekejiä, ja alaikäisten määrät vankiloissa on Suomessa olleet matalia. Vankiloiden työntekijät siis pääasiassa ovat tottuneet tekemään aikuisten kanssa töitä ja heidän tapansa puhua ja kohdata nuoria on voinut tuntua paremmalta kuin lastensuojelulaitoksessa, jossa heitä saatetaan kohdata erityisesti ja ensisijaisesti ”lapsina”, joita tulee kasvattaa, rakastaa, ja joille tulee määritellä rajat, eikä tasa-arvoisena keskustelukumppanina. Nuoruuden kehitysvaiheeseen kuuluu irtautuminen vanhemmista, kodin tai sijaiskodin ympäristöstä, jolloin nuoren ”aikuisena” kohtaaminen on voinut tuntua paremmalta. Nuorten vankilakokemukset painottuivat lyhytaikaisiin päivistä kuukauteen kestäviin tutkintavankeuksiin, eikä kukaan ollut varsinaisesti suorittamassa vankeusrangaistusta, mikä on myös saattanut helpottaa nuoren kohtaamiskokemusta, kun kyseessä ei ole ollut heidän arjessaan jatkuvasti elävät aikuiset, joiden toimintaa vastaan pitäisi ”kapinoida”. Yleisesti tiedetään, että vankeus ei ole hyväksi nuorten kehitykselle ja hyvin usein se johtaa vain rikosten uusimiskierteisiin, jonka vuoksi suomalaisessa rikosseuraamusjärjestelmässä on pyritty siihen, ettei nuoria suljeta vankiloihin. Nuorten hyvät kokemukset vankilasta eivät siis kerro vankilaintervention vaikuttavuudesta nuorisorikollisuuteen. Kuitenkin usea nuori koki lyhyet ajat vankilassa pysäyttävänä ja kohtaamiset siellä työntekijöiden kanssa miellyttävänä, vaikka muun muassa tilojen ja ruuan huonoudesta oli myös mainintoja.

7 Itsenäistyminen, primaaridesistanssi ja tulevaisuus nuorten tarinoissa

Elämänpolulliseksi rakennettu haastattelu päättyi tulevaisuus teemaan, joka sisälsi niin nuorten haaveita ja unelmia käsitteleviä kortteja kuin myös kysymyksen nuorten arviosta omasta rikoskäyttäytymisestään tulevaisuudessa.

7.1 Haaveet ja pettymykset itsenäistymisprosessissa

Muutammat nuoret haastattelussa kysyttäessä mitä ajatuksia on nuoruudesta ylipäätään, vastasivat ihannoiden ja toivoen nuoruuden juhlan jatkumista pidempään. Yhdelle nuoruus oli täysi-ikäisyyden ja vapauden odottamista. Nuori innokkaasti kertoi, kuinka mahdollisesti saa luvan vanhemmiltaan muuttaa omillensa jo 17-vuotiaana. Yhden mukaan nuoruus on vaikeasti selitettävää - toisaalta hauskaa ja toisaalta vaikeaa - kokeilujen ja tekemisen aikaa. Yksi nuori kuvaili nuoruutta toisaalta kokemusten keräämisen aikana, mutta toisaalta kertoi halustaan olla muuttamatta omaan kotiin.

H2: Joo. Ja sit sillon ku on nuori sillon saa kokee. Sillon sä oot koko ajan äidillä pieni. Se huolehtii susta. mä en jaksa asuu yksin. Vaik mul on nyt asumisharjottelu, mutsi asuu siin lähellä, oon joka päivä siellä.

Nuori kertoikin kieltäytyneenä jälkihuollon palveluista ja muuttaneensa takaisin vanhemman luokse kesken asumisharjoitteluvuoden. Nuorten vastaukset olivat nuoruuden ja aikuisuuden kynnyksestä yksilöllisiä, toinen kaipasi huolenpitoa ja hoivaa koettuaan itsenäistä asumista asumisharjoittelussa, kun toinen taas odotti vapautta ja itsenäisyyttä ainakin toivekuvissaan.

H1: Noh tämmöstä päivien laskemista siihen et on täysikänen (nauraa). Ja nyt alle vuoden laskemista. kyllä se kohta siellä tulee. Sit voin luvalla. Tajusin etten voi koskaan mennä X (baarin nimi) juhlii mun synttäreitä. Meen ehkä (mainitsee toisen baarin), sinne meen mun synttäreinä. Se on kyl liian lähellä teitäkin. En tiedä minne. Pitää ottaa joku maksumieheksi, en mun synttärirahoja.

H6: Kaikkee ku sä haluat tehdä kaikkee, kokeilla kaikkee. Sit on pakko, sit se tekee.

Nuorten tulevaisuuden haaveissa löytyi niin glamouria rikkaana elämisestä, vapaudesta kuin haaveita työstä, perheestä ja omasta kodista. Erityisesti kaksi nuorta kuvasivat, kuinka eivät haluaisi olla tavallisia, vaan saada erikoistyön tai olla julkisuudessa tunnettuja huippu-urheilijoita. Osalla nuorista oli selviä tavoitteita ja suunnitelmia: suorittaa peruskoulu loppuun, päästä oppisopimuskoulutukseen tai suorittaa toisen asteen tutkinto. Oma koti, perhe ja matkustelu olivat myös tyypillisiä toiveita. Osa nuorista haaveili itsenäistymisestä, täysi-ikäistymisestä ja omasta kodista, kun osa oli jo päässyt sellaista kokemaan ja kuvailikin pettymystä ”aikuisen elämään” siirtymisen jälkeen.

H1: Pääsee baariin, kukaan ei stalkkaa, eiku kato sun perään koko ajan, sul on rauhaa enemmän. okei tulee ehk vastuuta, mut silti, kivempaa.

H5: No siis, sitähan nuoret odotti tosi paljon. Et niinku päämäärä, 14-vuotiaana alkoi kiinnostaa, tai 13-vuotiaana alko kiinnostaa, et miltä tuntuu olla 18. Se oli ihan päämäärä, lähti odottaa vuosii. Muistan kun täytin 17 ja sanoin laitosohjaajalle, et 17-vuotta on maailman turhin ikä koko maailmassa. Silloin ei tapahtu mitään ja sit mä muistan kun oli puol vuotta jäljellä odotin tosi innoissani, et täytän 18 ja pääsen omist asioist vastuuteen. Tekee ihan omii valintoi et kukaan puuttuu asiaan sen kummemmin. Niin tota, sitten tuli vikakuukausi, se meni niinku yhtä hitaasti kun joku vuosi, viimeinen viikko tuntui kuukaudelta ja näin edespäin. Sit kun mä täytin 18, huomasin, et hävisi se päämäärä elämältä. Ei ollu enää mitään mitä saavuttaa, silt tuntu aluks kun täytti. Nyt mä vaan otan rennosti ja teen mitä huvittaa. Kun tuli vähän tylsää välillä alko hakee päihteitä sitä tekemistä. Niin tota, sit se lähti jossai vaihees mieltii, et on mul joku päämäärä. Esimerkiks voin ottaa päämääräks et haen ens vuodeks jotain duunii ja tälle. Et saisin jotain muutaki kun toimeentulon, vähä fygyy siihen. Sitä oon alkanu työstää, et menisin jonneki autopajalle duunii. Se olis unelmaduunii. Niinku tässä iässä ainakin. En mä nyt varmaa koko ikääni autopajalla oo töissä. Olis ees joku duuni, se olis saavutus.

Nuorten haaveet itsenäistymisestä sisälsivät paljon toivekuvia ja erityisesti niillä, joilla itsenäiseen elämään oli jo siirrytty, olikin tullut pettymyksen kokemuksia. Yksi nuori kertoikin omasta asumisharjoitteluasunnosta huolimatta viettävänsä paljon aikaa kotona, jossa sai perheeltään hoivaa ja huolenpitoa.

7.2 Primaaridesistanssi ja mutkat matkalla rikoksettomaan elämään

Suurimmalla osalla haastatelluista nuorista oli ollut rikoksista (ainakin poliisille kiinnijäämisen suhteen) taukoa noin vuoden verran. Haastatteluiden aikana muutama nuori kertoi tehneensä joitain rikoksia senkin jälkeen, mistä oli jäänyt viranomaisille kiinni. Tällaisia mainintoja oli näpistys, ryöstö sekä tappelut. Kyselin nuorilta heidän omaa arviotansa siitä, kuinka todennäköisesti he tulevat vielä tekemään rikoksia.

H2: On ehk riski, koska mä oon välillä noiden muiden porukan kans tietsä, jotka myy ja tälle. Jos mä voin jäädä kii niis porukoissa. Se jo riippuu. En usko et ite tekisin mitää sellast, esim myisin, en mä salettiin. En mä ees ehtis muutenkaa. Mul on X(opintopaikka). Polttaisin ja olisin niiden kaa, ehk siit tulisko mulle siit mitää.

H2: En usko. Mä en haluu mun paperis näkyä mitää tommost. X(haaveammatti) on aika tarkkaa.

H3: Käyttäytyä hyvin. Pysyä pois rikoksista.

H3: Ööö. Kyl mä nykyään pystyn olla pois rikoksista. Mä pystyn sanoo ei, sit mä käännyn pois. Ennen se oli se vaikein juttu. Et en pystynyt sanoo, et ei. Ei saa tehä tollast.

Neljä nuorista oli melko vakuuttuneita siitä, että eivät itsekseen tule tekemään rikoksia. Yksi nuori kuvasi myös, että vanhojen väkivaltarikosten muisteleminen tuntuu ahdistavalta, koska ”en ole sellainen”. Muutamat heistä kuitenkin kuvailivat tilanteita, joissa väkivalta- tai päihderikoksia saattaa tapahtua. Nämä liittyivät kavereiden seurassa olemiseen päihteidenmyynnin aikana tai äkkinäisiin tilanteisiin, joissa joko itse hermostuu alkoholin vaikutuksen alaisena tai jos joku muu hyökkää päälle ja joutuu käyttämään itsepuolustusta.

H3: Joo. Mut niinku tulevaisuudessa, ei pysty, ei sille voi mitään, jos joku tulee päälle. Niin sun pitää puolustaa itteesä. Nlin ei siin voi mitään.

H3: Ei oo. Mut siin vaihees kyl saa käyttää itsepuolustusvoimaa. Saa puolustaa itseensä.

H4: No en usko tollee, et joskus kadulla enää. Sillee oon rauhottunu. Ehk jossain baaris joskus jotai. Jos jostai sanaharkast syntyy. Ei nyt muuten sillee.

H4: Just jos mä oon juonu niin saatan räjähtää. Ei nyt muuten sillee.

Yksi nuori kuvasi sekä lastensuojelun rajoitustoimena ollutta erityisen huolen pidon jaksoa että tutkintavankeutta paikkana, jossa oli myös mahdollisuus lukea ja opiskella omaehtoisesti. Hän oli perehtynyt lakipykäliin ja nyt tiesi, kuinka vakavia tuomioita huumeiden välittämisestä alaikäisille voi saada. Rikoksiin tai päihteiden myyntiin hän ei niinkään uskonut enää ajautuvansa, mutta sen sijaan huumeiden ostamiseen ja käyttämiseen hän näki edelleen riskit.

H5: Sit ku nää kaikki (oikeudenkäynnit) oli käyty tuli sellanen et korkee aika alkaa käyttäytyy. Mä oon koht ehdottomassa vankeudessa ellen pistä asioita ryhtiin ja näin.

H5: Joo siis mä oon, no, luin aika paljon lakipykäliä, muutenkin laista, silloin kun mä olin Eholla (lastensuojelu), ei mulla ollu muuta tekemistä. Mä aattelin et mä käytän sen jotenki hyödyks et. Ja poliisivankilassa silloin siel pasilan putkassa vai missä se nyt oli. Sielläki mulla annettiin et saa lukea rauhassa, niin päätin käydä niit huvikseen läpi. Mä katoin sielt aika paljon päihteistä justiinsa. Siitä justiinsa oikeesti saa. Jos sä annat alaikäisen haltuun huumausaineita, niin se on suoraan automaattisesti törkeä.

H5: No sanoisin, et on siinäki riskinsä (päihderikokset), jos sanoisin, ei missää nimessä, mä valehtelisin aika pahasti. On mul aina välillä houkutusia, et vois ostaa tyylit gramman piriä ja vetää sen rännii ja olla kaikille hiljaa ja sanoo ettei koskaa tapahtunu. Alkais se omaa omatuntoa kolkuttaa aika paljon. Siin kohtaa mä oon vaan valehdellu itelleni ja kaikille muille.—

Vain yksi nuorista ei osannut vastata kysymykseen. Kertoi kuitenkin pyrkinensä pysymään erossa tappeluista, vaikka välillä onkin mieli tehnyt.

H6: No, pienest mä en oo varma. Nytte, nyt mä en oo varma. Jos nyt yhtäkkiä jotain tulee tällee. Mut kyl sillee mont kertaa mun on tehny mieli mennä tappelee jonku kaa. Mut mä oon yrittäny olla, sillee, pysyy pois ongelmist. Mä en tiitä, mä en oikeesti osaa vastata tohon kysymykseen.

Nuorten vastauksissa oli siis osittain ristiriitaa, kun toisaalta uskottiin pystyvän olemaan erossa rikoksista, mutta kuitenkin määriteltiin tilanteita, esimerkiksi itsepuolustus, joissa kynnys rikoksen tekemiseen ylittyi. Muutama nuori reflektoi omaa rikoksenteijän identiteettiään jollain tavalla ja teki eroa entiseen ja nykyiseen minään haastattelun aikana, kuvaamalla, että on hyvä ihminen, eikä ole oikeasti väkivaltainen. Nuorten rikoksista irrottautumista voidaan kuvata hyvinkin desistanssin primaarivaiheena, koska aiemmista rikoksista on vielä hyvin vähän aikaa. Tekijät, jotka uhkasivat nuorten tulkinnoissa mahdollista rikoksettomuutta, olivat oma impulsiivinen käytös, tarve itsepuolustukseen, päihderippuvuuden kanssa taistelu sekä kaveripiirien vaikutus. Haastatteluiden jälkeen kaksi nuorista on tehnyt väkivaltarikoksen ja

ollut sen takia pidätettynä poliisilaitoksessa tai tutkintavankeudessa. Nuorten vastaukset ja tämä rikosten uusiminen ilmentävät yhteen kietoutuneena hyvin desistanssin vaikeutta ja prosessinomaisuutta, jossa käydään vielä kauppaa ei-rikoksentekijän ja rikoksentekijän identiteettien välillä.

7.3 Yhteenveto

Nuorten tulevaisuuden ja itsenäistymisen haaveet olivat erilaisia. Osa toivoi itsenäistymistä ja vapautta, kun taas halusi palata itsenäisestä asumisharjoittelusta vanhemman luokse asumaan. Osa toivoi opiskelua ja työtä, osa toivoi sitä, että jaksaisi olla irti huumeista, jotta myöhemmin voi siirtyä työelämään. Rikoskäyttäytymisen suhteen monet sanoivat, että haluavat olla irti rikoksista, mutta arvioidessaan omaa tulevaa rikoskäyttäytymistä, toivat esille seikkoja, jotka saattavat johtaa rikoskäyttäytymiseen.

Yhteiskunnassamme usein on vahvoja odotuksia varhaisesta kotoa muuttamisesta ja itseksensä pärjäämisestä (ks. Honkatukia, Kallio, Lähde & Mölkänen 2020; Gretschel & Myllyniemi 2020). Kun nuori kertoi haastattelussa kieltäytyneensä jälkihuollon palveluista, sain itseni kiinni ajatuksesta, että ”eikö ole upeaa, että saisit sitä kautta tukea asunnon saamiseen ja itsenäiseen elämään”. En sitä onneksi sanonut nuorelle ääneen. Haastattelu herätti pohtimaan omia arvojani, yhteiskunnan arvoja ja palvelurakenteita.

Nuorten osallisuuden tutkimuskartoituksessa todettiin, että itsenäistymisen ja asiakkuuksien nivelvaiheisiin, kuten sijoitukseen ja itsenäistymiseen tarvitsee kiinnittää erityistä huomiota ja tukea (Peltola & Moisio 2017, 34). Lastensuojelun asiakkuus päättyy 18-ikävuoteen, jonka jälkeen sijoitetulla nuorilla on oikeus lastensuojelun jälkihuoltoon. Nuorten tuen tarpeen jatkumista on korostettu viime vuosina ja oikeutta jälkihuollonpalveluihin on pidennetty vuoden 2020 alusta lastensuojelulain muutoksella 25-ikävuoteen asti (HE 71/2019 VP). Sijoituskodista jälkihuoltoon siirryttäessä on vastassa jälleen uudet työntekijät ja aikuiset, mikä katkaisee nuorten tutkimuksissa esiin tulleet toiveet pitkistä ihmissuhteista. Itsenäistymiseen tukea nuorten Turvataloilta hakeneiden 18-24-vuotiaiden luokka-asetmaltaan moninaisten nuorten elämänpolullisissa haastatteluissa (N=17) ilmeni asumisen ja itsenäistymisen polkujen taustalla moninaisia polkuja ja vaikeuksia. Yksi tutkimuksen hahmottelema asumisen polun tausta sisälsi vaikeita perhesuhteita, kodin ulkopuolelle sijoituksia, kiusaamista, koulunkäynnin vaikeuksia, päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmia, pakolaisuutta ja asunnottomuutta. Keskeiset löydökset kuvaavat nuorten olevan aktiivisia toimijoita yhteiskunnassa, vaikka kokevatkin vaikuttamismahdollisuuksien puutteita. Itsenäistymisen näyttäytyy sosiaalisena prosessina yksin pärjäämisen sijaan ja yhteiskunnan aikuisten odotukset vaikuttavat nuoriin kasaten osalle jopa lamauttavia paineita pärjäämisestä. (Honkatukia ym. 2020, 79, 108.)

Toiset nuoret varmasti toivovat ja odottavat itsenäistymistä ja irtautumista vanhemmista tai sijoituskodin henkilökunnasta. Itsenäistymiseen kuitenkin tarvitaan monenlaista sosiaalista tukea ja useat saavat sitä omilta vanhemmiltaan. Lastensuojelulaitoksissa olevien nuorten

osalta on ymmärrettävää, ettei heillä välttämättä ole voimia ja halua rakentaa luottamusta jälleen uuteen aikuiseen, jolloin tuen antaminen nuorelle jälkihuollossa voikin olla hankalampaa.

Gretschelin ja Myllyniemen 2020 kohorttitutkimuksessa elämänpolulliset syvähaastattelut työelämän ja koulutuksen ulkopuolella oleville NEET-nuorille kertoivat karua kuvaa yhteiskunnan suunnasta tulevasta painostuksesta. Työn ja koulutuksen piiriin ohjataan voimakkaasti, vaikka esimerkiksi terveys ei ole kunnossa (2020, 7.) Suomessa sosiaali-terveydenhuollon, opetus- ja rikosseuraamusalan ammattilaiset ovat usein korkeastikoulutettuja, mikä kertoo myös mahdollisesti siitä, että ammattilaisille on voinut olla helppoa itsenäistyä, opiskella, valmistua ja siirtyä työelämään. Yhteiskunnassamme vallitsevat odotukset ja työntekijöiden omista arvoista lähtevä nuorten ohjaaminen aiheuttaakin ristiriitaa, jos nuorella ei ole vastaavia voimavaroja ja kykyjä odotuksiin vastaamiseen. Aiempi pohdinta kokemusasiantuntijuuden käytöstä päihde- ja rikostaustaisten palveluissa voisi myös tasapainottaa kaikissa palveluissa nuorten inhimillistä kohtaamista, jossa aidosti huomioidaan nuoren tilanne ja sovitetaan se yhdessä yhteiskunnan rattaisiin.

8 Johtopäätökset: Syyllistävästä kannustavaan ja kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen

Lopullisiksi tutkimuskysymyksiksi opinnäytetyöprosessin aikana muodostuivat nuorten näkökulmat rikosten tekemiseen sekä rikos- ja päihdekäyttäytymisestä irtautumiseen liittyvät seikat. Näiden lisäksi halusin tietää, minkälaisia kokemuksia nuorilla on viranomaisten ja muiden toimijoiden kohtaamisista ja interventioista. Nuorten tekemä vakava väkivaltarikollisuus näyttäytyy tämän opinnäytetyön mukaan vahvasti ryhmäilmionä, jossa kavereiden merkitys on suuri. Tämä toisaalta ei ole yllättävää, koska haastateltavat olivat 16-18-vuotiaita ja luonnollisesti nuoruudessa kavereiden merkitys korostuu. Yhdessä kavereiden kanssa vietetty aika, oman paikan ja statuksen hakeminen selittävät nuorten rikoksia sekä päihteiden käyttöön linkittyä vahvasti mielekäs yhteinen tekeminen, juhliminen ja päihteiden merkitys niin ajattelua rauhoittavana kuin stimuloivana päihteenä. Nuoret toivat kuitenkin esiin ristiriitaisia tulkintoja, esimerkiksi kavereita jaettiin ”hyviin ja pahoihin” kuin myös päihteidenkäytössä tunnistettiin samanaikaisesti hyviä ja huonoja puolia sekä seurauksia. Kokemustiedon merkitys nousi opinnäytetyössä esiin kuvailussa siinä, että nuori itse tietää enemmän päihteistä lääkärit ja siinä, että nuori koki merkityksellisimpänä tuen, jota oli saanut kokemusasiantuntijalta.

Nuorten tarinoissa rikoksista irrottautumista olivat tukeneet kaverit, jotka saivat konkreettisissa tilanteissa estettyä rikosten tekemistä sekä viranomaistoimista lastensuojelun erityisen huolen pidon jakso sekä poliisin pidätys ja tutkintavankeus. EHO-jakso ja vankeus

olivat toimineet nuorten mukaan ”pysäyttäjinä”, jolloin oli aikaa miettiä. Yksi kuvasi vasta toisen tutkintavankeusajan vaikuttaneet muutokseen. Muutaman täysi-ikäistymisen kynnyksellä olevan nuoren tarinoissa ilmeni kaveripiirien vähentyminen ja päihteiden käytön väheneminen, jotka osaltaan selittivät rikoksetonta elämänvaihetta. Useinhan rikollisuus luonnollisesti suurimmalla osalla laskee iän kasvaessa ja myös päihteet ja rikokset linkittyvät vahvasti toisiinsa. Päihteistä irrottautuminen koettiin osan nuoren osalta erittäin haastavaksi ja siinä oli auttanut muun muassa kokemusasiantuntijan kohtaamiset ja keskustelut sekä oma tahto ottaa apua vastaan. Päihteistä irrottautuminen näyttäytyi niiden osalta, ketkä puhuivat olevansa riippuvaisia, vaikeana prosessina. Osa nuorista taas oli käyttänyt koviakin huumeita ja kertoi ne lopettaneensa kaveripiirien muututtua.

Kouluun, poliisiin, järjestyksenvalvojiin, vankilaviranomaisiin ja lastensuojeluun liittyvissä kielteisissä kokemuksissa nuoret eivät kokeneet useinkaan epäoikeudenmukaisena interventioita tai kontrollitoimia itseään, vaan enemmänkin kohtaamisen tapoja. Syyttely, pelkästään ei-toivotusta käyttäytymisestä puhuminen ja nuoren hyvien puolien esiin nostamatta jättäminen aiheuttivat sen, että nuori ei tullut kohdatuksi omana kokonaisuutena itsenään. Nuori saattoi jo valmiiksi hävetä tekoaan ja sitten työntekijät vielä pahensivat tätä tunnetta.

8.1 Kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen merkitys

Nuorten kasvuympäristö ja muut taustatekijät, kavereiden ja ryhmänpaineen merkitys, päihteiden käyttö ja eri viranomaisten kohtaamiset kietoutuvat toisiinsa monin tavoin rikoksia tehneiden nuorten elämässä. Nuorten taustat ja elämäntilanteet olivat erilaisia, mutta kaikkia yhdistäviä tekijöitä oli muun muassa kaveripiireissä tapahtuneet muutokset liittyen rikosten tekemiseen ja niiden lopettamiseen, pitkäaikaisen harrastumisen päättyminen teini-iän kynnyksellä ja kouluvaikeudet. Opinnäytetyön rakenne onkin keinotekoinen erottaessaan muun muassa sosiaaliset suhteet, päihteiden käytön ja viranomaisten ja ammattilaisten kohtaamiset toisistaan. Eri tekijöiden limittyminen toisiinsa paljastuu kuitenkin kappaleesta toiseen. Kavereiden ryhmänpaine on vaikuttanut paitsi rikosten tekemiseen, myös päihteidenkäyttöön. Päihteidenkäyttö on puolestaan ollut merkittävä osa ajanviettoa kavereiden kanssa. Päihteet ovat myös heikentäneet sosiaalisia suhteita, vaikka toisaalta ne ovat tuoneet mielekästä ajanviettoa. Rikokset, päihteet ja koulupoissaolot ovat johtaneet viranomaisten interventioihin ja kohtaamisiin. Aina kohtaamiset eivät ole olleet nuorten mukaan onnistuneita, eikä ne ole vieneet nuoren tilannetta parempaan suuntaan, vaan pahimmissa tilanteissa johtanut koulupoissaolojen lisääntymiseen tai hatkareisuuteen. Toisaalta taas viranomaisten arvostavissa ja myönteisiä asioita korostavissa kohtaamisissa nuoret kokivat tullessaan ymmärretyksi, pysyivät paremmin koulussa tai saivat järjestystä elämänhallintaan turvaa tuovan aikuisten kontrollin myötä.

Opinnäytetyössä ilmeni viranomaisesta tai toimijasta riippumatta, että nuoret kokivat negatiiviseksi tilanteet, joissa aikuinen toimi syyllistävästi tai käytti työhönsä perustuvaa valtaa ilman, että oli kunnolla käsitelty päätöksiä tai toimenpiteitä nuoren kanssa. Myös kohtaamiset, joissa keskityttiin vain nuoren normien vastaisiin tekoihin huomioimatta hänen tilannettaan kokonaisuutena tuli tarinoissa esiin kielteisessä valossa. Tanja Äärelän väitöskirjassa nuoret vangit olisivat mahdollisesti kokeneet peruskoulukokemuksensa myönteisemmin ja voineet keskittyä oppimiseen, mikäli olisivat tulleet hyväksytyksi niin nuorena kuin oppijana. Erilaiset rangaistukset, vaatimukset ja säännöt eivät olleet toimineet nuorten kanssa, vaan ne olivat vain voimistaneet ei-toivottua käyttäytymistä. Aiemmat tutkimuksetkin vahvistavat, että myönteistä käytöstä vahvistamalla saadaan parempia tuloksia aikaan kuin ei-toivottua käytöstä torjumalla. (Äärelä 2012, 247.) Saatamme tahattomasti heikentää nuoren mahdollisuuksia pärjätä koulussa tai oppia teoistaan, mikäli keskitymme vain nuoren huonoihin tekoihin. Mikäli nuori kohdataan monessa palvelussa ja aina ongelmiansa kautta, saattaa jäädä huomaamatta nuoren käyttäytymisen taustalla olevat selittävät tekijät sekä nuorella oleva potentiaali.

Kohtaamisissa eri viranomaisten kanssa oli niin kuulluksi tulemisen, ymmärryksen kuin kohtaamattomaksi tulemisen ja syyllistämisen kokemuksia. Koska kohdatuksi, ymmärretyksi ja hyväksytyksi tuleminen on jokaisen ihmisen perustarpeita (Honneth 1996), on erityisen surullista, ettei se aina onnistu niiden nuorten kohdalta, joilla on muutenkin ollut vaikeuksia elämänpoluillaan.

Suurin osa meistä aikuisista tunnistaa virheen tapahtuttua tehneensä väärin ja usein katu sekä häpeää tekoaan. Häpeä ei näy välttämättä päälle päin ja se voi olla kenelle tahansa hyvin vaikeaa sanoittaa ääneen. Miksi ajattelisimme, että rikoksia tehneiden nuorten kohdalla asia olisi toisin? Nuoret eivät välttämättä haastatteluissakaan sanoittaneet häpeää ja väärintekojaan, mutta hyväksymällä itse sanktiot he kuitenkin näin tekivät sanattomasti. Tarvitseeko työntekijöiden siis kiirehtiä ja painostaa, jotta kuulisi ääneen nuoren häpeän tunnustuksen? Äärelän mukaan nämä nuoret kaipaavat hyväksyvää kohtaamista ehkä enemmänkin kuin ei-syrjäytymisriskissä olevat lapset ja nuoret (Äärelä 2012, 240).

NEET-nuorten elämänpolullisissa haastatteluissa ilmenee nuorten kokemus palvelurakenteiden mahdollisuudesta tukea heitä paremmin, mikäli heidän näkemyksiä kuullaan ja vähennetään yhteiskunnan odotuksia heidän ohjaamisessaan (Gretschel & Myllyniemi 2020, 8). Kuulluksi tulemisen varmistaminen ei ole itsestäänselvä taito ja varmasti vain harva työntekijä tarkoituksellaan jättää nuoren tarpeita ja ajatuksia kuulematta. Itsekin soimasin itseäni haastatteluaineistoja litteroidessani, kun havaitsin kohtia, joissa en ollut kuullut, mitä nuori oli minulle sanonut. Olin tullut ohittaneeksi monia kohtia, joissa olisin voinut antaa kysymyksiä mahdollisuuden nuorelle puhua enemmän hänelle mahdollisesti erityisen merkityksellisestä asiasta. Kuuntelemisen ja dialogin ja siihen pääsemisen taitoja voi kuitenkin onneksi harjoittaa (Saarholm & Turkka 2021, 103, 107).

Tämä opinnäytetyö on kuvaus kuuden nuoren elämänpolkuun liittyvistä kertomuksista, rikos- ja päihdekierteiden sekä ammattilaisten kohtaamisten näkökulmista. Elämänpolullinen nuorten kokemusten tarkastelu on tutkimusten valossa merkittävää nostaa palvelurakenteiden kehittämisessä keskiöön (Gretschel & Myllyniemi 2020). Nuoren kanssa työskentelyssä tarvitaan aikaa, jotta kaikki nuoren elämässä olevat tekijät tulevat tunnustetuksi ja näkyväksi. Paljon jäi varmasti nuorilta haastatteluissakin kertomatta, koska oman elämän kipeiden kohtien avaaminen toiselle vaatii ääretöntä luottamusta. Tuota luottamusta opinnäytetyön tulosten ja aiempien tutkimusten (ks. Äärelä 2012) mukaan ei saa nuorta syyllistämällä, vaan nuoren kohtaamalla kokonaisuutena, arvostavasti ja vahvuuksia tunnistaen. Arvostavasta kohtaamisesta on matkaa sellaiseen pitkäjänteiseen luottamukseen, jossa niin nuori kuin työntekijä tuntevat toisensa ja voivat aidosti käsitellä nuoren ja lähiyhteisön kanssa arjen haasteita ja onnistumisia.

8.2 Vertaissuhteiden ja kokemusasiantuntijuuden huomioiminen

Opinnäytetyössä nuorten kuvaukset kavereiden ja ryhmien merkityksestä rikosten tekemisessä herätti pohtimaan yhteiskuntamme rikos- ja päihdeoireiluun kohdistuvia nuorten palvelurakenteita, kuten sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä rikosseuraamuslaitosta, jotka paljolti keskittyvät yksilöihin. Koulu, nuorisotilat, jalkautuva nuorisotyö ja vapaaehtoiset ryhmäharrastukset ovat paikkoja, joissa nuoria kohdataan heille luonnollisissa ryhmissä. Näissä yhteisöissä taas ei puolestaan välttämättä ole tietoa nuoren rikollisesta oirehdinnasta, muuten kuin kyseisessä yhteisössä tapahtuvan mahdollisen käytösoireilun osalta. Rikokset tapahtuvat nuorten ryhmissä, osa kavereista voi olla koulusta tuttuja, osaan tutustutaan vapaa-ajalla ja muodostetaan muita ryhmiä.

Nuorten kanssa aikuisten käymät keskustelut rikoskäyttäytymisestä ja nuoren todellinen vapaa-aika kavereiden kanssa voivat olla hyvinkin kaukana toistensa todellisuuksista. Onko aikuisilla mahdollista tukea ja vahvistaa joko niitä hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa tukevia nuorten kaverisuhteita tai toisaalta vaikuttaa niiden nuorten ryhmien rikolliseen käyttäytymiseen, jotka hölmöilevät yhdessä? Rikollisuuteen haitallisesti vaikuttavien interventioiden klassikko 1940-luvulla Cambridge-Somerville Youth Study sisälsi säännöllisiä nuoren ja perheen tapaamisia sosiaalityöntekijän kanssa, ohjausta eri palveluiden piiriin, joista yksi oli yhteiset kesäleirit rikoksia tehneille nuorille. Interventiossa mukana olleiden nuorten pidätysten määrä oli suurempi kuin interventioita käymättömien. Myöhemmät tutkimukset ovat tukeneet sitä, että jengi-identiteetille annettu huomio voi jopa lisätä rikollisuutta. (Kivivuori ym. 2018, 366-367.)

Tulisiko siis kuitenkin yhteiskunnan palvelujärjestelmässä pyrkiä kehittämään nuorten ryhmille sopivia interventioita, kun ryhmän vaikutus nuorten elämään on niin suuri? Tarkoittaako aiempi viranomaisten klassinen epäonnistuminen rikosten torjunnassa sitä, ettei nuorten ryhmiä ja niiden kanssa tehtävää työtä voida nähdä yhtenä keinona vaikuttaa nuorisoriikollisuuteen? Haikkola ym. 2019 rikoksia tehneiden nuorten haastatteluissa vertaisilta saatu tuki sekä

toiminnalliset ryhmätoiminnot saivat kiitosta, joissa oli mahdollisuus saada uusia kavereita (2019, 124).

Opinnäytetyössä nousi esiin nuoren kokemus oman kokemustiedon arvostamisesta sekä se, että nuori arvosti erityisesti tukea, jossa oli saanut käydä keskusteluja päihteiden käytöstä koulutetun kokemusasiantuntijan kanssa. Opinnäytetyö yhdessä aiempien tutkimusten kanssa, jotka käsittelevät kokemusasiantuntijuuden kehittymistä tunnekokemusten kautta kuin nuorten kokemuksia kokemusasiantuntijuuden arvostamisesta (Soronen 2020; Haikkola, Hästbacka, Pekkarinen 2019) herättelevät pohtimaan, että sellaisen kokemusasiantuntijuuden lisääminen palvelujärjestelmään ammattilaisten rinnalle, jossa kokemusasiantuntija saa kehittyä ja käsitellä omaa elämäänsä yhdessä ammattilaisten ja muiden kokemusasiantuntijoiden kanssa voisikin olla palvelujärjestelmämme nuorisolähtöisyyttä edistävä tekijä.

8.3 Pohdintaa

Opinnäytetyöprosessi on ollut kasvattava kokemus. Innostun helposti uusista asioista niin työssä kuin vapaa-ajalla ja usein päätöksentekoni on melko nopeatempoista. Opinnäytetyö, erityisesti nuorten haastatteluiden kerääminen, sai minut pysähtymään monta kertaa. Saatoin miettiä yön yli, onko oikea hetki olla yhteydessä nuoreen. En pitänyt kiirettä tai painostanut nuoria, mikäli ensimmäinen ehdotettu aika peruuntui. Jokainen haastattelukerta oli ainutlaatuinen ja sille oli varattu riittävästi aikaa. Vaikka osa haastatteluista kesti alle tunnin, se sisälsi aina nuoren huomioimista hänen toivomallaan ruualla, haastattelun, jossa pyrin kuuntelemaan ja kunnioittamaan nuoren antamaa luottamusta ja sen rajoja, sekä palkkion lahjakortin, kiitosten, hymyn ja jakamattoman läsnäolon muodossa.

Pysähdyin haastatteluiden jälkeen miettimään, olenko menossa oikeaan suuntaan, mitkä ovatkaan minun käsityksiäni tiedosta. Miten minä voin tulkita nuoren minulle kertomia asioita ja entä mitä ajattelen siitä, jos nuoren tosiasialliset teot ja sanat ovatkin ristiriidassa keskenään. Kyseenalaistin itseäni ja muutin opinnäytesuunnitelmiani useita kertoja opinnäytetyöprosessin aikana, lopulta palaten juuri sinne, mitä alun perin tavoittelinkin - nuorten tarinoihin. Ricoer (1978) pohti kirjoitetun tekstin tulkinnan vaikeutta. Tulkintoja puolesta ja vastaan voidaan argumentoida ja etsiä argumentteja yhdistäviä tekijöitä. Tulkitsija voi silti lopulta jäädä välittömän ymmärryksen ulkopuolelle. Pelkän kirjoituksen varassa tulkintaa heikentää kirjoittajan ja lukijan yhteisen tilan puuttuminen. (Ricoeur 1978, 130-131.) Kirjoittamani tulkinnat nuorten tarinoista pohjautuvat litteroituihin keskusteluihin, haastattelutilanteiden yhteiseen vuorovaikutustilanteeseen ja myös väistämättä siihen sosiaaliseen, kulttuuriseen ja rakenteelliseen todellisuuteen, jossa elän ja jota kautta näen maailman. Olen pyrkinyt ymmärtämään nuorten tarinoiden avulla heidän todellisuuttaan ja tulkita nuorten tarinoita heidän ääntä kunnioittaen.

Nuorten kertomukset elämästään vahvistavat aiempia tutkimuksia siinä, että nuorten rikosten taustalla piilee monisyisten, toisiinsa kietoutuneiden tekijöiden summa (Elonheimo 2010,

Haikkola ym. 2019). Opinnäytetyö vahvistaa myös aiempia tutkimuksia väkivaltarikoksia tehneiden nuorten kohtaamisen tärkeydestä (Äärelä 2012). Koskaan ei pidä olettaa nuoresta tai tämän perheestä mitään liian nopeasti, vaan antaa aikaa tutustumiselle ja luottamuksen rakentumiselle. Luottamuksen rakentumisen palikat vaativat aikuisilta sensitiivisyyttä sanoissaan, ettei sinne lipsahda tahtomattaan syyllistäviä tai moralisoiva kohtia, jotka saavat nuoren vain vetäytymään, puolustautumaan tai provosoitumaan. Opinnäytetyön tekeminen on mahdollistanut minulle oman työni tarkastelun eri näkökulmasta ja tunnen sydämessäni, että jokin minussa on muuttunut tämän jälkeen. Erään haastateltavan sanoja mukailen, *vaikka tietoa löytyy kirjoista, nämä nuoret tietävät kokemuksessaan enemmän*. Jotta sen tiedon heiltä saa, pitää malttia pysähtyä kuuntelemaan.

Pirstaleinen palvelujärjestelmä on tunnistettu ongelmaksi lasten ja nuorten palveluiden vaikuttavuudessa. Vaikka yhteistyölle on luotu rakenteita, eivät palvelut useinkaan ylitä sektori- ja kuntarajoja. Palveluiden rajat muodostavat asiakkaiden elämään nähden katvealueita, joiden johdosta asiakkaat nähdään lähinnä yksittäisten oireiden ja ongelmien kanssa kussakin palvelussa. (Honkatukia ym. 2020, 48-49.) Lasten ja nuorten toiveita asiakassuhteiden laadusta on kuultu paljon tuloksina: luottamuksellisuus, kasvokkaisuus ja pitkäaikaisuus (Peltola & Moisio 2017, 24). Palvelurakenteemme järjestäen rikkovat tätä pitkäaikaisuutta, kun esimerkiksi opettajat vaihtuvat vähintään ala- ja yläkoulun välillä, lastensuojelu rakentuu usein lastensuojelutarpeen arviointiin, avohuoltoon ja sijoitukseen sekä terveydenhuollon palvelut pirstaloituvat niin erilaisiin arviointeihin kuin erilaisiin hoitomuotoihin ja -yksiköihin.

Opinnäytteen haastattelussa esiin tullut nuoren toive olla muuttamatta omaan kotiin, ja lastensuojelun asumisharjoittelun jälkeen vanhemman kotiin palaaminen herättivät pohtimaan myös lastensuojelun päättymisen ja jälkihuollon välistä kriittistä nivelvaihetta itsenäistymisen kynnyksellä. Suomessa itsenäistyminen tapahtuu kansainvälisestikin verrattain varhain jo 22-vuotiaana (Honkatukia 2020 ym. 77). Kodin ulkopuolelle sijoitetuilta nuorilta ”vaaditaan” kuitenkin mahdollisesti pitkäaikaisesta kodistaan, laitosympäristöstä itsenäistymistä jo 18 vuoden iässä. Vaikka tukea on tarjolla 18 ikävuoden jälkeen, on vastassa uudet jälkihuollon palveluiden työntekijät. Tämä ei vastaa nuorten useissa tutkimuksissa esiin tulleiden toiveiden mukaista pitkäaikaista ja luottamuksellista asiakassuhdetta. Opinnäytteessä kahdella nuorella oli pettymyksiä itsenäistymisen ensi askeliaan koettuaan. Näiden kriittisten nivelvaiheiden aikana nuorella olisi hyvä olla taustallaan tuttuja, luottamuksellisia aikuissuhteita ottamassa vastaan, jos tuleekin pettymyksiä aikuistumisen kynnyksellä eikä aikuisuus olekaan sitä, mitä odotti.

Palvelujärjestelmän pirstaloitumisen haasteita vastaamaan on tullut monenlaisia järjestökentän palveluita, joissa pystytään vastaamaan nuorten kokonaisvaltaisiin tarpeisiin. Esimerkiksi nuorten turvatalojen itsenäistymisen tukea nuoret ovat kiitelleet tutkimushaastatteluissa kokonaisvaltaisena (Honkatukia ym. 2020, 52). Nuorisolääketiede ja

sen erityispätevyys on tunnustettu omaksi osaamisalueekseen. Nuorisolääketiede vastaa tarpeeseen, joihin lasten eikä aikuisten terveydenhuoltopalvelut pysty nuoruuden kehitysvaiheessa. (Nuorisolääketiede 2014.) Pitäisikö meillä olla vastaavasti lakisääteisissä palveluissa paremmin nuoruuden ikävaiheen kokonaisvaltaisesti huomioiva lasten sekä nuorison palvelut?

Opinnäytetyöni saa jatkoa Koneen säätiön rahoittamassa *Palvelujen pirunpolskasta nuorten nuotteihin* - tutkimushankkeessa 2021-2022, jossa Vaasan yliopiston sosiaali- ja terveyshallintotieteiden kompleksisuustutkijat tutkijatohtorit Hanna-Kaisa Pernaa, Juha Lindell, emeritaprofessori Pirkko Vartiainen sekä kriminologian ja restoratiivisen oikeuden dosentti Henrik Elonheimo (ty) lähtevät Aseman Lapset ry:n kanssa tutkimaan palvelurakenteiden sektorirajat ylittävän yhteiskehittämisen mahdollisuuksia ja esteitä rikoksia tekevien nuorten ja heidän perheiden tarpeita peilaten.

Opinnäytteeseen haastattelun antaneet nuoret antoivat myös luvan siihen, että heidän anonymisoidut ja litteroidut haastatteluaineistot saadaan käyttöön Pirunpolska -hankkeessa. Pääsen siis vielä palaamaan yhdessä kompleksisuustutkijoiden, kriminologin ja nuorten haastatteluaineistojen kanssa dialogiin ja uusiin oivalluksiin. Pirunpolska-hankkeessa tutkimusmatkaan osallistuu monialaisten dialogisten seminaarien kautta Pasila-hankkeen yhteistyökumppaneita niin poliisista, sosiaalityöstä, koulusta, rikosseuraamuslaitoksesta, nuorisolääketieteestä kuin Keijo-koulutuksen käyneitä rikos- ja päihdetaustaisia kokemusasiantuntijoita, jotta saamme monialaisen asiantuntijuuden ja kokemuksen hankkeen tueksi. Tavoitteena on selvittää, millaisia yhteistyön esteitä sektorirajat ylittävässä yhteistyössä on ja miten palvelurakenteita voidaan yhteiskehittää, jotta ne vastaisivat paremmin nuorten ja perheiden tilanteisiin. Nuoret antoivat minulle luvan olla heihin yhteydessä jatkossa, jos jatkan omia opintojani pidemmälle. Parasta tässä on se, että minulla on mahdollisuus olla nuoriin yhteydessä joidenkin vuosien jälkeen ja kysyä ”Mitä kuuluu?”

Lähteet

Painetut

Kaasila R., Rajala R. & Nurmi K. E. 2008. Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Juvenes print.

Kivivuori J., Aaltonen M., Näsi M., Suonpää K. & Danielsson P. 2018. Kriminologia - Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Tallinna: Gaudeamus.

Presser L. & Sandberg S. 2015. Narrative Criminology - Understanding stories of crime. Edited. Presser L. & Sandberg 2015. New York University Press.

Puusa A., Hänninen V. & Mönkkönen K. 2020. Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. (toim. Puusa A. & Juuti R.) Tallinna: Gaudeamus.

Puustinen A. & Jalonen H. 2020. Kompleksisuusajattelu - ymmärtämistä edistävä uusi lähestymistapa vai vanhaa viiniä uudessa pullossa? Teoksessa Johtaminen kompleksisessa maailmassa. Viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen. Toim. Pirkko Vartiainen ja Harri Raisio. Viljandi: Gaudeamus.

Ricoeur P. 1978. suom. (2000). Tulkinnan teoria: diskurssi ja merkityksen lisä. Suom. Heikki Kujansivu. Tutkijaliitto. Suomennettu teoksesta Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning. Texas Christian University Press, Fort Worth, 1976.

Valli R. & Aaltola J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Viikki-Ripatti S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2/2011. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Äärelä T. Aika paljon vaikuttaa minkälainen ilme opettajalla on naamalla - Nuoret vangit kertovat peruskoulukokemuksistaan. 2012. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Sähköiset

Aaltonen S. & Kivijärvi A. & Peltola M. & Tolonen T. 2011. Ystävydet. Teoksessa Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. 2011. toim. Määttä M. & Tolonen T. Nuorisotutkimusseura.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/264609>

Elonheimo H. 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turun yliopisto. Akateeminen väitöskirja.
<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Farrall S. & Calverley A. 2006. Understanding desistance from Crime - Emerging theoretical directions in resettlement and rehabilitation. Uk by Bell & Bain Ltd, Glasgow.

Forss M., Turkka H. & Saarholm J. 2020. Nuorten rikoskierteeseen tartutaan uusin ottein. Oikeusministeriön Haaste-lehti 1-2/2020. Viitattu 12.2.2021.
https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste1-2020/nuorenrikoskierteeseen_tartutaan_uusin_ottein.html

Granfelt R. 2013. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri S. & Kainulainen S. (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Dia-konia-ammattikorkeakoulu 2013.
https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/10/Paikka_asua_ja_elaa_diak_2013.pdf

Gretshel A. & Myllyniemi S. 2020. Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista.
https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/01/tutkimusjulkaisu-110_nettiin.pdf

Haarakangas K. 19.11.2020. Nuorten rikollisuus on laskussa - mutta pieni joukko nuorista tekee yhä enemmän ja vakavampia rikoksia. Tilastokeskuksen verkkosivut. Viitattu 7.3.2021.
<http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/nuorten-rikollisuus-on-laskussa-mutta-pieni-joukko-nuorista-tekee-ya-enemman-ja-vakavampia-rikoksia/>

Haikkola L., Hästbacka N. & Pekkarinen E. 2019. Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. 2019:34. ISSN 2342-6799.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161548/34_Kuka%20vastaa%20nuorten%20rikoksiin.pdf

HE 71/2019 VP. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja alstensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännösten muuttamiseksi. Jälkihuollon laajenemista koskeva esitys. Viitattu 6.1.2021
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_71+2019.aspx

Heino T. 2020. Ilmiön laajuus ja luonne. Teoksessa Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Toim. Heino T. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu 12/2020.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/140861>

Hermanson E., ja Sajaniemi N. 2018. Nuoruuden kehitys: mitä tapahtuu pionnan alla? Duodecim 2018;134:13-19. Teema: nuorisolääketiede

Honkatukia P., Kallio J., Lähde M. & Mölkänen Jenni. 2020. Oma itsenäisyys osa yhteiskuntaa. - Itsenäistyvät nuoret aikuisina kansalaisina. All youth ja Punainen Risti Nuorten turvatalo.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/123861/978-952-03-1731-7.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Hämäläinen Yle 5.1.2021. Kuka valvoo vartijoita? Yle-Uutiset.
https://yle.fi/uutiset/3-11687561?fbclid=IwAR0TcvbEZTqoDi7m6L7wHOSqK6pGzrustkD-aHeFjvTKsE_RJo2xDqzje_g

Koivuranta E. Nuorisotutkija varoo leimaamista: nuorten rikollisuutta on ollut aina - ”Olemme taas tässä samassa keskuksessa”. Yle. 11.11.2020
<https://yle.fi/uutiset/3-11642075>

Korkiamäki R. 2018. Nuorten vertaissuhteet voimavaroina. Julkaistu alun perin Haaste -lehdessä 3/2018. s.12-14
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104533/nuorten_vertaissuhteet_voimavarana_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Korkiamäki R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskunta- ja kulttuurietietiedien yksikkö. Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68124/978-951-44-9124-5.pdf?sequence=1>

Kuokkanen K. Helsingin keskustassa liikkuu nyt joukoissa yli sata mahdollisesti vaarallista nuorta - Asiantuntijoiden mukaan taustalla on uusi maahanmuuttoon liittyvä ilmiö. Helsingin sanomat 10.11.2020. Viitattu 29.12.2020.
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007609651.html>

- Maunu A. 2012. Ryyppäämällä ryhmäksi? Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin.
https://ehyt.fi/wp-content/uploads/2020/06/ryyppaamalla_ryhmaksi.pdf
- Marttunen M., & Salmi V. (2009) Nuorisorikollisuus. Teoksessa Rikollisuustilanne 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 247.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152439/1_Nuorisorikollisuus.pdf?sequence=19
- Mertanen K. 2020. Not a Single one left behind. Kasvatustieteellinen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/320548/mertanen_katariina_dissertation_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Nuorisolääketiede. 2014. Lääkäriliiton hallituksessa hyväksytty päätös nuorisolääketieteen päteväytymisestä. Viitattu 6.1.2021
https://www.laakariliitto.fi/palvelut/koulutukset/erityispatevyydet/nuorisolaaketiede/?fbclid=IwAR2D5sXkld-38eJecunvIRkE8rfqrXjGR0IbhqfV_waY4cQrEjP6CZspNdU
- Paastela K. Helsingin uutiset. 28.9.2019. ”Poliisilla ei ole keinoja puuttua alaikäisten vakaviin rikoksiin” -uhrien asema huolestuttaa konkaripoliisia Marko Forssia.
<https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1201308>
- Peltola M. & Moisio J. 2017. Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentiltä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon. Nuorisotutkimusverkosto.
https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/aania_ja_aanettomytta_palvelukentilla.pdf
- Pekkarinen E. 2010. Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 102.
https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/stadilaispojat_rikokset_ja_lastensuojelu.pdf
- PolStat. 2021. Taulukkoja 2018-2020 alaikäisten väkivaltarikosepäilyjen osalta rikosnimikkeittäin Suomessa ja Helsingissä. Poliisin tilastorekisteristä 24.2.2021. Saatu komisario Reko Silveniukselta.
- Raitasalo M. 2019. Nuorten raitistuminen jatkuu, mutta kannabiskokeilut ovat lisääntyneet. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen verkkosivut. Viitattu 30.1.2021.
<https://thl.fi/fi/-/nuorten-raitistuminen-jatkuu-mutta-kannabiskokeilut-ovat-lisaantyneet>
- Rytkönen M. Yle 22.5.2019. ”Lähdin pois vain siksi, kun mulla on paha olo”, sanoi lastensuojelusta karannut nuori. -Sadat nuoret karkaavat lastensuojelulta vuosittain.
<https://yle.fi/uutiset/3-10794587>
- Saarikkomäki E. 2015. Perceptions of Procedural Justice Among Young People: Narratives of Fair Treatment in Young People’s Stories of Police and Security Guard Interventions. *The British Journal of Criminology*, Volume 56, Issue 6, November 2016, Pages 1253-1271, <https://doi.org/10.1093/bjc/azv102>
<https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/56/6/1253/2415109?redirectedFrom=fulltext>
- Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html (Viitattu 2.4.2021)
- Soronen K. 2020. Tunnekokemukset osana kokemusasiantuntijaksi kehittymistä. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti*. vol. 28. (1) 2020. s. 60-76
<https://doi.org/10.30668/janus.70425>
<https://journal.fi/janus/article/view/70425/49869>

Turunen J. 17.12.2020. Rikos, jonka pitäisi muuttaa maailmaa.
<https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/rikos-jonka-pitaisi-muuttaa-maailmaa>

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Vaarala V. Suomessa on yksi poikkeuksellinen asia, jolla nuorisorikollisuutta on saatu kitkettyä - tämän takia Suomi ei välttämättä ole Ruotsin tiellä. Yle. 13.11.2020. Viitattu 29.12.2020.
<https://yle.fi/uutiset/3-11642331>

Julkaisemattomat

Saarholm J. & Turkkala H. 2021. Nuorten konfliktit - Ymmärrystä ja ratkaisuja kompleksisiin tilanteisiin. Teoksesta erityisesti Osa 2. Konfliktinratkaisun hybridimalli ja luottamuksen rakentamista koskeva kappale. Julkaistaan 5.5.21. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Liitteet

Taulukko 1: Analyysin vaiheet	17
Taulukko 2: Esimerkki kategorian muodostamisesta	20
Taulukko 3: Väkivaltarikosepäilyt Suomessa 2018-2020, joissa epäiltynä alaikäinen	Virhe.
Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	
Taulukko 4: Väkivaltarikosepäilyt Helsingissä, joissa epäiltynä alle 18-vuotias	Virhe.
Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	
Liite 1: Haastattelun teemakortit	66
Liite 2: Nuoren suostumus tutkimukseen	67
Liite 3: Tutkimuslupa hakemus Aseman lapset ry:n hallitukselta	68
Liite 4: Tiedot Helsingin poliisilaitokselle	69

Liite 1: Haastattelun teemakortit

Teema 1 Taustakysymykset, Vaaleanpunaiset kortit

1. Ikäsi? Kerro itsestäsi?
2. Lapsuus
3. Päiväkoti

Teema 2 Läheiset, keltaiset kortit

4. Perhe
5. Sukulaiset
6. Kaverit
7. Tyhjä kortti

Teema 3 Vapaa-aika vaalean liilat kortit

8. Mielekäs tekeminen
9. Harrastukset
10. Vapaa-aika
11. Nuoruus

Teema 4 Viranomaiset ja muut toimijat, vaalean siniset kortit

12. Koulu
13. Terveystieteet
14. Lastensuojelu
15. Poliisi
16. Järjestyksenvalvojat
17. Lääkärit
18. Tyhjä kortti

Teema 5 Rikokset ja päihteet, vaalean vihreät kortit

19. Rikokset
20. Tupakka, nuuska
21. Alkoholit
22. Huumeet
23. Väkivalta
24. Tyhjä kortti

Teema 6 Tulevaisuus, siniset kortit

25. Aikuisuus
26. Rikokset
27. Haaveet, unelmat
28. Tyhjä kortti

Jokerikortit, violetit kortit

29. Tärkeä aikuinen / tärkeät aikuiset
30. Elämän käännekohtat + ja -

Liite 2: Nuoren suostumus tutkimukseen

Nuoren suostumus tutkimukseen

Teen opinnäytetyötä Laurea-ammattikorkeakoulun ylempää ammattikorkeakoulututkintoon ”sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen”. Haluan sinut mukaan tutkimukseen haastateltavaksi, koska kokemuksesi kertominen on tärkeää ja arvokasta. Opinnäytetyössä tutkitaan nuorten kokemuksia rikosten tekemisestä, siitä, mitkä asiat siihen vaikuttavat ja mitä ajatuksia on rikosten teon lopettamisesta tai jatkamisesta. Koko tutkimusprosessi on luottamuksellinen, enkä puhu kenellekään sinulta kuulemiani asioita siten, että sinun henkilöllisyytesi selviää.

Tutkimukseen osallistuminen on anonymia, eli sinun nimesi ei lue missään. Poistan tutkimuksesta kaikki sellaiset tiedot, josta sinut voidaan tunnistaa, kuten nimi, ikä, asuinpaikka tai muut henkilökohtaiset tiedot, mitä mainitset haastattelussa. Vaikka työkseni työskentelen nuorten parissa, tätä tutkimusta tehdessäni olen tutkijan roolissa ja minua sitoo tutkimuseettiset periaatteet. Tutkimuksessa kerättyä haastatteluaineistoa käytetään ainoastaan tutkimuskäyttöön. Voit peruuttaa suostumuksen tutkimukseen milloin tahansa. Sinulla on myös oikeus kysyä minulta lisätietoja tutkimukseen liittyen.

Olen todella kiitollinen, kun suostut tähän tutkimukseen. Nämä tutkimusluvut ja muut aineistot säilytän lukollisessa kaapissa. Pyydän sinulta lupaa siihen, että saisin myöhemmin olla uudestaan yhteydessä ja kysyä mitä kuuluu sekä mahdollisesti haastatella uudestaan osana jatkotutkimusta. Lisäksi pyydän lupaa antaa anonymisoitua haastatteluaineistoa Vaasan yliopiston tutkijoiden käyttöön.

Annan suostumukseni:

Kyllä___ Ei___ Tähän tutkimukseen ja haastatteluun

Kyllä___Ei___ Tutkimusaineiston ja tutkimuslupien säilyttämiseen lukitussa kaapissa ja käyttämiseen jatkotutkimuksessa

Kyllä___Ei___Minulle luvan olla sinuun yhteydessä tehdessäni jatkotutkimusta, jolloin tätä tutkimusaineistoa jatkettaisiin mahdollisesti uudella haastattelulla.

Kyllä___Ei___Julia Saarholmille luvan luovuttaa litteroitua aineistoa Vaasan yliopiston kompleksisuustutkimusryhmän tutkijoille Aseman Lapset ry:n ja Vaasan yliopiston yhteistä tutkimushanketta varten, jossa tutkitaan hallinnonrajat ylittävää yhteistyötä nuorten tekemien rikosten osalta.

Päivämäärä ja paikka: _____

Nimenselvennys ja allekirjoitus: __. _____

Puhelinnumero, sähköposti: _____ (Jos saan luvan olla yhteydessä myöhemmin)

Liite 3: Tutkimuslupa hakemus Aseman lapset ry:n hallitukselta

Hei,

Alla saate ja liitteenä tutkimussuunnitelma.

Aseman Lapset ry on tilannut laadullisen tutkimuksen Julia Saarholmilta Laurea-ammattikorkeakoulun ylemmän AMK:n Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen koulutusohjelman opinnäytetyönä. Helsingissä haastatellaan Aseman Lapset ry:n Pasila-hankkeen nuoria. Pasila-hankkeen nuoret ohjautuvat Aseman Lapset ry:lle Helsingin poliisilaitoksen nuorisoryhmästä. Haastatteluita toteutetaan myös Lapissa HSS (Hoitoon sakan sijaan) -nuorille. Nuoria haastatellaan heidän kokemuksistaan rikosten tekemisestä, rikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä sekä rikollisuudesta irrottautumisesta. Haastattelut tehdään syyskuun 2020 ja helmikuun 2021 välisenä aikana. Opinnäytteen on tarkoitus valmistua keväällä 2021.

Suostumukset haastatteluun pyydetään nuorilta kirjallisina. Ennen haastatteluun suostumusta heille kerrotaan tarkasti tutkimuksen tarkoituksesta. Tutkimukseen osallistuminen on nuorille vapaaehtoista ja anonyymia. Nuori voi keskeyttää suostumuksensa haastatteluun ja tutkimukseen milloin tahansa. Tutkimuksen litteroidulle aineistolle pyydetään säilytyslupaa jatkotutkimusta varten. Tämä ilmoitetaan myös nuorille sekä heidän suostuessaan pyydetään lupaa olla uudestaan yhteydessä jatkotutkimuksen aikana mahdollisia uusintahaastattelua varten. Tutkimusaineistoa käytetään vain tutkimuskäyttöön.

Tutkimuslupa haetaan Helsingin osalta Aseman Lapset ry:n hallitukselta. Tutkimuksesta tiedotetaan lisäksi Helsingin poliisilaitoksen nuorisoryhmää ja poliisihallitusta. Lapin osalta tutkimuslupaa haetaan Lapin poliisilaitokselta, A-klinikka Tornioista ja Lapin nuorisoasema Rompusta, koska nuoret tavoitetaan heidän kauttaan tutkimukseen. Haastatteluja tehdään syksyn 2020 ja kevään 2021 aikana ja opinnäytteen on tarkoitus valmistua keväällä 2021. Valmiin opinnäytteen toimitan myös teille sen valmistuessa. Mikäli teillä on lisäkysyttävää tutkimuksesta, minuun voi olla yhteydessä.

Lisätietoja:

Julia Saarholm
050 5058737
Kanneltie 2 L 145, 00420 Helsinki
juliasaarholm92@gmail.com

Aseman Lapset ry
Bunkkeritiimi
Katusovittelu-, K-0 ja Pasila-hankkeet

Laurea-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen, YAMK

Liite 4: Tiedot Helsingin poliisilaitokselle

Hei,

Helsingin poliisilaitokselle ja nuorisoryhmälle tiedoksi.

Olen aloittanut opinnäytetyöni tekemisen osana Laurea-ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulututkintoon sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen koulutusohjelman opinnäytetyötä ”Väkivaltarikoksilla oireilevien nuorten kokemuksia rikosten tekemisestä, niihin vaikuttavista tekijöistä ja rikollisuudesta irrottautumisesta” varten. Tutkimusluvat olen saanut Helsingin haastatteluiden osalta Aseman Lapset ry:n hallitukselta ja Lapin osalta Lapin poliisilaitokselta, kun haastattelen sieltä muutaman kohderyhmään kuuluvan nuoren. Tutkimussuunnitelma on lähetetty tiedoksi myös poliisihallitukselta. Pyysin alun perin tutkimuslupaa poliisihallitukselta, mutta he ohjasivat Lapin osalta käsittelyn Lapin poliisilaitokselle.

Liiteenä tutkimussuunnitelma.

Lisätietona, että Aseman Lapset ry ja Vaasan yliopiston kompleksisuustutkimusryhmä hakivat tutkimusrahoitusta Koneen säätiöltä Pasila-hankkeen kylkeen vuosille 2021-2022. Mikäli hanke menee läpi, niin tässä tutkimuksessa kerättyjä haastatteluaineistoja käytetään nuorten suostumuksella myös jatkotutkimuskäytössä.

Terveisin,

Julia Saarholm

Laurea-ammattikorkeakoulu/

Aseman Lapset ry